

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Будівництва, архітектури та дизайну
(повне найменування факультету)
Підприємства, торгівлі та ділової діяльності
(повне найменування кафедри)

Пояснювальна записка

до дипломного проєкту (роботи)

Магістр

(ступінь вищої освіти)

на тему Оцінка основних показників роботи суб'єкта
господарювання
(назва теми)

Виконав(ла): студент(ка) 2 курсу, групи БДЗ-4111

Спеціальності 076 Підприємство та торгівля
(код і найменування спеціальності)

Освітня програма (спеціалізація)

Економіка підприємства

Грошевський Дмитро Вікторович
(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Керівник Крайник О.М.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Рецензент Маценко О.В.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Факультет Будівництва, архітектури та дизайну
Кафедра Гідросиліництва, торгівлі та фірсової діяльності
Ступінь вищої освіти Магістр
Спеціальність 076 Гідросиліництва та торгівлі
(код і найменування)
Освітня програма (спеціалізація) Екологіка підприємства
(назва освітньої програми (спеціалізації))

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

П.Т.Б.А.
М.І.Каченко А.М.

« _____ » _____ 20 _____ року

ЗАВДАННЯ
НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЄКТ (РОБОТУ) СТУДЕНТА(КИ)

Григорівського Дмитра Вікторовича
(ПРИЗВИЩЕ, ім'я, по батькові)

1. Тема проєкту (роботи) Оцінка основних показників роботи суб'єкта господарювання

керівник проєкту (роботи) Крайнік О.М., доц. к.е.н.
(науковий ступінь, вчене звання, ПРИЗВИЩЕ, ім'я, по батькові)

затверджені наказом закладу вищої освіти від «28» вересня 2023 року №374

2. Строк подання студентом проєкту (роботи) 01 грудня 2023

3. Вихідні дані до проєкту (роботи) науково-методичні матеріали маркетингові акти, статистичні дані по найм. роботі концерну "МТМ" Дніпровського району

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Теоретичні основи аналізу основних показників господарської діяльності. Дослідження основних показників господарської діяльності концерну "Теплові мережі". Шляхи підвищення ефективності роботи концерну "Теплові мережі"

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень, кількості слайдів, плакатів)

6. Консультанти розділів проєкту (роботи)

Розділ	ПРИЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконавця
1-3	Крайнік О.М. доц. К.с.н.	<i>Крайнік</i>	<i>Крайнік</i>
	Нормоконтроль Гобко Н.А.		<i>Гобко</i>

7. Дата видачі завдання « 28 » вересня 2023 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проєкту (роботи)	Строк виконання етапів проєкту (роботи)	Підпис
1	Закріплення та узгодження завдання	28.09.2023	
2	Набір статистичних матеріалів	03.10.2023	
3	Підготовка першого розділу	10.10.2023	
4	Підготовка другого розділу	24.10.2023	
5	Підготовка третього розділу	10.11.2023	
6	Внесення на кафедру та нормоконтроль	24.11.2023	

Студент(ка)

Грош
(підпис)

Грошевський Д.В.
(ім'я ПРИЗВИЩЕ)

Керівник проєкту (роботи)

Крайнік
(підпис)

Крайнік О.М.
(ім'я ПРИЗВИЩЕ)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота: 149 с., 39 табл., 11 рис., 35 джерел.

Об'єкт дослідження - Концерн «Міські Теплові Мережі» Дніпровського району.

Мета роботи - проведення економічного аналізу ефективності діяльності підприємства та обґрунтування основних шляхів підвищення ефективності його діяльності.

Задачі:

- визначити роль та методи економічного аналізу господарської діяльності підприємства;
- розглянути систему кількісних та якісних показників;
- проаналізувати ефективність використання основних й оборотних засобів;
- дослідити показники ефективності використання трудових ресурсів;
- проаналізувати фінансові результати діяльності підприємства;
- визначити шляхи підвищення ефективності роботи Концерну «МТМ» Дніпровського району.

Методи дослідження - логічного узагальнення – для теоретичного обґрунтування значення завдань та уточнення ключових понять економічного аналізу; аналізу, синтезу й порівняння, системного аналізу та графічного представлення – для дослідження основних показників господарської діяльності підприємства; спостереження та вимірювання – для обґрунтування запропонованих заходів та оцінки їх ефективності.

АНАЛІЗ, РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ, ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ, ПРИБУТОК, ЕФЕКТИВНІСТЬ, ВИТРАТИ, ГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ, ПОКАЗНИКИ, ЯКІСНІ ПОКАЗНИКИ, ДОХОДИ.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
1.1 Роль економічного аналізу господарської діяльності підприємства....	9
1.2 Методи економічного аналізу господарської діяльності.....	18
1.3 Система кількісних та якісних показників діяльності підприємства...	30
Висновки до першого розділу.....	52
2 ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОНЦЕРНУ «ТЕПЛОВІ МЕРЕЖІ»	
2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства.....	54
2.2 Аналіз ефективності використання основних та оборотних засобів....	58
2.3 Дослідження показників ефективності використання трудових ресурсів.....	77
2.4 Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства.....	88
Висновки до другого розділу.....	99
3 ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ КОНЦЕРНУ «ТЕПЛОВІ МЕРЕЖІ»	
3.1 Напрями підвищення основних показників господарської діяльності підприємства.....	100
3.2 Економічна оцінка запропонованих заходів.....	124
Висновки до третього розділу.....	136
ВИСНОВКИ.....	140
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	143

ВСТУП

Ринкові економічні процеси останніх років змусили підприємства України переглянути свою політику щодо ефективності використання всіх наявних ресурсів з метою найшвидшого вирішення проблем конкурентоздатності та економічної стабільності.

Для того щоб вирішити це важливе питання підприємство має звернутись до методів наукового пошуку оптимальних шляхів розв'язання цієї проблеми, ґрунтовного економічного аналізу своєї діяльності та ринкової ситуації в цілому, методів планування та прогнозування.

Отже, кожне підприємство має розглядати питання стабілізації та виходу на зазначений рівень конкурентоздатності через призму своєї самостійності та незалежності як товаровиробника, з одного боку, і залежності від впливу зовнішнього економічного середовища та, зокрема, макроекономічного впливу держави з іншого.

Основна мета ринкової економіки — задовольнити потреби споживачів шляхом нарощування випуску конкурентоспроможної продукції. Проте підприємства (фірми), що випускають таку продукцію далекі від альтруїстичних мотивів. Кожне підприємство повинно мати прибуток, розміри і способи одержання якого залежать від знань та досвіду, що набуваються поступово.

Для того щоб вивести фірму у ранг прибуткової часто звертаються до кількісного і якісного вдосконалення основних виробничих фондів шляхом введення нових фондів та модернізацію статкування, використовуючи, при цьому, здобутки науково-технічного прогресу, але одним з найважливіших факторів вдосконалення виробництва залишається підвищення ефективності вже існуючих засобів праці. Для цього необхідно провести серйозний аналіз складу та структури основних фондів, їх технологічного стану, резервів покращення використання основних фондів та їх ефективності.

Тема даної дипломної роботи: «Дослідження основних показників господарської діяльності підприємства на прикладі Концерну «Міські Теплові Мережі» Дніпровського району.

Актуальність вибраної теми. В даний час ринкова система в нашій країні розвивається непередбачувано. Це вимагає від підприємств підвищення ефективності виробництва, конкурентоспроможності продукції та послуг на основі впровадження досягнень, підвищення ефективності діяльності підприємства.

Проблеми оцінки основних показників господарської діяльності досліджували такі українські та зарубіжні фахівці й учені як Коробов М. Я., Чумаченко М. Г., Савицька Г. В., Загородний А. Г., Гринчуцький В. І., Гриньова В. М., Іванілов О. С., Мочерний С. В., Семенда Д. К., Васильков В. Г., Дудла І. О., Грабовецький Б. Є., Попович П. Я., Шегда А. В., Костенко Т. Д., Бутинець Ф. Ф., Мних Є. В., Серединська В. М. та інші.

Разом з тим багато аспектів залишилися не розкритими і потребують поглибленої розробки.

Метою даної роботи проведення економічного аналізу ефективності діяльності підприємства та обґрунтування основних шляхів підвищення ефективності його діяльності.

Відповідно до поставленої мети в роботі були визначені такі основні задачі:

- визначити роль та методи економічного аналізу господарської діяльності підприємства;
- розглянути систему кількісних та якісних показників;
- проаналізувати ефективність використання основних й оборотних засобів;
- дослідити показники ефективності використання трудових ресурсів;
- проаналізувати фінансові результати діяльності підприємства;

- визначити шляхи підвищення ефективності роботи Концерну «МТМ» Дніпровського району.

Об'єктом дослідження є Концерн «Міські Теплові Мережі» Дніпровського району.

Предмет аналізу - господарські та фінансові процеси підприємства та кінцеві виробничо-господарські результати його діяльності.

Для вирішення основних завдань були використані такі методи: логічного узагальнення – для теоретичного обґрунтування значення завдань та уточнення ключових понять економічного аналізу; аналізу, синтезу й порівняння, системного аналізу та графічного представлення – для дослідження основних показників господарської діяльності підприємства; спостереження та вимірювання – для обґрунтування запропонованих заходів та оцінки їх ефективності.

Інформаційною базою дослідження стали наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань економічного аналізу господарської діяльності підприємства, статистична звітність підприємства.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Роль економічного аналізу господарської діяльності підприємства

Перш ніж вести мову про економічний аналіз потрібно з'ясувати його роль и місце у системі важелів управління підприємством, доречно визначитись стосовно того, що таке аналіз взагалі, не пов'язуючи це поняття з економікою господарюючого суб'єкта.

Етимологічно слово «аналіз» (від грецького *analysis* – розкладання об'єкту, що вивчається, на частини, на властиві цьому об'єкту складові) в загальному розумінні цього терміну є одними із методів пізнання явищ, предметів і процесів у природі та суспільстві [26].

У практичній і науково-дослідницькій діяльності аналіз широко застосовується у фізиці, хімії, психології, медицині, математиці, соціології, в інших сферах діяльності, якщо вони пов'язані з необхідністю розв'язання пізнавальних задач. При цьому дослідження предметів і явищ природними та технічними науками значною мірою базується на застосуванні відповідних приладів, реактивів, інших технічних засобів, які допомагають формуванню наукових абстракцій. На противагу цим наукам можливості аналізу суспільних явищ (у тому числі економічних) за допомогою технічних засобів і загалом постановки дослідів вкрай обмежені, що потребує інших, переважно абстрактних, методів розчленування явища як цілого на складові елементи. Вивчаючи структуру об'єкта в цілому, аналіз передбачає не лише пізнання частин, з яких складається ціле, а й з'ясування взаємодії, яка існує між ними [1].

Аналіз у відриві від синтезу не має пізнавального значення, бо кожен об'єкт пізнання (предмет, явище) – це не просто сума частин або механічна сукупність властивостей. Щоб одержати знання про ціле та поглиблене знання про кожну з його частин, потрібен синтез [10]. Синтез (від грецького *synthesis*), мисленнєва операція об'єднання окремих частин, аспектів,

елементів, ознак і властивостей об'єктів у єдине, якісно нове ціле. Аналіз і синтез – це головні мисленнєві операції, які в єдності забезпечують повне та глибоке пізнання дійсності [14].

Досить переконливо це положення ілюструє аналіз і вивчення людського організму: мало проаналізувати стан окремих органів (кісткова, серцево-судинна система, мозок, нирки, легені тощо), треба виявити взаємодію між ними, між їхніми функціями, і тільки після цього з'являється певна можливість охарактеризувати стан організму людини в цілому, а вже потім поглибити значення про стан і функціонування кожного з його складових [1].

Економічний аналіз – це науковий метод пізнання сутності економічних явищ та процесів, що ґрунтуються на розчленуванні їх на складові і на вивченні в усьому розмаїтті зв'язків і залежностей [3].

Слід підкреслити, що економічний аналіз провадиться на всіх рівнях управління економікою: макроекономіка, мікроекономіка.

Дослідження економічних систем на рівні національної економіки, її галузевої та регіональної структури охоплює макроекономічний аналіз. Він спрямований на дослідження: темпів економічного зростання та структурної перебудови національної економіки; стану та перспектив розвитку товарного і фінансового ринків, а також ринків праці; виявлення основних макроекономічних пропорцій та індикаторів макроекономічної нестабільності (інфляції і безробіття), стану Державного бюджету і платіжного балансу тощо. Результатом макроекономічного аналізу є: оцінки, висновки та пропозиції щодо змін національної економічної політики; напрацювання механізмів державного регулювання економічних відносин господарюючих суб'єктів на внутрішньому і зовнішньому ринках; розроблення цільових програм стратегічних та індикативних планів економічного зростання та ін. Особливістю макроекономічного аналізу є його економіко-статистичний характер дослідження, виявлення специфіки тенденцій та закономірностей розвитку макроекономічних об'єктів на різних

етапах становлення ринкових відносин, визначення параметрів економічної безпеки, незалежності та інтегрованості у світовому економічному просторі. Також макроекономічний аналіз можна поділити на: аналіз економіки країни, галузевий економічний аналіз, регіональний (територіальний) і програмно-орієнтований аналіз.

Макроекономічний аналіз має своїм предметом аналіз господарської діяльності первинних ланок національної економіки підприємств, установ і організацій. Він спрямований на моделювання чи оцінювання результатів діяльності господарюючих суб'єктів за всіма параметрами їх поведінки у внутрішньому та зовнішньому економічних середовищах.

Особливістю мікроекономічного аналізу є дослідження функціонування підприємства як цілісної системи у взаємозв'язках економічних, технічних, соціальних, екологічних та інших аспектів його життєдіяльності, за специфікою стратегії і тактики розвитку та у причинно-наслідковій підпорядкованості. За результатами мікроекономічного аналізу створюється інформаційне забезпечення внутрігосподарської ієрархії управління за всіма часовими формами (у проектуванні стратегічних рішень, оперативному менеджменті та при підведенні підсумків змін в економічній системі) [27].

Економічний аналіз діяльності підприємства має бути тісно пов'язаний із системним, тобто з комплексним вивченням об'єкта управління з урахуванням усіх його аспектів: економічного, соціального, технічного, організаційного, екологічного та психологічного [3].

За системного підходу кожний об'єкт управління розглядають як комплекс взаємопов'язаних елементів, котрим притаманні визначені загальні властивості і котрі об'єднані для досягнення певної мети. Рекомендується для визначення системи користуватися п'ятьма найважливішими принципами:

- системі притаманна єдина мета;
- система складається із взаємозв'язаних елементів, які створюють її внутрішню структуру;

- система існує в певному середовищі, яке може справляти обмежуючий вплив на її функціонування;
- система має певні ресурси, які забезпечують її функціонування;
- систему очолює керуючий центр, який організує її рух до визначеної мети [2].

Багатогранність і взаємозалежність діяльності підприємства визначають необхідність проведення аналізу господарських ситуацій. Цю роль в процесі управління виконує економічний аналіз. Місце економічного аналізу в системі управління схематично представлено на рисунку 1.1.

Рисунок 1.1 – Місце економічного аналізу в управлінні

В системі управління виділяється керуюча і керована системи: керуюча система (суб'єкт управління) - сукупність органів, засобів, інструментів і прийомів управління; керована система (об'єкт управління) - господарська діяльність. Керуюча і керована системи пов'язані, знаходяться в постійній взаємодії та представляють замкнутий контур управління.

В процесі управління економічний аналіз виступає елементом зворотного зв'язку між керуючою і керованою системами. Керівний орган передає управлінську інформацію на об'єкт управління, який, змінюючи свій стан, через зворотній зв'язок повідомляє керуючому органу про результати виконання команди і про свій новий стан. Становлення прямого і зворотного інформаційних потоків в управлінні можливе лише на базі аналітичних досліджень. При цьому, якщо у прямому зв'язку економічний аналіз забезпечує параметри можливого впливу на об'єкт управління, то у зворотному - дає оцінку ефективності такого впливу та доцільності його коригування [26].

Економічний аналіз господарської діяльності є засобом не лише обґрунтування планів, а й контролю за виконанням їх з метою виявлення недоліків, помилок і оперативного впливу на економічні процеси, коригування планів та управлінських рішень. Планування починається і завершується аналізом результатів діяльності підприємства. Аналіз дає змогу підвищити рівень планування, зробити його науково обґрунтованим.

Ця функція аналізу — контроль за виконанням планів і підготовка інформації для обґрунтування їх — не слабшає, а посилюється в ринковій економіці, оскільки в умовах невизначеності, конкуренції і мінливості зовнішнього середовища необхідне систематичне оперативне коригування поточних та перспективних планів. Зовнішні умови, що постійно змінюються, потребують, щоб процес планування був неперервним. Менеджер із планування має вміти оцінювати й аналізувати зміни кожної ситуації й оперативно вносити корективи в плани підприємства.

Велику роль відводять аналізу у справі визначення та використання

резервів підвищення ефективності діяльності суб'єкта господарювання в конкурентному середовищі на основі використання досягнень науково-технічного прогресу та передового досвіду [3].

Щоб вижити в конкурентній боротьбі та зміцнити свої ринкові позиції, кожне підприємство має постійно шукати резерви підвищення ефективності своєї діяльності. Це об'єктивний процес, без якого неможливий поступальний розвиток суспільства. Аналіз сприяє економічному використовуванню та впровадженню передового досвіду, науковій організації праці, використанню нової техніки і технологій виробництва, запобіганню зайвих витрат, всіляких недоліків у роботі і т. д. Внаслідок цього зміцнюється економіка підприємства, підвищується ефективність його діяльності.

Отже, економічний аналіз господарської діяльності — це важливий елемент у системі управління виробництвом, дійовий засіб виявлення внутрішньогосподарських резервів, основа розробки науково обґрунтованих планів-прогнозів та управлінських рішень і контролю за виконанням їх з метою підвищення ефективності функціонування підприємства.

Успішна реалізація названих функцій забезпечується вирішенням таких завдань аналізу:

- вивчення механізму дії економічних законів, визначення закономірностей і тенденцій економічних явищ та процесів у конкретних умовах підприємства;

- контроль за виконанням планів, прогнозів, управлінських рішень, за ефективним використанням економічного потенціалу підприємства;

- вивчення впливу об'єктивних і суб'єктивних, зовнішніх і внутрішніх факторів на результати господарської діяльності, що дає змогу об'єктивно оцінювати роботу підприємства, правильно діагностувати його стан і прогнозувати розвиток на перспективу, виявити основні напрями пошуку резервів підвищення його ефективності;

- пошук резервів підвищення ефективності виробництва на основі

вивчення передового досвіду та досягнень науки і практики;

— оцінювання ступеня фінансових та операційних ризиків і вироблення внутрішніх механізмів управління ними з метою зміцнення ринкових позицій підприємства та підвищення доходності бізнесу;

— оцінювання результатів діяльності підприємства з виконання планів досягнутого рівня розвитку економіки, використання наявних можливостей і діагностика його становища на ринку товарів та послуг, що сприяє виробленню більш ефективної політики управління бізнес-процесами;

— розробка проекту управлінського рішення для усунення виявлених недоліків та освоєння резервів підвищення ефективності господарської діяльності [3].

Таким чином, економічний аналіз господарської діяльності як наука становить систему спеціальних знань, пов'язаних із дослідженням тенденцій господарського розвитку, з науковим обґрунтуванням планів, управлінських рішень, із контролем за виконанням їх, із визначенням ступеня впливу факторів і підприємницьких ризиків, із оцінюванням досягнутих результатів, із пошуком, виміром і обґрунтуванням обсягу господарських резервів підвищення ефективності виробництва та розробкою заходів для використання їх.

Об'єктом його дослідження є результати господарської діяльності підприємства. Предметом його вивчення є причинно-наслідкові зв'язки та залежності економічних явищ і процесів, що формують результати діяльності суб'єкта господарювання.

Аналітичне дослідження, його результати та використання їх в управлінні виробництвом мають відповідати певним методологічним принципам:

1) Принцип науковості який передбачає глибоке пізнання об'єктивної реальності функціонування економічної системи, дії об'єктивних факторів її зміни і розвитку, застосування наукової методики та організації аналітичних досліджень. За цим принципом передбачається дослідження лише достовірної

реальної інформаційної моделі досліджуваного об'єкта.

2) Принцип системності, який передбачає дослідження економічних явищ і процесів як складних систем з функціонально-структурною будовою елементів взаємозв'язку та взаємозумовленість їхніх складових. Він означає, що в аналізі не треба недооцінювати значення будь-якого елемента системи, оскільки його зміна спричиняє зміну цілої системи та її функціонально-структурної будови.

3) Принцип комплексності тісно пов'язаний з принципом системного підходу, хоча має вужче значення. Він насамперед визначається тим, що в аналізі економічних явищ і процесів як складних систем варто комплексно оцінювати вхідні параметри функціонально-структурної будови, їх зміну і розвиток на досліджуваному об'єкті у просторі і часі, за кількісними та якісними ознаками та вихідні (результатні) параметри цього процесу.

4) Принцип конкретності та дієвості економічного аналізу означає безпосередню цільову спрямованість досліджень на конкретну практику та результативність у досягненні поставленої мети.

5) Принцип рейтингової оцінки - передбачає визначення пріоритетів у досягненні поставленої мети, черговості виконання заходів, спрямованих на цільову зміну і розвиток економічних систем.

6) Принцип демократичності, масовості економічного аналізу - передбачає участь в аналітичному процесі широкого кола зацікавлених осіб, а не лише спеціалістів-аналітиків, доступність, прозорість, переконливість висновків і пропозицій. Цей підхід дає змогу найповніше виявити наявні резерви та недоліки, виваженіше приймати рішення.

Дотримання названих принципів є необхідною умовою проведення аналітичних досліджень, запорукою досягнення поставлених цілей і розв'язання конкретних задач [27].

Економічний аналіз за порівняно короткий історичний період

(протягом XX століття) зазнав суттєвих трансформацій: від аналізу балансу підприємства до комплексного економічного аналізу з використанням сучасних персональних комп'ютерів і комп'ютерних мереж.

Ці трансформації тривають під впливом розвитку суспільних відносин. Слід коротко назвати особливості сучасних змін економічного аналізу порівняно з традиційними його формами.

- 1) Значно ширше використання принципу управління за відхиленнями, що дає можливість керівництву звертати увагу на зміни безпосередньо в процесі виробництва.
- 2) Підвищення оперативності економічного аналізу, що виявляється в мінімізації періоду, за який проводиться поточний аналіз.
- 3) Відхід від обов'язкової формальної «точності» результатів аналізу, тобто перенесення центру уваги від аналізу звітності до аналізу ситуацій, цільового аналізу резервів.
- 4) Широке використання додаткової інформації поряд з використанням зовнішньої і внутрішньої звітності.
- 5) Створення аналітичних груп з участю економістів, технологів, маркетологів, юристів (залежно від змісту проблеми) для забезпечення комплексності економічного аналізу.
- 6) Розширення використання в економічному аналізі вибіркового даних.

Економічний аналіз широко застосовується в процесі проведення ревізій, аудиторських перевірок та маркетингових досліджень. Це невід'ємна частина системи планування підприємства, яка (особливо щодо собівартості продукції) є складовою управлінського обліку [2].

Отже, під економічним аналізом діяльності підприємств слід розуміти комплексне вивчення їх функціонування з метою об'єктивної оцінки досягнутих фінансових результатів і виявлення шляхів подальшого підвищення прибутковості (рентабельності) при забезпеченні безпечного

рівня ліквідності.

1.2 Методи економічного аналізу господарської діяльності

Метод (від грецького – *methodos* – шлях дослідження, теорія учення) – спосіб досягнення певної мети, розв’язання конкретної задачі. Досягається це за допомогою певних правил, прийомів, операцій, способів, тобто метод – це знання того, як проходить пізнання [17].

Метод економічного аналізу діяльності підприємства, як і будь-якої іншої науки, визначається змістом та особливостями предмета, які, у свою чергу, зумовлюються тими конкретними цілями, вимогами та завданнями, що постали на даному етапі розвитку економіки або проглядаються перспективі. Предмет відповідає на запитання, що вивчається, а метод – як вивчається, якими способами та з допомогою яких саме засобів [2].

Під методом економічного аналізу розуміють системне, комплексне, взаємопов’язане вивчення господарської діяльності підприємства з метою її об’єктивної оцінки, забезпечення необхідною інформацією прийняття оптимальних управлінських рішень, контролювання і регулювання економічних процесів.

Особливостями методу економічного аналізу є:

- системний підхід до аналізу економічних явищ і процесів, який полягає у комплексному вивченні різноманітних зв’язків і факторів, що впливають на результати діяльності підприємства;
- використання для аналізу системи показників, які всебічно та глибоко характеризують господарську діяльність підприємства;
- вивчення економічних явищ у динаміці, розвитку, русі; встановлення взаємного зв’язку між показниками господарської діяльності та кількісне визначення впливу окремих факторів;
- єдність аналізу і синтезу як двох сторін пізнання явищ і процесів.

Економічний аналіз розпочинають безпосередньо з вивчення підсумкових даних, потім їх деталізують і, нарешті, узагальнюють та

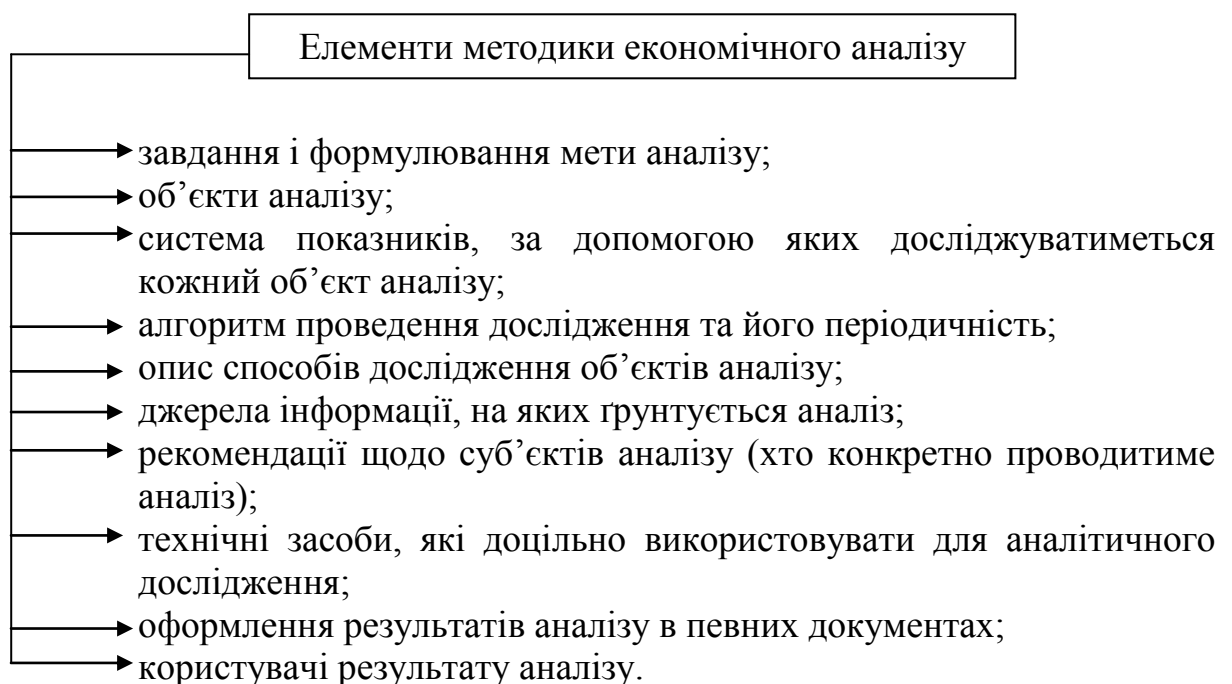
формулюють висновки [4].

Метод економічного аналізу реалізується через використання конкретних методик аналітичного дослідження. Це методики дослідження певних напрямів чи комплексного аналізу господарської діяльності підприємства, затверджені його керівником або на державному рівні. Прикладом останніх може бути «Методика проведення поглибленого аналізу фінансово- господарського стану неплатоспроможних підприємств і організацій» [5].

Методика економічного аналізу - узагальнення досвіду, результатів використання конкретних способів, прийомів відображення й оброблення економічної інформації.

Розрізняють загальну і часткову методики: загальна - це методика дослідження, яку можна використовувати до різних об'єктів аналізу в різних галузях національної економіки (іноді її називають типовою); часткова методика конкретизує загальну, враховуючи особливості певних об'єктів аналізу.

Елементи методики економічного аналізу наведено на рисунку 1.2.

Однією з найважливіших особливостей методу економічного аналізу є використання системи показників для вивчення господарських явищ та процесів. Адже економічний аналіз спроможний дослідити лише ті економічні явища, які відображено в певних економічних показниках, що мають числову характеристику. Наприклад, такі властивості продуктів харчування, як смак, колір, запах, корисність, не мають об'єктивної числової характеристики, а для того, щоб вони могли стати об'єктом дослідження в економічному аналізі, потрібно спочатку розробити відповідну систему показників даних властивостей, виражених у балах. Система економічних показників базується, як правило, на системах та підсистемах економічної інформації, проте не виключено, що в ході самого аналізу виникатиме потреба в розрахунку нових показників [2].

Інша характерна особливість методу економічного аналізу – вивчення причин, які викликають зміни тих чи інших явищ економічного життя, оскільки всі явища обумовлені причинно-наслідковою залежністю. Мистецтво аналітика полягає в умінні відшукати найсуттєвіші причини, які найбільшою мірою вплинули на той чи інший результат. Аналіз передбачає не тільки виявлення напрямків впливу різних причин (факторів) на той чи інший економічний показник, а й надання кожному з цих напрямків конкретної цифрової визначеності і, по можливості, представлення характеру цього впливу у формалізованому вигляді, тобто математично, через певні функції, моделі.

Матеріали фінансово-економічного аналізу мають містити інформацію, яка була б здатна служити базою для прийняття управлінських рішень, спрямованих на розробку проектних варіантів розвитку підприємства, на підвищення ефективності діяльності за рахунок мобілізації резервів, виявлених аналізом [1].

Метод аналізу реалізується через його науковий апарат, тобто через сукупність прийомів дослідження.

Найважливішим елементом методики економічного аналізу є технічні прийоми та способи аналізу, які можна назвати інструментарієм аналізу. Вони використовуються на різних етапах дослідження для:

- первинної обробки зібраної інформації;**
- вивчення стану та закономірностей розвитку об'єктів, що досліджуються;**
- визначення впливу факторів на результати діяльності підприємств;**
- підрахунку невикористаних резервів збільшення ефективності виробництва;**
- узагальнення результатів аналізу та комплексної оцінки діяльності підприємств;**
- обґрунтування планів економічного та соціального розвитку, управлінських рішень, різних заходів.**

Багато методичних прийомів, котрі використовуються в економічному аналізі, за позичено з інших наук: математики, статистики, бухгалтерського обліку. Економічний аналіз, пристосовуючи ці прийоми до вивчення свого предмета, вносить у них необхідні зміни. Але певні прийоми зазвичай притаманні тільки економічному аналізу [2].

Усі прийоми економічного аналізу можна поділити на дві групи: якісні та кількісні. Якісні прийоми дослідження не дають числової характеристики явищ, що вивчаються, а тільки відповідають на питання, як досліджувати економічні процеси, визначають способи підходу до вивчення закономірностей. Якісні прийоми притаманні як процесу наукового пізнання в цілому, так і окремим науковим сферам дослідження.

До якісних (абстрактно-логічних) прийомів дослідження

відносять: аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, порівняння, евристичні прийоми [2].

Аналіз економічних явищ – це абстрактне розумове розчленування явищ на складові частини за допомогою логічних висновків і моделювання.

Розподіл складного явища на окремі елементи дає можливість пізнати сутність явищ та об'єктів, що досліджуються, визначити внутрішні зв'язки та суперечності.

Розчленування загального явища на його складові уможливорює вивчення окремих сторін цього явища, але не створює цілісного уявлення про взаємодію всіх факторів. Тому після розподілу економічної форми на складові та їх глибокої деталізації необхідно відновити єдність досліджуваного явища. Цей зворотний процес абстрактного дослідження одержав назву синтезу, тобто мисленого поєднання окремих сторін явища, пізнання його як єдиного цілого.

Під синтезом економічних явищ розуміють об'єднання однорідних явищ у визначені групи, узагальнення впливу різних причин, підбивання підсумків діяльності досліджуваних об'єктів.

У практиці дослідження економічних явищ аналіз тісно пов'язаний із синтезом. Розчленування загального явища на складові частини або з'єднання окремих частин в єдине ціле поодиноці можуть дати певне уявлення про досліджуване явище. Але найповнішим це уявлення буде тільки за органічного поєднання цих протилежних дій.

Інакше кажучи, аналіз і синтез доповнюють один одного та утворюють діалектичну єдність. Пізнання відбувається в певній

послідовності: спочатку здійснюється розчленування на складові частини, а потім глибоке вивчення суперечливих частин, вияв внутрішніх зв'язків, узагальнення, підбивання підсумків [2].

Порівняння це є зіставлення аналітичних показників з метою визначення загальних і специфічних явищ, тенденцій і закономірностей їх розвитку [4].

Прийом порівняння — один з основних прийомів економічного аналізу, що дозволяє розглядати економічні показники в порівнянні, давати оцінку виконання планових завдань, визначати досягнутий рівень і темпи економічного розвитку, виявляти розмір і причини розходжень у використанні ресурсів, дозволяє виявити внутрішні резерви.

Розрізняють наступні види порівнянь.

1) Порівняння даних звітної періоду з даними минулих років для визначення тенденцій розвитку аналізованого об'єкта.

2) Порівняння звітних даних з даними плану для оцінки виконання планових завдань.

3) Порівняння звітних даних з даними нормативів для пошуку внутрішніх резервів виробництва.

4) Порівняння різноманітних варіантів управлінських рішень із метою вибору оптимального з них.

5) Порівняння результатів діяльності підприємства до й після зміни якого-небудь фактору при оцінці його впливу й розрахунку резервів росту ефективності [23].

Основна умова ефективності застосування прийому порівняння — це досягнення зі ставності показників, які характеризують процес, що аналізується. Тільки після того, як з'являється повна впевненість, що показники зіставні між собою за всіма параметрами, можна проводити аналітичні розрахунки, які базуються на порівнянні [1].

Евристичні методи належать до неформальних методів вирішення економічних завдань. Їх використовують переважно для прогнозування стану

об'єкта за умов часткової або повної невизначеності, коли основним джерелом одержання необхідних відомостей є наукова інтуїція вчених і спеціалістів, що працюють у певних сферах науки і бізнесу.

Найпоширенішим із них є метод експертних оцінок. Суть його полягає в організованому зборі суджень і пропозицій спеціалістів (експертів) з досліджуваної проблеми з наступною обробкою одержаних відповідей.

Основою цього методу є опитування спеціалістів. Опитування може бути індивідуальним, колективним, очним, заочним, анонімним і т. д. Організатори опитування визначають об'єкт і мету експертизи, підбирають експертів, перевіряють їхню компетентність, аналізують і узагальнюють результати експертизи.

Евристичні методи широко застосовують у функціонально-вартісному аналізі, у фінансовому аналізі для діагностики й оцінювання ступеня фінансових ризиків [3].

Кількісні прийоми дослідження дають числову характеристику економічних явищ і поділяються на описові та аналітичні.

Описові прийоми дослідження дають можливість визначити розміри, масштаби, тенденції, динаміку розвитку економічних процесів, визначають стан та структуру економічних явищ, певну числову характеристику окремих напрямків діяльності підприємства. До них належать середні та відносні величини, ряди динаміки, графічний прийом, структурні та типологічні групування.

Аналітичні прийоми уможливають не тільки визначення певних значень показників, що характеризують економічні процеси, а й дослідження причинно-наслідкових залежностей між явищами, силу впливу окремих факторів на предмет дослідження. У свою чергу, аналітичні прийоми поділяються на прийоми, за допомогою яких вивчаються функціональні (детерміновані) залежності, і прийоми, що використовуються для дослідження стохастичних взаємозв'язків. До перших відносять ланцюгові підстановки, спосіб абсолютних та

відносних різниць, індексний спосіб, інтегральний, пропорційного ділення, часткової участі, балансовий прийом. Щодо засобів стохастичного факторного аналізу, то найбільшого поширення набули аналітичні групування, кореляційно-регресійний метод, дисперсійний аналіз, компонентний аналіз. В окрему групу можна виділити прийоми, що дають змогу оптимізувати певні економічні явища: лінійне програмування, теорію масового обслуговування, теорію ігор та інше [2].

Для повнішої характеристики змін і тенденцій у динаміці використовуються такі додаткові показники: абсолютний приріст, темп зростання, темп приросту, абсолютне значення одного відсотка приросту.

Абсолютним приростом називається різниця між наступним та попереднім рівнями ряду динаміки.

Темпом зростання називається відношення наступного рівня до попереднього або до будь-якого іншого рівня, що його взято за базу порівняння.

Темпом приросту називається відношення абсолютного приросту до базисного рівня. Темп приросту може бути розрахований як різниця між темпом зростання та одиницею (або 100 %).

Абсолютне значення одного відсотка приросту розраховується як відношення абсолютного приросту до темпу приросту, який виражений у відсотках.

Усі ці показники можна обчислювати базисним і ланцюговими способами. За базисного способу всі зміни обчислюються стосовно початкового показника, узятим за базисний. За ланцюгового способу зміна кожного наступного показника обчислюється стосовно попереднього. Темпи зростання та приросту можна обчислювати в коефіцієнтах (базисний показник береться за одиницю) або у відсотках (базисний показник береться за 100) [2].

В аналізі широко застосовують і графічне відображення

інформації. Графіки становлять масштабне відображення показників, чисел за допомогою геометричних знаків (ліній, прямокутників, кіл) або умовно художніх фігур. Вони мають велике ілюстративне значення. Завдяки їм досліджуваний матеріал стає більш зрозумілим.

На відміну від табличного матеріалу, графік дає узагальнювальний рисунок стану чи розвитку досліджуваного явища, дає змогу помітити ті закономірності, які має числова інформація. На графіку виразніше проявляються тенденції та зв'язки досліджуваних показників.

Основні форми графіків, які використовують в аналізі, — діаграми. Вони за своєю формою бувають стовпчикові, смугові, колові, квадратні, лінійні, фігурні.

За змістом розрізняють діаграми порівняння, структурні, динамічні, графіки зв'язку, графіки контролю і т. ін.

Графічні способи можна застосовувати і для вирішення методичних завдань аналізу і, передусім, для побудови різноманітних схем наочного зображення внутрішньої будови досліджуваного об'єкта, послідовності технологічних операцій, взаємозв'язків результативних і факторних показників і т. д.

Сучасні комп'ютерні технології обробки даних значно полегшують процес побудови графіків і підвищують їхню якість (виразність, контрастність, масштабність, естетичність) [3].

Широко застосовується в економічному аналізі групування - це розподіл маси аналізованої сукупності об'єктів (показників) на однорідні групи за певними ознаками.

Цей прийом використовують в аналізі для виявлення зв'язку між окремими економічними явищами з метою вивчення структури, складу й динаміки розвитку, визначення середніх величин й їхнього змісту.

Залежно від призначення розрізняють групування:

- типологічне;
- структурне;

— аналітичне.

Прикладом типологічного групування може служити об'єднання підприємств за формами власності й т. п.

Структурне групування припускає угруповання якісно однорідних економічних явищ по ознаці подібності їхньої економічної природи, тобто вся сукупність первинних даних статистичного дослідження ділиться на однорідні групи.

Структурне групування широко використовується для вивчення складу аналізованих показників. З його допомогою можна вивчити склад робітників по професіях, стажу роботи, виконанню норми продуктивності. Воно дозволяє виявити передових, середніх і відстаючих робітників, визначити напрямок пошуку прихованих резервів використання праці на підприємстві.

Аналітичне угруповання застосовують із метою виявлення взаємозв'язку між аналізованими показниками. Це групування виконується за якісними або кількісними ознаками. Наприклад, установлюється певна залежність рівня плінності кадрів на підприємстві від рівня середньої заробітної плати [23].

Детермінований факторний аналіз може виконуватися різними методами, які характеризуються такими особливостями. На зміну результативного показника впливають тільки ті факторні показники, які об'єднані в факторній моделі. Наприклад, якщо розглядають три факторну модель, то причиною відхилення результативного показника вважають зміну лише цих трьох факторів.

Вплив факторних показників на зміну результативного у звітному році порівняно з попереднім можна визначити одним з методів факторного аналізу: ланцюгових підстановок, абсолютних і відносних різниць, індексним, логарифмування, інтегрування тощо. Перші чотири перелічені методи ґрунтуються на прийомі елімінування [4].

Елімінування — означає усунення, виключення впливу всіх, крім

одного, факторів на величину результативного показника. Цей прийом виходить з умовного визнання того, що всі фактори змінюються незалежно один від одного: спочатку змінюється один, а всі інші залишаються без зміни; потім змінюються два; потім три і т.д. за незмінних інших. Це дає змогу визначити вплив кожного фактора на величину досліджуваного показника окремо [2].

Найбільш поширені методи детермінованого факторного аналізу, які ґрунтуються на прийомі елімінування:

Метод ланцюгових підстановок - це універсальний метод, використовується для розрахунку впливу факторів в усіх типах факторних моделей. Суть методу ланцюгових підстановок полягає у послідовній, почерговій заміні у функціональній моделі, яка описує базисний рівень економічного показника, базисних параметрів на звітні, в обчисленні умовних результатних показників та їх порівнянні для визначення впливу факторів. При цьому в першу чергу підлягають заміні кількісні параметри, далі — структурні, в останню чергу — якісні. Якщо у формулі міститься кілька кількісних, структурних або кілька якісних показників, послідовність заміन залежить від оцінки того, які з них є основними, а які — похідними, які первинні, а які — вторинні. За почергової заміни базисних показників у формулі на звітні одержані результати можна зіставляти між собою, різниця між кожним наступним та попереднім показником і виражатиме елімінування впливу всіх інших факторів, крім заміненого [1].

Використання способу ланцюгових підстановок потребує знання взаємозв'язків факторів, уміння правильно їх класифікувати та систематизувати [3].

Метод різниць абсолютних величин є частковим вираженням методу ланцюгових підстановок і використовують під час дослідження двофакторних детермінованих залежностей мультиплікативного типу, коли один фактор виражає кількісні зміни, другий – якісні [27].

За допомогою способу абсолютних різниць одержують ті самі

результати, що й за допомогою способу ланцюгової підстановки. При цьому також необхідно пильнувати, щоб алгебраїчна сума приросту результативного показника за рахунок окремих факторів дорівнювала його загальному приросту.

Метод відносних різниць є також модифікацією методу ланцюгових підстановок, який застосовують для виміру впливу факторів на приріст результативного показника тільки в мультиплікативних моделях. При цьому використовують відносний приріст факторних показників, виражений коефіцієнтом або процентом [3].

Метод відносних різниць зручно використовувати тоді, коли потрібно розрахувати вплив великої кількості факторів (5—10). На відміну від попередніх способів значно скорочується кількість розрахунків [2].

Індексний метод аналізу застосовується для вивчення у динаміці економічних явищ, які формуються під впливом кількох факторів, кожен з яких схильний до змін у динаміці. Класичним прикладом об'єкта аналізу даним методом є обсяг реалізації (продажу) товарів, який формується під впливом певного фізичного обсягу товарів і цін на них. Відомо, що у кожного підприємства обсяг продажу окремих товарів з року в рік, з місяця в місяць змінюється, так само як і ринкові ціни на ці товари. За таких умов загальні індекси обсягу реалізації характеризують динаміку загальної виручки від реалізації, але не відповідають на запитання, як змінився обсяг продажу товарів (бо до чисельника і знаменника даної функції входять не зіставні величини), а також як у середньому змінилися ціни на реалізовані товари. Загальний індекс не дає змоги виділити окремо вплив факторів обсягу продажів і цін на кінцевий результат – виручку від реалізації [1].

Балансовий метод полягає в зіставленні взаємопов'язаних показників з метою виявлення і виміру їх взаємного впливу. При використанні балансового методу зв'язок між окремими показниками повинен

відображатися у формі рівності підсумків, отриманих у результаті різних їх зіставлень.

У практиці економічного аналізу застосовуються матеріальні баланси, баланси виробничих потужностей, товарні баланси, баланс доходів і видатків та ін. Прикладом матеріального балансу є рівність величини спожитих матеріальних ресурсів певного виду на підприємстві їх корисному використанню, браку, відходам, втратам, розкраданням.

Балансовий метод застосовується на підготовчій стадії аналітичної роботи з метою перевірки достовірності інформації і її ув'язки, для виміру впливу на результативний показник адитивно пов'язаних з ним факторів, як допоміжний інструмент для перевірки розрахунків впливу факторів на результативний показник [28].

Отже, проведення економічного аналізу господарських явищ і процесів вимагають досконалого володіння аналітичним методом і його прийомами.

1.3 Система кількісних та якісних показників діяльності підприємства

За економічним змістом досліджуваних явищ і процесів показники поділяються на кількісні та якісні.

Кількісні показники відображають розмір господарських явищ, величину кількісних змін, що в них відбуваються, величину ресурсів. Наприклад, обсяг реалізованої продукції, кількість працюючих, обсяг продукції, одержаної в результаті підвищення продуктивності праці.

Якісні показники характеризують суттєві особливості і властивості досліджуваних явищ, рівень їх розвитку, використання ресурсів, ефективність діяльності. Прикладом якісних показників є продуктивність праці, фондівіддача, рентабельність.

За характером відображення аналізованих процесів **розрізняють:**

натуральні - виражають розмір явища у фізичних одиницях виміру (обсяг, довжина, вага);

вартісні - показують величину економічних об'єктів і процесів у вартісному виразі (ціна, собівартість, прибуток);

трудові - характеризують витрати праці та її ефективність (трудомісткість, продуктивність праці) показники.

За способом виміру розрізняють абсолютні й відносні показники.

Абсолютні показники виражаються в грошових, натуральних вимірниках або через трудомісткість (обсяг випущеної продукції в гривнях, виробнича площа у кв. м, витрати праці в людино-годинах).

Відносні показники показують співвідношення абсолютних показників і виражаються у відсотках, коефіцієнтах, індексах (відсоток виконання договору щодо поставки продукції, коефіцієнт оновлення основних фондів, індекс цін) [6].

За способом формування розрізняють показники:

- нормативні (норми витрат сировини, матеріалів, палива, норми амортизації, ціни);

- планові (дані планів соціально-економічного розвитку підприємства, завдання підрозділам);

- договірні (передбачені в угодах на поставку сировини, матеріалів, палива тощо);

- облікові (дані бухгалтерського, статистичного та оперативного обліку);

- звітні (дані бухгалтерської, статистичної та оперативної звітності);

- аналітичні (оціночні), які одержують у ході аналізу для оцінки результатів та ефективності роботи підприємства.

Показники організаційно-технічного рівня характеризують:

- виробничу структуру підприємства;

- якість продукції;

- рівень концентрації і спеціалізації виробництва;

- тривалість виробничого циклу;

- рівень організації виробництва та управління;
- прогресивність технологічних процесів [6].

Під виробничою структурою підприємства розуміється склад і розміри його внутрішніх підрозділів (цехів, діляниць, служб). Головними елементами виробничої структури підприємства є робочі місця, ділянки, цехи [7]. Розрізняють такі види цехів і ділянок: основні; допоміжні; обслуговувальні; побічні [8]. Виробнича структура підприємства не може змінюватися протягом тривалого часу, вона динамічна, тому що на підприємствах завжди відбуваються поглиблення суспільного поділу праці, розвиток техніки і технології, підвищення рівня організації виробництва та інше [9].

Структура підприємства повинна бути раціональною й економічною, забезпечувати найкоротші шляхи транспортування сировини, матеріалів і готових виробів [8].

Якість продукції – це поняття, яке характеризує параметричні, експлуатаційні, споживчі, технологічні, дизайнерські властивості вибору, рівень його стандартизації та уніфікації, надійності і довговічності [3].

Якість продукції має таку класифікацію властивостей і відповідно показників:

- 1) показники призначення;
- 2) показники надійності;
- 3) показники технологічності;
- 4) показники стандартизації та уніфікації;
- 5) ергономічні показники;
- 6) естетичні показники;
- 7) показники транспортабельності;
- 8) потентно-правові показники;
- 9) екологічні показники;
- 10) показники безпеки.

Сукупність перерахованих показників формулює якість продукції.

Товар повинен бути надійним «естетичним», добре виконувати свої функції, тобто задовольняти ті потреби, для яких він призначений. Але, крім усіх цих показників, велике значення має і ціна виробу. Саме з ціною пов'язане питання економічно-оптимальної якості, або економічно раціональної якості.

Отже, якість продукції в умовах сучасного виробництва – найважливіша складова частина ефективності, рентабельності підприємства, тому їй необхідно приділяти постійну увагу. Займатися якістю повинні всі починаючи від директора підприємства й закінчуючи конкретним виконавцем робочої операції [10].

Концентрація виробництва – процес зростаючого зосередження працівників, засобів виробництва, наукових досліджень, інформаційних систем тощо на великих підприємствах, а отже, складніших техніко-економічних відносин.

Концентрація виробництва посилюється внаслідок зростаючої концентрації та централізації капіталу. Концентрація виробництва здійснюється у межах технологічного способу виробництва (продуктивних сил і техніко-економічних відносин). Для визначення рівня цього процесу використовують такі техніко-економічні вартісні показники: кількість зайнятих на підприємствах, компаніях тощо; вартість виробничих фондів; загальний обсяг випущеної продукції; частка витрат на проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок та ін., найдостовірнішим з яких є обсяг виробленої продукції, оскільки з переходом від технологічного способу виробництва, що базується на машинній праці, до технологічного, основою якого є автоматизована праця, кількість зайнятих на підприємстві переважно скорочується.

Закон концентрації виробництва — внутрішньо необхідні, сталі, суттєві зв'язки між розвитком продуктивних сил і процесом конкуренції (відповідних законів), унаслідок дії яких відбувається поступове зосередження факторів виробництва (речових і особистісних) на великих підприємствах [11].

Спеціалізація окремого підприємства чи виробничого підрозділу - це процес відособлення і створення галузей, які виробляють продукцію одного - двох видів у матеріальній сфері, застосовуючи для цього високоефективну техніку, передову технологію і кваліфіковані кадри [12].

Для порівняльної оцінки показника спеціалізації на прикладі двох підприємств однакового виробничого напрямку необхідно розрахувати коефіцієнт спеціалізації (K_c), провівши відповідні розрахунки, виходячи із суми реалізації товарної продукції в середньому за 3 - 5 років за формулою:

$$K_c = 100 : \sum \text{ПВ} (2i - 1), \quad (1.1)$$

де $\sum$ - сума питомих ваг видів товарної продукції;

ПВ - питома вага виду товарної продукції в структурі реалізації;

i - порядковий номер i -ї галузі в ранжированому ряду, побудованому за спадаючою ознакою: першою визначається вид продукції з найбільшою питоною вагою в структурі товарної продукції, а останньою - з найменшою;

1 і 2 - коефіцієнти.

Коефіцієнт спеціалізації є відносним показником і характеризує рівень спеціалізації у відповідних межах: до 0,350 - це низький рівень товарного зосередження; від 0,351 до 0,500 - середній; від 0,501 до 0,600 - високий; більш як 0,601 - вказує на поглиблену спеціалізацію. Проте є думка, що при значенні коефіцієнта спеціалізації до 0,300 - підприємство є багатогалузевим, в якого ні один із видів продукції не займає 25 % в структурі реалізації; від 0,301 до 0,400 - рівень її низький; понад 0,401 до 0,500 - середній і понад 0,501 - високий. Розходження в коефіцієнтах незначні, але вони можуть бути характерними для різних економічних зон країни.

Безперечним є те, що спеціалізація забезпечує високий рівень концентрації виробництва і ефективне використання природно - економічного потенціалу виробничих підрозділів і підприємства в цілому.

Отже концентрація і спеціалізація - це процеси, які знаходяться в тісній залежності і обумовленості і характеризують одну із основних закономірностей розвитку сільського господарства. Концентрація виробництва безпосередньо має об'єктивний економічний характер і виражає зосередження землі, основних засобів, робочої сили і фінансових ресурсів з метою одержання максимальних обсягів валової продукції при найменших витратах [12].

Тривалість виробничого циклу - це період часу, необхідний для того, щоб сировину і матеріали в ході виробничого процесу перетворити в необхідну кількість готової продукції. Мова йде не про час виготовлення одного виробу (деталі), а про час виготовлення партії, оскільки зазначена тривалість включає в себе також час виконання допоміжних операцій, межопераційних і міжзмінних перерв.

Тривалість виробничого циклу наведено на рисунку 1.3 та розраховують за такою формулою:

$$T = T_{пз} + T_{оп} + T_{об} + T_{пр}, \quad (1.2)$$

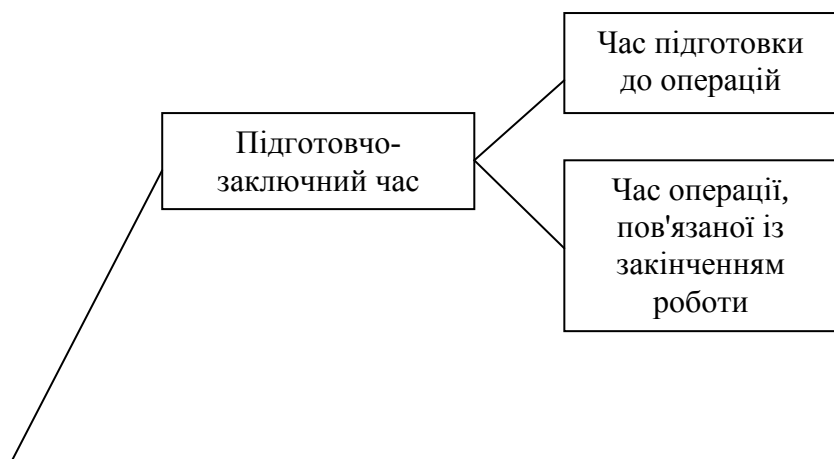
де $T_{пз}$ – підготовчо-заклучний час;

$T_{оп}$ – оперативний час;

$T_{об}$ – час обслуговування;

$T_{пр}$ – час перерв [13].

Основу виробничого циклу становить технологічний цикл, який складається з операційних циклів. Операційний цикл — це тривалість закінченої частини технологічного процесу, яка виконується на одному робочому місці [15].

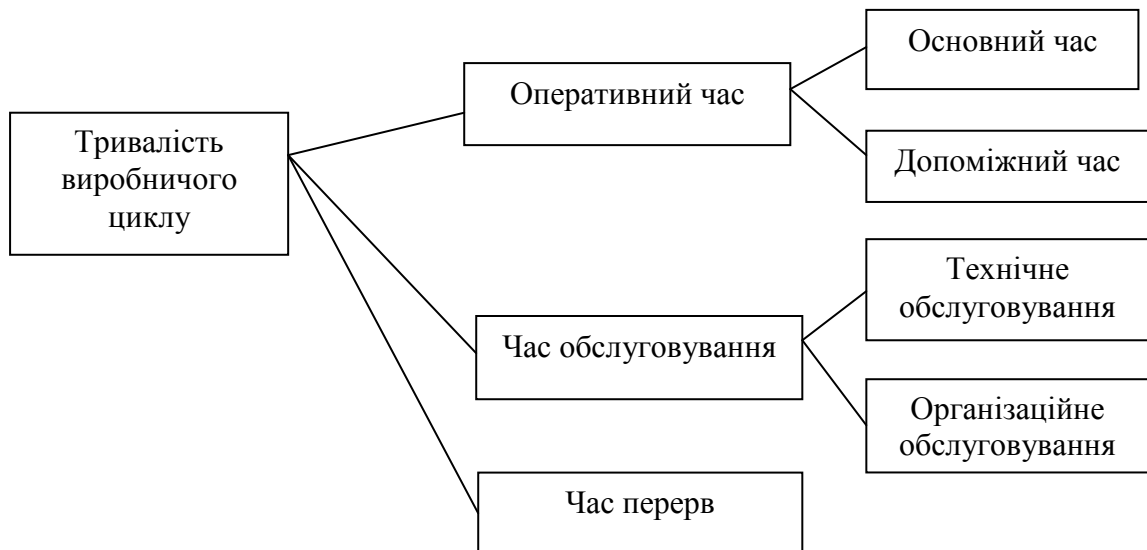

Рисунок 1.3 – Тривалість виробничого циклу [13]

Тривалість операційного циклу обробки партії деталей на одній операції дорівнює:

$$T_o = n \frac{t_{шт}}{PM}, \quad (1.3)$$

де n – кількість деталей у партії;

$t_{шт}$ – час обробки однієї деталі;

PM – кількість робочих місць або устаткування, на яких здійснюється дана операція.

Тривалість операційного циклу для партії деталей, що обробляються на кількох операціях, залежить не тільки від зазначених величин, а й від способу передавання деталей з операції на операцію — поштучно, усією партією або її частинами [15].

До показників виробництва відносять:

— обсяг валової та товарної продукції у вартісному, натуральному та умовно-натуральному вимірах;

— номенклатуру та асортимент продукції;

- якість продукції, її конкурентоспроможність;
- ритмічність виробництва [6].

Ступінь різноманітності продукції, що виготовляється окремими підприємствами, визначається з допомогою показників її номенклатури та асортименту [16].

Номенклатура продукції – це згрупований за суттєвими техніко-економічними ознаками перелік виробів, що відображається окремою позицією (рядком). Номенклатура продукції відображає систематизований перелік груп, підгруп і позицій (видів) продукції у натуральному вираженні [17]. Основними показниками номенклатури продукції окремого підприємства є її ширина, насиченість, глибина і гармонійність.

Більш глибоку якісну оцінку товарної пропозиції можна отримати з допомогою вивчення асортименту продукції підприємства [16].

Асортиментом називають специфікований в установленому порядку і відповідними документами (договір, контракт тощо) в межах кожної позиції номенклатури перелік продукції за видами, типами тощо, яку підприємство зобов'язано поставити певним споживачам з урахуванням обсягу, якості, цін і т.д. [17].

Між товарною номенклатурою й асортиментом має місце зв'язок цілого та часткового. Тому для кількісної характеристики наявного товарного асортименту використовується система низки показників номенклатури продукції [16].

Наступний показник ритмічність виробництва — це насамперед чітка, стійка й збалансована діяльність підприємства, яка дає можливість рівномірно випускати продукцію і відповідно виконувати свої зобов'язання перед споживачами.

За ритмічного виробництва можлива неритмічність випуску продукції, коли під час складання виробу забракне хоча б однієї деталі або вузла. У принципі можлива й інша ситуація, коли має місце рівномірного випуску

продукції, але існують певні збої у виробництві окремих деталей (напівфабрикатів) [2].

Оцінка ритмічності проводиться за допомогою наступних методів розрахунку:

1) Подекадний метод оцінки ритмічності полягає в тому, що розраховуються, а потім зіставляються планові та фактичні відсотки по декадах, відхилення від запланованих відсотків свідчить про рівень ритмічної або неритмічної роботи.

Плановий відсоток ритмічності ($K_{\text{рт. пл.}}$) за декаду розраховується за формулою:

$$K_{\text{рт. пл.}} = (D_{\text{д}} / D_{\text{м}}) * 100\%, \quad (1.4)$$

де $D_{\text{д}}$ – кількість робочих днів у декаді;

$D_{\text{м}}$ – кількість робочих днів за місяць.

Фактичний відсоток визначається відношенням декадного фактичного випуску продукції у відповідних вимірниках до загального обсягу продукції, виробленої за місяць.

2) Метод оцінки за допомогою коефіцієнта рівномірності ($K_{\text{р}}$) виконання виробничої програми, визначають за формулою:

$$K_{\text{р}} = \sum_{i=1}^{\partial} \text{ВП}_{\text{Фі}} / \text{ВП}_{\text{плм}}, \quad (1.5)$$

де $\text{ВП}_{\text{Фі}}$ – фактичний випуск продукції за i -тий день, але не більше планового, тис. грн.;

$\text{ВП}_{\text{плм}}$ – план випуску продукції на місяць, тис. грн.

Для оцінки ритмічності роботи підрозділів або підприємства використовується коефіцієнт ритмічності, розраховується за допомогою коефіцієнта варіації ($K_{\text{в}}$).

$$K_p = 1 - K_v; \quad (1.6)$$

$$K_v = \delta / x, \quad (1.7)$$

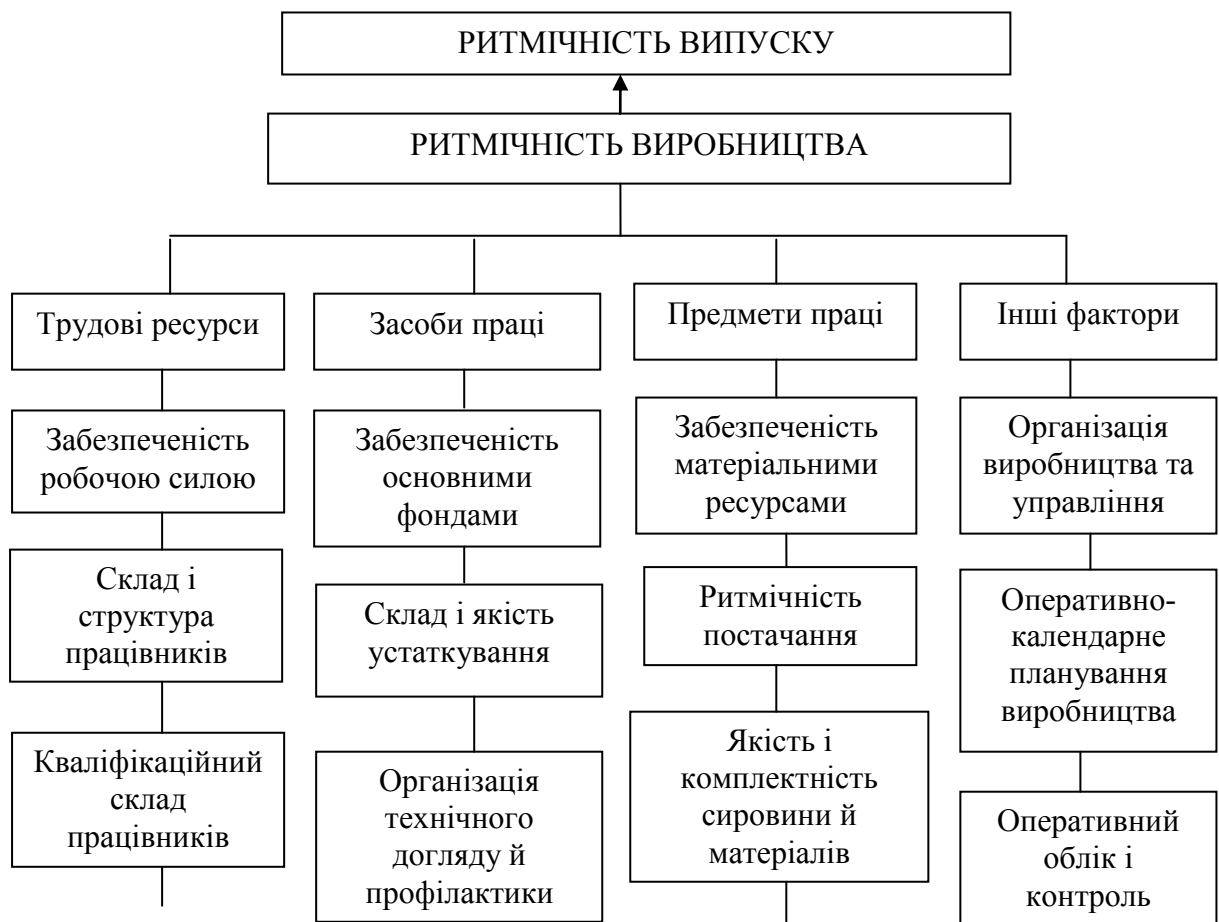
де δ - середнє квадратичне відхилення;

x – середня арифметична варіаційного ряду.

При рівномірному виробництві та випуску продукції значення коефіцієнта варіації ближче до нуля, а коефіцієнт ритмічності дорівнює 1.

Цей коефіцієнт показує тільки рівномірність виробництва без зв'язку з виконанням плану, розраховується на підприємствах і в підрозділах масового та багатосерійного типу виробництва [18, с. 106].

Після того, як буде з'ясовано міру ритмічності роботи, слід перейти до вивчення основних чинників, які зумовлювали можливі порушення ритму (рисунок 1.4). Треба мати на увазі, що вирішальними можуть виявитися лише кілька або навіть один з указаних чинників [2].

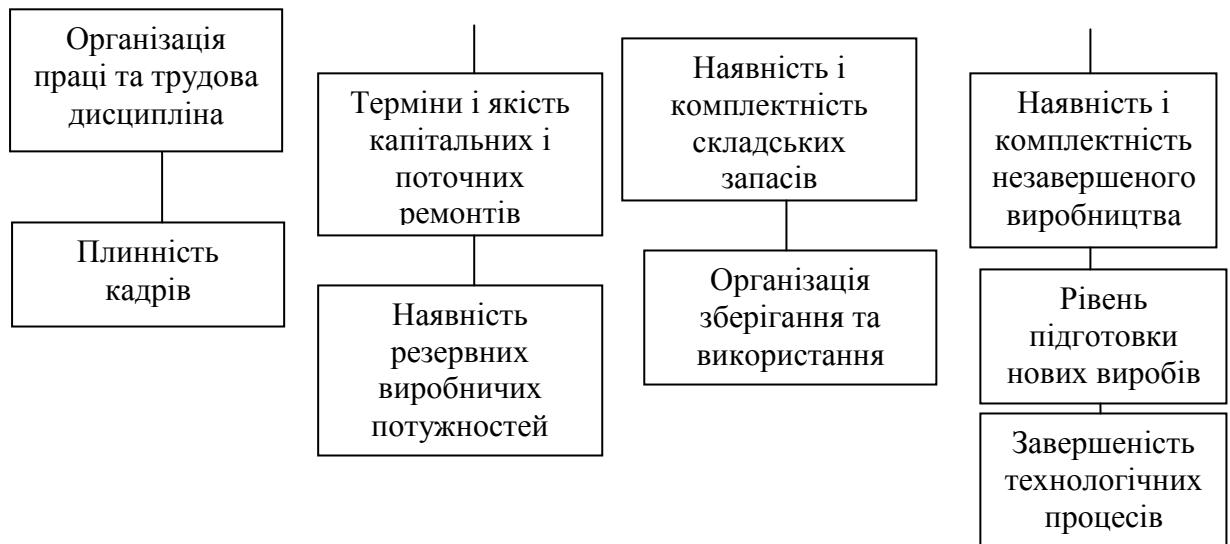

Рисунок 1.4 – Фактори, які впливають на ритмічність випуску продукції

Основними показниками використання засобів виробництва є:

- фондівіддача;
- фондомісткість;
- фондоозброєність;
- середньорічна вартість основних засобів – сума вартості основних засобів на початок і на кінець звітного періоду, ділене на два;
- амортизація [6] .

Для характеристики використання основних фондів застосовуються різні показники, які умовно можна розділити на дві групи: узагальнюючі і приватні.

Узагальнюючі показники застосовуються для характеристики використання основних фондів на всіх рівнях народного господарства. До цих показників відносять фондівіддачу і рентабельність. Найважливіший з них фондівіддача основних фондів.

Результатом кращого використання основних фондів є, насамперед, збільшення обсягу виробництва. Тому узагальнюючий показник ефективності основних виробничих фондів має будуватися на принципі порівняння зі всієї виробленої продукції сукупністю застосованих при її

виробництві основних фондів. Це і буде показник випуску продукції в грошовому вираженні, що припадає на 1 гривню вартості основних фондів, тобто фондівіддача. Фондовіддача основних фондів визначається як відношення вартості виробленої за рік продукції до середньорічної вартості основних фондів. Вона показує яка загальна віддача від використання кожної гривні, вкладеного в основні виробничі фонди, тобто на скільки ефективно це вкладення коштів. Для розрахунку величини фондівіддачі (Φ_o) використовується формула:

$$\Phi_o = \text{ТП} / \text{ОПФ}, \quad (1.8)$$

де ТП - вартість товарної або реалізованої продукції, виробленої за рік, грн.;

ВПФ - середньорічна вартість основних виробничих фондів, грн.

Зворотною величиною фондівіддачі є показник - фондомісткості (Φ_e) продукції. Фондомісткість показує частку вартості основних фондів, що припадає на кожну гривню виготовленої продукції. Якщо фондівіддача повинна мати тенденцію до збільшення, то фондомісткість - до зниження. Фондомісткість розраховується як відношення вартості основних виробничих фондів до обсягом продукції, що продукції за наступною формулою:

$$\Phi_e = \text{ОПФ} / \text{ТП} \quad (1.9)$$

Показник фондомісткості визначає необхідну величину основних фондів для виробництва продукції заданого об'єму на певний перспективний період [19].

Фондоозброєність визначають як співвідношення середньорічної вартості основних виробничих фондів (за первісною оцінкою) до числа

робітників у найбільшій зміні. Вона характеризує ступінь забезпечення робітників основними виробничими фондами.

$$\Phi_v = \text{ОПФ} / Ч, \quad (1.10)$$

де Ч – чисельність працюючих (робітників промислово-виробничого персоналу), чол.

Ця величина повинна постійно збільшуватися, так як від неї залежить технічна озброєність, а, отже, і продуктивність праці [20].

Поряд з показником фондовіддачі на рівень використання основних фондів істотно впливає показник рентабельності (рентабельність всього майна підприємства (R_м), рентабельність власних коштів (R_{в.к}) і рентабельність виробничих фондів (R_{в.ф})).

$$R_m = (\text{прибуток} / \text{середня величина активу балансу}) \cdot 100, \quad (1.11)$$

$$R_{v.k} = (\text{прибуток} / \text{середня величина власних коштів}) \cdot 100, \quad (1.12)$$

$$R_{v.f} = (\text{прибуток} / \text{середньорічна вартість ОПФ} + \text{вартість матеріальних оборотних фондів}) \cdot 100, \quad (1.13)$$

Показником, що характеризує рівень використання ОПФ, є їх рентабельність (R_ф).

$$R_f = (\text{прибуток} / \text{середньорічна вартість ОПФ}) \cdot 100, \quad (1.14)$$

Показник рентабельності має деякі недоліки: рентабельність може підвищуватися з причин, не залежних від поліпшення використання основних виробничих фондів, наприклад, надвиробництва дорогих виробів,

завищення цін на нові вироби, збільшення використання робочої сили та інше [19].

Стабільність фінансового стану підприємства в умовах ринкової економіки обумовлена значною мірою його діловою активністю, що залежить від широти ринків збуту продукції, його ділової репутації (іміджу), ступеня виконання плану за основними показниками господарської діяльності, рівня ефективності використання ресурсів (капіталу) і стабільності економічного зростання.

Ділова активність підприємства у фінансовому аспекті проявляється, насамперед, у швидкості обороту його коштів. Аналіз ділової активності полягає в дослідженні рівнів і динаміки різноманітних коефіцієнтів оборотності, які в узагальненому виді являють собою відношення виторгу від реалізації продукції до середньої за період величині коштів або їхніх джерел. В окремих випадках показники оборотності можуть бути розраховані за станом на початок і кінець періоду оцінки.

Важливість показників оборотності пояснюється тим, що характеристики обороту переважно визначають рівень прибутковості підприємства [23].

Показники оборотності для оцінки ділової активності є:

1) Коефіцієнт оборотності активів – відображена швидкість обороту сукупного капіталу, або скільки грошових одиниць реалізованої продукції припадає на одну грошову одиницю активів:

$$K_a = \frac{\text{Чиста виручка від реалізації продукції}}{\text{Середня вартість активів}} \quad (1.15)$$

Зворотна величина – коефіцієнт завантаження показує скільки за звітній період витрачено грошових одиниць активу на одну грошову одиницю продукції.

2) Коефіцієнт оборотності оборотних активів показує скільки, грошових одиниць даної продукції приносить кожна одиниця оборотних активів [17]:

$$K_{oa} = \frac{\text{Чиста виручка від реалізації продукції}}{\text{Середня вартість оборотних активів}} \quad (1.16)$$

3) Коефіцієнт оборотності запасів — відображає число оборотів товарно-матеріальних запасів підприємства за аналізований період. Зниження даного показника свідчить про відносне збільшення виробничих запасів і незавершеного виробництва або про зниження попиту на готову продукцію. У цілому, чим вище показник оборотності запасів, тим менше коштів пов'язано в цій найменш ліквідній статті оборотних активів, тим більш ліквідну структуру мають оборотні активи й тим стійкіше фінансове становище підприємства. Коефіцієнт оборотності запасів визначається за формулою:

$$O_3 = \frac{\text{Чиста виручка від реалізації продукції}}{\text{Середньорічна вартість запасів}} \quad (1.17)$$

4) Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (коефіцієнт оборотності по розрахунках). У процесі господарської діяльності підприємство дає товарний кредит для споживачів своєї продукції, тобто існує розрив у часі між продажем товару й надходженням оплати за нього, у результаті чого виникає дебіторська заборгованість. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості показує, скільки разів за рік обернулися кошти, вкладені в розрахунки. Він визначається за формулою:

$$O_{д.з.} = \frac{\text{Чиста виручка від реалізації продукції}}{\text{Середньорічна дебіторська заборгованість}} \quad (1.18)$$

5) Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості — показує розширення або зниження комерційного кредиту, наданого підприємству. Зростання коефіцієнта означає збільшення швидкості оплати заборгованості підприємства, зниження — ріст покупок у кредит. Формула розрахунку коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості має вигляд [24]:

$$O_{\text{к.з.}} = \frac{\text{Чиста виручка від реалізації продукції}}{\text{Середньорічна сума кредиторської заборгованості}} \quad (1.19)$$

6) Коефіцієнт оборотності власного капіталу — відображає швидкість обороту вкладеного власного капіталу:

$$K_{\text{в.}} = \frac{\text{Чиста виручка від реалізації продукції}}{\text{Середня величина власного капіталу}} \quad (1.20)$$

Коефіцієнт оборотності (ділової активності) безпосередньо впливають на фінансові результати діяльності підприємства, його платоспроможність. Як результат прискорення обороту вивільнюються матеріальні елементи оборотних активів (менше потрібно запасів сировини, матеріалів, палива, незавершеного виробництва) і таким чином зменшуються затрати, пов'язані з їх зберіганням. При цьому вивільнюються грошові кошти, які були вкладені в ці запаси, що врешті-решт сприятиме покращенню фінансового стану підприємства [17].

До показників, що характеризують використання трудових ресурсів, відносять:

- забезпеченість підприємства трудовими ресурсами;
- рух робочої сили;
- використання робочого часу [6];
- продуктивність праці — це показник ефективності, результативності, що характеризується співвідношенням обсягу продукції,

робіт чи послуг, з одного боку, та кількості праці, витраченої на виробництво цього обсягу, з іншого боку [21];

— трудомісткість продукції – являє собою витрати робочого часу на виробництво одиниці продукції в натуральному виразі по всій номенклатурі продукції і послуг. При значній номенклатурі продукції, що продукції трудомісткість зазвичай визначається за виробам-представникам, до яких наводяться всі решта, і по виробів, що займає найбільший питома вага в сумарному випуску продукції [19];

— оплата праці – винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу [22].

Дослідження трудових ресурсів починається з оцінки забезпеченості підприємства та його підрозділів кваліфікованою робочою силою. В результаті такого дослідження визначається склад і структура персоналу підприємства, забезпеченість підприємства окремими категоріями працівників, рух робочої сили, професійно-кваліфікаційний рівень персоналу.

При аналізі забезпеченості підприємства кадрами визначають абсолютну і відносну економію (надлишок) працівників відповідно за такими формулами:

$$\pm \Delta N_{\text{абс.}} = N_1 - N_{\text{пл.}}, \quad (1.21)$$

$$\pm \Delta N_{\text{відн.}} = N_1 - N_{\text{пл.}} i_q, \quad (1.22)$$

де $N_{\text{абс.}}$, $N_{\text{відн.}}$ – відповідно абсолютна і відносна економія (-) або надлишок (+) працівників;

N_1 , $N_{\text{пл.}}$ – відповідно планова і фактична чисельність працівників;

i_q – індекс обсягу продукції (коефіцієнт зростання обсягу продукції) [17, с. 80].

Важливими умовами, які забезпечують підвищення продуктивності праці, є стабільність кадрів. Тому об'єктами аналізу є рух робочої сили і її динаміка.

Рух робочої сили характеризується такими показниками:

Коефіцієнт обороту кадрів по прийому:

$$K_{\text{об. прийом}} = \frac{\text{Загальна кількість прийнятого на роботу персоналу}}{\text{Середньосписочна чисельність робітників}} \quad (1.23)$$

Коефіцієнт обороту кадрів з вибуття:

$$K_{\text{об. виб.}} = \frac{\text{Загальна кількість персоналу що вибув}}{\text{Середньосписочна чисельність робітників}} \quad (1.24)$$

Коефіцієнт плинності кадрів:

$$K_{\text{плин}} = \frac{\text{Чисельність звільнених за прогули, інші порушення трудової дисципліни та звільнені за власним бажанням, крім тих які пішли в армію, та на пенсію}}{\text{Середньосписочна чисельність робітників}} \quad (1.25)$$

Коефіцієнт сталості кадрів:

$$K_{\text{ст}} = \frac{\text{Чисельність робітників, які є в списочному складі весь звітний рік}}{\text{Середньосписочна чисельність робітників за звітний рік}} \quad (1.26)$$

Отже, рух робочої сили — являє собою процес поповнення, вивільнення та переміщення облікової чисельності працівників [23].

Також важливим показником є собівартість продукції, а саме:

- загальна сума витрат на виробництво товарної продукції;
- витрати на 1 гривню товарної продукції;

- собівартість порівнюваної товарної продукції;
- собівартість найважливіших виробів;
- прямі матеріальні і трудові витрати [6].

Собівартість продукції є одним з основних якісних показників, що відображає ефективність використання усіх видів ресурсів у виробництві.

Згідно з діючим законодавством, собівартість не використовується при розрахунку податків. До складу валових витрат включаються затрати на закупівлю ресурсів, але обсяги такої закупівлі визначаються потребами виробництва. Тому собівартість, як показник витрат на виробництво, таким чином непрямо впливає на суми сплачуваних податків.

Міра ефективності використання матеріальних, трудових і грошових засобів з найбільшою повнотою розкривається під час вивчення собівартості товарної продукції, бо об'єктом аналізу стають ресурси підприємства, використані для основної діяльності.

Аналіз собівартості товарної продукції починають із загальної оцінки виконання плану собівартості, визначають відхилення звітних показників від планових, їх динаміку, виявляють фактори, що вплинули на це відхилення, роблять відповідні висновки [2].

Загальна сума витрат ($B_{\text{заг.}}$) може змінитися через:

- обсяг випуску продукції в цілому по підприємству ($VBП_{\text{заг.}}$);
- її структуру ($ПВ_i$);
- рівень змінних витрат на одиницю продукції (b_i);
- суму постійних витрат на весь випуск продукції (A) [3, с. 237].

$$B_{\text{заг.}} = \Sigma (VBП_{\text{заг.}} \cdot ПВ_i \cdot b_i) + A \quad (1.27)$$

Далі оцінюють виконання плану витрат на гривню товарної продукції. Для цього фактичні витрати на гривню товарної продукції зіставляють з плановими.

Планові витрати на гривню продукції повинні відповідати плановим обсягам товарної продукції в оптових цінах підприємства, плану прибутку і плановим калькуляціям на відповідний період щодо всієї номенклатури продукції. Фактичні витрати на гривню товарної продукції визначаються виходячи з фактичної собівартості всієї товарної продукції і фактичного обсягу товарної продукції в оптових (середніх) цінах підприємства. При розрахунках для отримання більш точних результатів продукцію також оцінюють у порівняльних цінах.

Аналізують вплив окремих чинників на рівень витрат на гривню товарної продукції. Основними серед них є:

1) розраховується плановий рівень витрат на гривню товарної продукції:

$$З_{пл} = \text{витрати за планом} / \text{обсяг товарної продукції за планом} \quad (1.28)$$

2) розраховується фактичний рівень витрат на гривню товарної продукції:

$$З_{ф} = \text{витрати фактично} / \text{обсяг товарної продукції фактично} \quad (1.29)$$

3) розраховується умовна величина рівня витрат на гривню товарної продукції:

$$З_{ум} = \text{витрати за планом, перерахованим на фактичний обсяг виробництва продукції (тобто при фактичному обсязі випуску продукції, але плановій структурі продукції, планових змінних і постійних витратах)} / \text{фактичний обсяг товарної продукції при плановій структурі та планових цінах} \quad (1.30)$$

Також у ході аналізу визначають зміну собівартості порівнюваної продукції.

До порівнюваної продукції належать вироби, що випускалися підприємством у звітному та в минулому році, якщо в минулому році їх виробництво не мало дослідного характеру.

1) вплив зміни обсягу виробництва порівнюваної товарної продукції:

$VZ_{об.} = [(витрати\ на\ фактичний\ обсяг\ виробництва\ товарної\ продукції,\ розраховані\ виходячи\ з\ фактичного\ рівня\ собівартості\ минулого\ року) - (витрати\ на\ запланований\ випуск\ товарної\ продукції,\ розраховані\ виходячи\ з\ фактичного\ рівня\ собівартості\ минулого\ року)] \times (\% \text{ зміни собівартості відносно рівня минулого року}) / 100$ (1.31)

2) вплив зміни структури порівнюваної товарної продукції:

$VZ_c = [(витрати\ на\ фактичний\ обсяг\ виробництва\ товарної\ продукції,\ розраховані\ виходячи\ з\ планового\ рівня\ собівартості\ звітнього\ року) - (витрати\ на\ фактичний\ випуск\ товарної\ продукції,\ розраховані\ виходячи\ з\ фактичного\ рівня\ собівартості\ минулого\ року)] \times (100 - \% \text{ зміни собівартості відносно рівня минулого року}) / 100;$ (1.32)

3) вплив зміни ресурсомісткості продукції:

$VZ_p = [(витрати\ на\ фактичний\ обсяг\ виробництва\ товарної\ продукції,\ розраховані\ виходячи\ з\ фактичного\ рівня\ собівартості\ звітнього\ року\ та\ планових\ цін\ на\ ресурси) - (витрати\ на\ фактичний\ випуск\ товарної\ продукції,\ розраховані\ виходячи\ з\ планового\ рівня\ собівартості\ звітнього\ року)]$ (1.33)

4) зміна цін і тарифів на матеріали, енергію, послуги тощо:

$Z_{ц.т.м.} = [(витрати\ на\ фактичний\ обсяг\ виробництва\ товарної\ продукції,\ розраховані\ виходячи\ з\ фактичного\ рівня\ собівартості\ звітнього\ року\ та\ фактичних\ цін\ на\ ресурси) - (витрати\ на\ фактичний\ випуск\ товарної\ продукції,\ розраховані\ виходячи\ з\ фактичного\ рівня\ собівартості\ звітнього\ року\ та\ планових\ цін\ на\ ресурси)]$ (1.34)

Після цього аналізують зміну собівартості одиниці найважливіших виробів [29].

Також важливими показники є фінансові результати діяльності підприємства. Це, зокрема:

- прибуток від реалізації товарної продукції;
- прибуток від іншої реалізації;
- позареалізаційний прибуток;
- балансовий прибуток;
- рентабельність виробничої діяльності (окупність витрат);
- рентабельність реалізації продукції; рентабельність капіталу (всього або окремих його складових) [6].

Узагальнюючим фінансовим показником діяльності підприємства є його прибуток. Балансовий прибуток — це сума фінансових результатів від усіх видів діяльності підприємства за звітний період, що складається з фінансового результату від реалізації продукції (робіт, послуг), включаючи продукцію підсобних, допоміжних та обслуговуючих виробництв і господарств, основних фондів, нематеріальних активів, цінних паперів, валютних цінностей, інших видів фінансових ресурсів та матеріальних цінностей, а також прибуток від орендних (лізингових) операцій, роялті та інших позареалізаційних операцій. [24].

Показники рентабельності характеризують ефективність роботи підприємства в цілому, прибутковість різних напрямів діяльності, окупність витрат і т. д. Вони більш повно, ніж прибуток, характеризують остаточні

результати господарювання. Їхній розмір показує співвідношення ефекту з наявними або використаними ресурсами.

Існує декілька видів показників рентабельності: рентабельності (окупності) витрат виробництва та інвестиційних проектів; рентабельності продажу; прибутковості капіталу та його частин.

Усі ці показники можуть розраховуватися на основі прибутку (балансового, прибутку від реалізації продукції, чистого прибутку).

Рентабельність виробничої діяльності (окупність витрат) обчислюється шляхом відношення валового або чистого прибутку до суми витрат від реалізованої або виготовленої продукції. Вона показує, який прибуток має підприємство з кожної гривні, витраченої на виробництво і реалізацію продукції. Цей показник може розраховуватися як в цілому за підприємством, так і за окремими його підрозділами та видами продукції.

Аналогічно визначається окупність інвестиційних проектів: отримана сума прибутку від проекту ділиться на суму інвестицій у даний проект.

Рентабельність продажу розраховується шляхом ділення прибутку від реалізації продукції, робіт і послуг або чистого прибутку на суму отриманої виручки. Цей показник характеризує суму прибутку з гривні продажу і розраховується в цілому за підприємством та окремими видами продукції.

Рентабельність капіталу обчислюється відношенням прибутку до середньорічної вартості всього інвестованого капіталу або окремих його складових: власного, запозиченого, перманентного, основного, оборотного, виробничого капіталу і т. д. При цьому можуть використовуватися показники балансового, валового, чистого прибутку.

У процесі аналізу слід вивчити динаміку названих показників рентабельності, виконання плану за ними і провести порівняння з підприємствами-конкурентами [25].

Отже, кількісними показниками діяльності підприємства є показники обсягу тих або інших процесів, наприклад кількість заготовлених (придбаних) виробничих запасів (сировини, матеріалів, палива тощо),

виробленої та реалізованої готової продукції в цілому та за окремими її видами тощо. Цей показник дає змогу раціонально вирішувати господарські завдання в процесі діяльності. Якісні показники характеризують економічну ефективність здійснення того або іншого процесу. Такими показниками є прибуток і рентабельність.

Висновки до першого розділу

У практичній і науково-дослідницькій діяльності аналіз широко застосовується у фізиці, хімії, психології, медицині, математиці, соціології, в інших сферах діяльності, якщо вони пов'язані з необхідністю розв'язання пізнавальних задач. При цьому дослідження предметів і явищ природними та технічними науками значною мірою базується на застосуванні відповідних приладів, реактивів, інших технічних засобів, які допомагають формуванню наукових абстракцій. Економічний аналіз діяльності підприємства має бути тісно пов'язаний із системним, тобто з комплексним вивченням об'єкта управління з урахуванням усіх його аспектів: економічного, соціального, технічного, організаційного, екологічного та психологічного.

Отже, економічний аналіз господарської діяльності — це важливий елемент у системі управління виробництвом, дійовий засіб виявлення внутрішньогосподарських резервів, основа розробки науково обґрунтованих планів-прогнозів та управлінських рішень і контролю за виконанням їх з метою підвищення ефективності функціонування підприємства.

2 ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОНЦЕРНУ «МІСЬКІ ТЕПЛОВІ МЕРЕЖІ»

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства

Міська Теплова Мережа була одна з перших таких систем в Україні. Всі магістральні трубопроводи були виконані в прохідних каналах і експлуатуються дотепер. Паливом для котлів було вугілля.

В 50-х роках почався новий, бурхливий ріст міст. Розвиток цивільного й житлового будівництва вимагало рішення проблем джерел теплової енергії.

Поставка в місто природного газу і його використання як палива для котелень дозволило не тільки поліпшити екологію повітряного басейну міста, але й здійснити технічний прогрес у теплоенергетиці міста. Більша частина малопродуктивних котелень у районах міста, що працювали раніше на вугіллі, були газифікованими.

Ріст об'єднання з малої «дирекції» спочатку до великого передового об'єднання «Запорожтепломережа», що є еталоном теплоенергетики в Україні, вражає кожного, знаючого його.

Технічний прогрес у виробничому об'єднанні «Запорожтепломережа» був досягнутий колективною працею робітників, ІТП і службовців. Їхня творчість втілилася в новій техніці, технології й передових методах, широке застосування яких забезпечило підвищення продуктивності праці й технічного рівня виробництва. Воно здійснило переворот у технічному переозброєнні, оснащенні виробництва найбільш передовою технологією.

Це був період бурхливого розвитку теплоенергетики, що дозволяє й у цей час, маючи накопичений досвід, позитивно вирішувати насущні завдання.

Однак згодом ріс рівень інфляції, росли ціни на енергоносії, технічно застарівало встаткування. У кінцевому результаті теплоенергетика Запоріжжя виявилася у фінансовій і технічній кризі. З метою виходу із цієї кризи, а також з метою надійного й безперервного забезпечення споживачів міста Запоріжжя тепловою енергією й для виконання заходів щодо нормалізації роботи паливно-енергетичного комплексу міста (на підставі рішення 34-й сесії 23-го скликання Запорізької міської ради від 11.10.2020 р. № 17 „Про створення комунальних підприємств теплових мереж”) був заснований Концерн „Міські теплові мережі”, що об'єднав, створені з акціонерних товариств, комунальні підприємства теплових мереж районів міста.

Створення Концерну було обумовлено необхідністю контролю процесу виробництва теплової енергії, транспортування її до споживачів, одержання оплати й власних витрат підприємств із єдиного центра, підконтрольного міськвиконкому.

Концерн здійснює свою діяльність на основі і відповідно до чинного законодавства України та Статуту.

Концерн має право укладати угоди, набувати майнові та особисті немайнові права, бути позивачем і відповідачем у суді.

Майно Концерну становлять основні фонди, оборотні засоби, кошти, а також інші цінності, вартість яких відображається у самотійному балансі Концерну.

Фінансово-господарська діяльність Концерну.

Статутна діяльність Концерну здійснюється за рахунок коштів обласного бюджету на підставі кошторису, затвердженого Уповноваженим органом.

Концерн є неприбутковою установою.

Джерелами формування кошторису Концерну є:

- кошти обласного бюджету, що знаходяться у розмірі передбаченому нормативами фінансування Концерну;
- власні надходження, отримані згідно з чинним законодавством України;
- інші джерела, не заборонені законодавством України.

Власні надходження Концерну використовуються відповідно до чинного законодавства України.

Кошти, не використані Концерном у поточному році, не вилучаються і використовуються наступного року.

Основні споживачі є населення, а саме бюджетні організації, госпрозрахункові організації та житлові будинки.

У Концерні «МТМ» Дніпровського району лінійно-функціональна структура управління. Лінійно-функціональна структура поєднує лінійну й функціональну структури. Будь-які накази, розпорядження, обов'язкові для виконання, працівники одержують лише від безпосередніх лінійних керівників. Функціональні служби у межах своєї компетенції аналізують проблеми, консультують керівника, надають методичну допомогу виконавцям у їхній діяльності. Наглядно організаційна структура представлена на рисунку 2.1.

Керівник Концерну «МТМ»

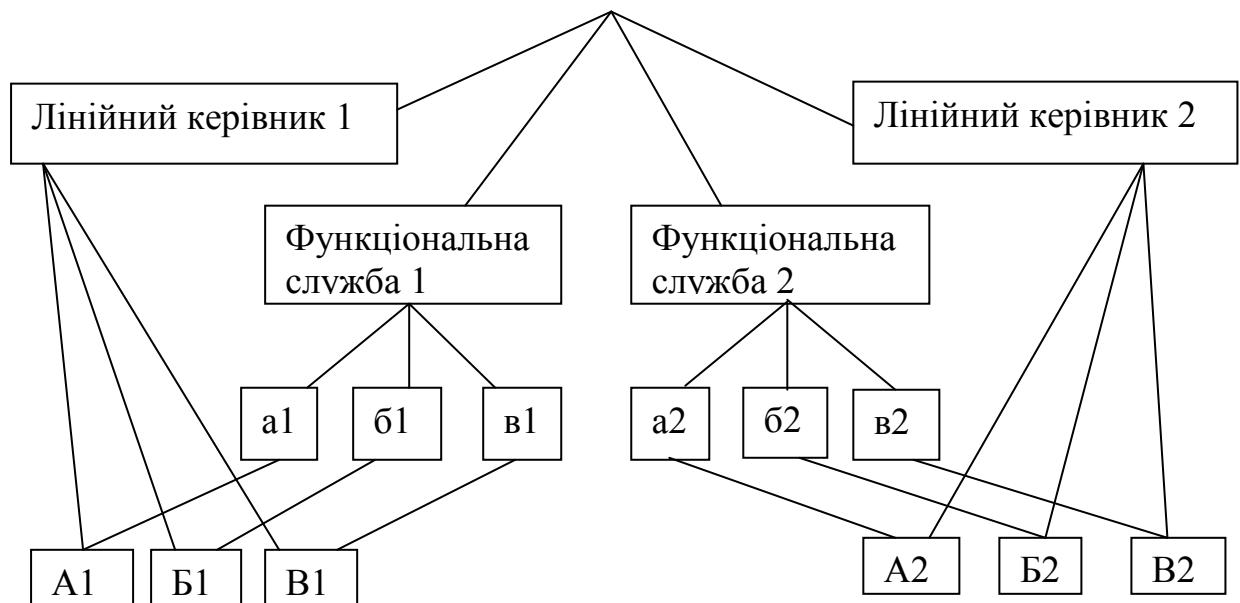

Рисунок 2.1 - Лінійно-функціональна структура управління Концерну «МТМ»

Метою діяльності товариства є забезпечення потреб народного господарства та населення області, яку воно обслуговує тепловою енергетикою та її розвиток, здійснення виробничо-господарської, комерційної діяльності в порядку та на умовах, які визначені чинним законодавством України, шляхом використання майна товариством з метою отримання прибутку. У таблиці 2.1 наведено техніко-економічні показники за 2018 – 2020 роки.

Таблиця 2.1 - Техніко-економічні показники за 2018 - 2020 роки

Найменування	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення			
Номенклатура товару:	теплопостачання			Абсолютне, +,-		Відносне, %	
Джерела теплопостачання:	котельні			2019-2018	2020-2019	2019-2018	2020-2019
Кількість котелень:	10 одиниць						
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	88411	117836	171727	29425	53891	33,28	45,73
Не прямі податки та інші відрахування з доходу	12700	16652	20149	3952	3497	31,12	21
Чистий дохід (виручка) від	75711	101184	151578	25473	50394	33,65	49,80

реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)							
Чистий прибуток (збиток)	26	12070	-2649	12044	-14719	46323 ,08	-121,95
Витрати:	549060	826711	1014270	277651	187559	50,57	22,69
Прибуток:	27845	53865	38247	26020	-15618	93,45	-28,99
Рівень рентабельності, %	5,1	6,5	3,8	1,4	-2,7	27,45	-41,54

Таким чином можна зробити висновок, що Концерн «МТМ» займається теплопостачанням, має 10 котелень. Тепло відпускається споживачам, а саме: населенню, бюджетним організаціям та госпрозрахунковим організаціям. У 2019 році порівняно з 2018 роком дохід (без ПДВ) збільшився на 29425 грн., а у 2020 році зріс на 53891 грн., а саме 45,73% у порівнянні з 2019 роком. Витрати з кожним роком зростають, а саме у 2019 році порівняно з 2018 роком збільшились на 277651 грн., а у 2020 році зросли до 22,69% порівняно з 2019 роком. Прибуток збільшився на 26020 грн. у 2019 році порівняно з 2018 роком. У 2020 році знизився на 28,99%, а саме на 15618 грн. у порівнянні з 2019 роком. Рівень рентабельності у 2019 році збільшився на 1,4% порівняно з 2018 роком, а у 2020 році знизився на 2,7% порівняно з 2019 роком.

2.2 Аналіз ефективності використання основних та оборотних засобів

Одним із найважливіших факторів збільшення обсягу споживання тепло енергетики на філіалі Концерну «Міські Теплові Мережі» є забезпеченість їх основними засобами в необхідній кількості та асортименті і повніше й ефективніше використання їх.

Завдання аналізу на «МТМ» є:

— визначити забезпеченість підприємства та його структурних підрозділів основними засобами та рівень їх використання за узагальнюючими й окремими показниками;

- розрахувати вплив використання основних засобів на обсяг виробництва продукції та інші показники;
- вивчити ступінь використання виробничої потужності підприємства й обладнання;
- виявити резерви підвищення інтенсивності й ефективності використання основних засобів.

Джерела даних для аналізу: план технічного розвитку, форма № 1 “Баланс”, форма № 2 “Звіт про фінансові результати”, форма 5 “Примітки до річної фінансової звітності”, розділ 2 “Основні засоби”, форма № 11–ОЗ „Звіт про наявність і рух основних засобів, амортизацію (знос)”, форма № 2-кб (потужності) “Звіт про введення в дію основних фондів, будівель, споруд та потужностей”, дані про переоцінку основних засобів, тощо.

Аналіз зазвичай починається з вивчення наявності основних засобів, їх динаміки та структури. Основні засоби підприємства поділяються на промислово-виробничі та непромислові, а також на засоби невиробничого призначення. Виробничу потужність підприємства визначають промислово-виробничі засоби. Крім того, прийнято виділяти активну частину (робочі машини й обладнання) і пасивну частину основних засобів, а також окремі підгрупи відповідно до їх функціонального призначення (споруди виробничого призначення, склади, робочі й силові машини, обладнання, вимірювальні прилади й пристрої, транспортні засоби і т. ін.). Така деталізація необхідна для виявлення резервів підвищення ефективності використання основних засобів на основі оптимізації їх структури. Великий інтерес при цьому становить співвідношення активної і пасивної частин, силових і робочих машин, оскільки від їх оптимального поєднання багато в чому залежать фондівіддача, рентабельність фонду і фінансовий стан підприємства.

Дані для оцінки обсягу та складу необоротних активів наведено в таблиці 2.2

Таблиця 2.2 - Обсяг и склад необоротних активів Концерну «Міські Теплові Мережі» за 2018-2020 рр.

Показники	2018р.	2019р.	2020р.	Відхилення			
				Абсолютне +, -		Відносне %	
				2019-2018	2020-2019	2019-2018	2020-2019
1	2	3	4	5	6	7	8
Нематеріальні активи:							
залишкова вартість	10861	9446	8575	-1415	-871	-13,03	-9,22
первісна вартість	14545	14782	15617	237	835	1,63	5,65
накопичена амортизація	3684	5336	7042	1652	1706	44,84	31,97
Незавершене будівництво	0	0	0	0	0	0	0
Основні засоби:							
Продовження таблиці 2.2							
1	2	3	4	5	6	7	8
залишкова вартість	4812	3786	3190	-1026	-596	-21,32	-15,74
первісна вартість	9385	8086	8132	-1299	46	-13,84	0,57
знос	4573	4300	4942	-273	642	-5,57	14,93
Всього	15673	13232	11765	-2441	-1467	-15,57	-11,09

Виходячи з даних можна зробити висновок, що залишкова вартість нематеріальних активів зменшилась у 2019 році на 1415 тис. грн. у порівнянні з 2018 роком, що становить 13,03%, та на 871 тис. грн. зменшилась у 2020 році, що складає 9,22% у порівнянні з 2019 роком. З кожним роком збільшується накопичена амортизація, а саме у 2019 році – 1652 тис. грн., тобто 44,84%, а вже у 2020 році збільшується і складає 1706 тис. грн., що становить 31,97%. Знос основних засобів у 2019 році зменшився

і склав -273 тис. грн. це 5,57% у порівнянні з 2018 роком. У 2020 році він становив 642 тис. грн. тобто 14,93% у зрівнянні з 2019 роком.

Дані для оцінки складу, руху та динаміки основних засобів на «МТМ» наведено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 - Наявність, рух та динаміка основних засобів у Концерні «Міські Теплові Мережі» за 2020 рік

№ з/п	Групи основних засобів	На початок року		Надходження за рік		Вибуття за рік		На кінець року		Відхилення	
		тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Будинки та споруди	2272	28,1	369	47,7	369	50,76	2272	27,94	0	0
2	Машини та обладнання	1443	17,85	251	32,47	310	42,64	1384	17,02	-59	-4,09
3	Транспортні засоби	1998	24,7	0	0	32	4,4	1966	24,18	-32	-1,6
4	Інструменти, прилади, інвентар	1743	21,56	77	10	14	1,92	1806	22,2	63	3,61
5	Інші ОЗ	49	0,61	2	0,26	0	0	51	0,63	2	4,08
6	Бібліотечні фонди	86	1,06	35	4,52	0	0	121	1,49	35	40,7
7	Малоцінні необоротні матеріальні активи	495	6,12	39	5,05	2	0,28	532	6,54	37	7,47
Разом		8086	100	773	100	727	100	8132	100	46	0,57

За даними таблиці 2.3. можна зробити висновок, що на кінець 2020 року вартість основних засобів збільшилася на 0,57%, що склало 46 тис. грн. Найбільше збільшення відбулося у складі інструменти, прилади, інвентар – на 3,61%, що склало 63 тис. грн. Структура основних засобів «МТМ» на кінець року порівняно з початком змінився. Машини та обладнання зменшились на кінець року – 59 тис. грн., транспортні засоби також і склав

на початак - 1998 тис. грн. та на кінець року 1966 тис. грн., тобто на 32 тис. грн. менше. Інші основні засоби збільшилися на 2 тис. грн., а саме на 4,08%. Відбулося збільшення у бібліотечних фондах – 35 тис. грн., тобто майже 40,7%. Малоцінні необоротні матеріальні активи збільшилися на початку року становили 495 тис. грн., а на кінець – 532 тис. грн., тобто на 7,47%.

Аналіз порівняння наявності, руху та динаміки основних засобів за період 2018 – 2020 р. наведено у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 - Аналіз порівняння наявності руху та динаміки основних засобів на «МТМ» за 2018 – 2020 рр.

№ з/п	Групи основних засобів	Роки			Відхилення			
		2018р.	2019р.	2020р.	Абсолютне (+, -)		Відносне (%)	
					2019-2018	2020-2019	2019-2018	2020 - 2019
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Будинки та споруди	2808	2272	2272	-536	0	-19,09	0
2.	Машини та обладнання	2671	1443	1384	-1228	-59	-45,98	-4,09
3.	Транспортні засоби	1823	1998	1966	175	-32	9,6	-1,6
4.	Інструменти, прилади, інвентар	1474	1743	1806	269	63	18,25	3,61
5.	Інші основні засоби	31	49	51	18	2	58,06	4,08
6.	Бібліотечні фонди	78	86	121	8	35	10,26	40,7
7.	Малоцінні необоротні матеріальні активи	500	495	532	-5	37	-1	7,47
8.	Разом	9385	8086	8132	-1299	46	-13,84	0,57

За даними таблиці 2.4. можна зробити висновок, що у 2019р. будинки та споруди зменшилися у порівнянні з 2018р. на 536 тис. грн., що складає - 19,09%, а в 2020р. залишився не змінним від 2019р. Машини та обладнання у

2019р. зменшилися на 1228 тис. грн. в порівнянні з 2018р, У 2020р. відбулося також зменшення на 59 тис. грн., що склало 4,09%. Транспортні засоби у 2019 р. в порівнянні з 2018 р. зріс на 175 тис. грн, що становило 9,6%. У 2020р. зменшлось на 32 тис. грн., що склало 1,6%. У 2019р. у порівнянні з 2018р. інструменти, прилади та інвентар збільшився на 269 тис. грн. і складало 18,25%, а вже у 2020р. порівнянно з 2019р. збільшилося на 63 тис. грн., тобто майже на 3,61%. Інші основні засоби у 2019р. зросли на 18 тис. грн., що становить 58,06%, але вже у 2020р. становили 2 тис. грн., що склало 4,08%. Бібліотечні фонди у 2019р. порівнянно з 2018р. зросли на 8 тис. грн., що становило 10,26% і в 2020р. становили 35 тис. грн., що становить 40,7%. Малоцінні необоротні матеріальні активи у 2019р. зменшились на 5 тис. грн. У 2020р. порівнянно з 2019р. малоцінні необоротні матеріальні активи зросли на 37 тис. грн. і становило 7,47%.

В таблиці 2.4 відображено рух і динаміку основних засобів Концерну «МТМ» Дніпровського району можна зробити висновки, що будинки та споруди за аналізуючий період зменшились та складають у 2020 році 2272 тис. грн. Також суттєво знизився показник «машини та обладнання» та становить 1384 тис. грн. у 2020 році, що на 1287 тис. грн. менше ніж у 2018 році. Інструменти, прилади та інвентар за 2018-2020 роки має тенденцію до збільшення, а саме на кінець аналізуючого періоду – 1806 тис. грн. Також інші основні засоби, бібліотечні фонди, малоцінні необоротні активи збільшуються та становлять відповідно 51 тис. грн., 121 тис. грн. та 532 тис. грн.

Для узагальнюючої оцінки динаміки основних засобів і характеру їх змін у Концерні «МТМ» розраховують такі коефіцієнти: оновлення, вибуття, приросту, зношеності, придатності.

Коефіцієнт зносу – характеризує частку вартості основних засобів, що списано на витрати виробництва в попередніх періодах. Коефіцієнт зносу визначається відношенням суми зносу основних засобів до балансової вартості основних засобів [2].

$$K_3 = Z_n / OZ_n, \quad (2.1)$$

де Z_n – сума зносу основних засобів;

OZ_n – первісна вартість основних засобів на початок періоду.

$$K_{3\ 2018} = ((4004 + 4573)/2) / ((8819 + 9385)/2) = 0,47$$

$$K_{3\ 2019} = ((4573 + 4300)/2) / ((9385 + 8086)/2) = 0,51$$

$$K_{3\ 2020} = ((4300 + 4942)/2) / ((8086 + 8132)/2) = 0,57$$

Коефіцієнт придатності – показник, зворотній до коефіцієнта зносу. Він показує, яка частина основних засобів придатна для експлуатації в процесі здійснення господарської діяльності (не перенесена на готову продукцію), і обчислюється як відношення залишкової вартості основних засобів підприємства на певну дату основних засобів до їх первісної (переоціненої) вартості на ту ж дату основних засобів [4].

$$K_n = 1 - K_3, \quad (2.2)$$

$$K_{n\ 2018} = 1 - 0,47 = 0,53$$

$$K_{n\ 2019} = 1 - 0,51 = 0,49$$

$$K_{n\ 2020} = 1 - 0,57 = 0,43$$

Коефіцієнт вибуття основних засобів характеризує рівень інтенсивності їх вибуття засобів зі сфери виробництва [2].

$$K_b = OZ_o / OZ_{n.p.}, \quad (2.3)$$

де OZ_o – вартість виведених основних засобів за звітний рік;

OZ_k – загальна вартість основних виробничих засобів на початок року.

$$K_{b\ 2018} = 3449 / 8819 = 0,39$$

$$K_{b\ 2019} = 2930 / 9385 = 0,31$$

$$K_{в\ 2020} = 727 / 8086 = 0,09$$

Коефіцієнт оновлення – характеризує інтенсивність оновлення, показує частку вартості основних засобів або їх окремих груп, що надійшли (введені в дію) за відповідний період, у загальній їх вартості [4].

$$K_o = OЗ_{н} / OЗ_{кп}, \quad (2.4)$$

де $OЗ_{н}$ – вартість внесених основних засобів за звітний рік;

$OЗ_{кп}$ – загальна вартість основних виробничих засобів на кінець року.

$$K_{o\ 2018} = 4015 / 9385 = 0,43$$

$$K_{o\ 2019} = 1631 / 8086 = 0,2$$

$$K_{o\ 2020} = 773 / 8132 = 0,1$$

Визначимо термін оновлення основних засобів підприємства (років) за формою №5. Термін оновлення ($T_{он.}$) дорівнює відношенню вартості основних засобів на початок певного періоду до вартості внесених основних засобів [3].

$$T_{он.\ 2018} = 8819 / 4015 = 2,2 \text{ (років)}$$

$$T_{он.\ 2019} = 9385 / 1631 = 5,75 \text{ (років)}$$

$$T_{он.\ 2020} = 8086 / 773 = 10,46 \text{ (років)}$$

Коефіцієнт приросту основних засобів характеризує рівень приросту основних засобів або окремих його груп за певний період [2].

$$K_p = OЗ_{пр.} / OЗ_{п.}, \quad (2.5)$$

де $OЗ_{пр.}$ – вартість приросту основних засобів;

$OЗ_{п.}$ – вартість основних засобів на початок періоду.

$$K_{р.\ 2018} = (4015 - 3449) / 8819 = 0,06$$

$$K_{р.\ 2019} = (1631 - 2930) / 9385 = -0,14$$

$$K_{р.\ 2020} = (773 - 727) / 8086 = 0,01$$

Коефіцієнт реальної вартості ОЗ - відображає питому вагу залишкової вартості ОЗ у загальній вартості майна підприємства.

$$K_B = \Phi_3 / M, \quad (2.6)$$

де Φ_3 – залишкова вартість ОЗ;

M – вартість майна підприємства;

$$K_{B\ 2018} = ((4815 + 4812) / 2) / (36498 + 35467) / 2 = 0,13$$

$$K_{B\ 2019} = ((4812 + 3786) / 2) / (35467 + 55755) / 2 = 0,09$$

$$K_{B\ 2020} = ((3786 + 3190) / 2) / (55755 + 63855) / 2 = 0,06$$

Всі показники руху основних засобів Концерну «МТМ» Дніпровського району зведено в таблицю 2.5.

Таблиця 2.5 - Аналіз основних засобів Концерну «Міські Теплові Мережі» Дніпровського району

№ з/п	Показники	Роки			Відхилення			
					Абсолютне (+, -)		Відносне, %	
		2018р.	2019р.	2020 р.	2019-2018	2020-2019	2019-2018	2020-2019
1.	Коефіцієнт оновлення	0,43	0,2	0,1	-0,23	-0,1	-53,49	-50
2.	Коефіцієнт зношеності	0,47	0,51	0,57	0,04	0,06	8,51	11,76
3.	Коефіцієнт вибуття	0,39	0,31	0,09	-0,08	-0,22	-20,51	-70,97
4.	Коефіцієнт приросту	0,06	-0,14	0,01	-0,2	0,15	-333,33	-107,14
5.	Коефіцієнт придатності	0,53	0,49	0,43	-0,04	-0,06	-7,55	-12,24

6.	Коефіцієнт реальної вартості основних засобів	0,13	0,09	0,06	-0,04	-0,03	-30,77	-33,33
7.	Термін оновлення основних засобів, років	2,2	5,75	10,46	3,55	4,71	161,36	81,91

Проаналізувавши показники ефективного використання основних засобів можна зробити висновок, що в цілому основні засоби в 2020 році мали негативний технічний стан. Коефіцієнт оновлення зменшився у 2019 році становив 0,2, що на 0,23 менше ніж у 2018 році, у 2020 році зменшився на 0,1 порівняно з попереднім роком. Коефіцієнт зносу збільшується з кожним роком, так він у 2019 році збільшиться на 0,04 порівняно з 2018 роком, а у 2020 році зріс на 0,06. Коефіцієнт вибуття має тенденцію до зниження, так у 2019 році порівняно з 2018 роком зменшився на 0,08, а у 2020 році складав 0,09, що на 0,22 менше ніж у 2019 році. Коефіцієнт придатності основних засобів зменшується у 2019 році порівняно з 2018 роком на 0,04, а у 2020 році у порівнянні з 2019 роком зменшився аж на 0,06, що характеризує зменшення ступеня придатності основних засобів у виробництві. З кожним роком зменшується коефіцієнт реальної вартості основних засобів, тобто у 2019 році порівняно з 2018 роком він становив - 0,04 та у 2020 році склав -0,03 у порівнянні з 2019 роком. Термін оновлення основних засобів відбувається дуже повільно.

Для аналізу основних засобів Концерну «МТМ» використовуються такі форми звітності як «Баланс» та «Примітки до річної фінансової звітності».

Для аналізу нарахування амортизації на основні засоби Концерну «МТМ» використовують таку форму звітності як «Примітки до річної фінансової звітності».

Аналіз нарахування амортизації основних засобів наведено в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 - Аналіз нарахування амортизації основних засобів Концерну «МТМ» Дніпровського району

з/п	Групи основних засобів	Роки			Відхилення			
					Абсолютне (+,-)		Відносне, %	
		2018р.	2019р.	2020р.	2019-2018	2020-2019	2019-2018	2020-2019
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Будинки та споруди	148	87	72	-61	-15	-41,22	-17,24
2.	Машини та обладнання	399	508	282	109	-226	27,32	-44,49
3.	Транспортні засоби	314	343	248	29	-95	9,24	-27,7
4.	Інструменти, прилади, інвентар	235	331	280	96	-51	40,85	-15,41
5.	Інші основні засоби	2	5	9	3	4	150	80
6.	Бібліотечні фонди	6	8	35	2	27	33,33	337,5
7.	Малоцінні необоротні матеріальні активи	36	116	21	80	-95	222,22	-81,9

За даними таблиці 2.6. можна зробити висновок, що у 2019 році нарахування амортизації на будинки та споруди зменшились у порівнянні з 2018 роком на 61 тис. грн., що складає 41,22%, а вже в 2020 році на відміну від 2019 року відбулося зниження на 15 тис. грн., що склало 17,24%. Амортизація машин та обладнання у 2019 році збільшилися на 109 тис. грн. в порівнянні з 2018 роком, що становило 27,32%. У 2020 році відбулося зменшення їх на 226 тис. грн., що склало 44,49%. Амортизація на транспортні засоби у 2019 році в порівнянні з 2018 роком збільшилися на 29 тис. грн, що

становило 9,24%. У 2020 році відбулося зменшення на 95 тис. грн., що склало 27,7%. У 2019 році у порівнянні з 2018 роком амортизації на інструменти, прилади та інвентар збільшились на 96 тис. грн. і складало 40,85%, а вже у 2020 році порівнянно з 2019 роком відбулося їх зменшення на 51 тис. грн., тобто 15,41%. Інші основні засоби у 2019 році зросли на 3 тис. грн., що становить 150%, а вже у 2020 році збільшились на 4 тис. грн., що склало 80%. Нарахування амортизації на бібліотечні фонди у 2019 році порівнянно з 2018 роком зросла на 2 тис. грн., що становила 33,33%, а в 2020 році збільшилась порівнянно з 2019 роком на 27 тис. грн., що складає 337,5%. Амортизація на малоцінні необоротні матеріальні активи у 2019 році збільшилась на 80 тис. грн., що становила 222,22%. У 2020 році порівнянно з 2019 роком амортизація малоцінних необоротних матеріальних активів зменшилась на 95 тис. грн. і становила 81,9%.

Аналіз зносу основних засобів можна представити в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 - Аналіз зносу основних фондів у Концерні «МТМ» за 2020 рік

№ п/п	Показники	Одиниці виміру	На початок року	На кінець року	Зміни за рік (+,-)
1.	Початкова вартість основних засобів	тис.грн	8086	8132	46
2.	Знос основних засобів під час їх експлуатації	тис.грн	4300	4942	642
3.	Ступінь зносу основних засобів $(2/1)*100$	%	53,18	60,77	7,59
4.	Ступінь придатності основних засобів $(1-2)/1*100$	%	46,82	39,23	-7,59

Проаналізувавши знос основних засобів можна зробити висновок, що початкова вартість основних засобів на кінець року у порівнянні на початок року збільшилась на 46 тис. грн. Знос основних засобів під час їх експлуатації на кінець року збільшився на 642 тис. грн. Ступінь зносу

основних засобів на кінець року в порівнянні з початком року зросла на 7,59%. Ступінь придатності основних засобів на кінець року у порівнянні на початок року зменшився на 7,59%.

Проаналізувавши показники ефективного використання основних засобів можна зробити висновок, що в цілому основні засоби в 2020 році мали незадовільний технічний стан.

Для аналізу основних засобів підприємства використовуються показники, що характеризують ефективність їх використання:

- фондівіддача (Ф_о);
- фондомісткість (Ф_е);
- фондоозброєність (Ф_в).

Для аналізу даних показників використовуємо дані форми №1 "Бухгалтерський баланс" Концерну «МТМ» і форми № 2 "Звіт про фінансові результати".

Згідно з формулою 1.9 розраховується фондівіддача Концерну «МТМ» Ленінського району.

$$Ф_{о2018} = 75711 / (4815 + 4812) / 2 = 15,73 \text{ грн/грн.};$$

$$Ф_{о2019} = 101184 / (4812 + 3786) / 2 = 23,54 \text{ грн/грн.};$$

$$Ф_{о2020} = 151578 / (3786 + 3190) / 2 = 43,46 \text{ грн/грн.}$$

Після розрахунку фондівіддачі необхідно розрахувати фондомісткість Концерну «МТМ» Ленінського району за формулою 1.10:

$$Ф_{е2018} = ((4815 + 4812) / 2) / 75711 = 0,064 \text{ грн/грн.};$$

$$Ф_{е2019} = ((4812 + 3786) / 2) / 101184 = 0,043 \text{ грн/грн.};$$

$$Ф_{е2020} = ((3786 + 3190) / 2) / 151578 = 0,023 \text{ грн/ грн.}$$

Далі розраховується фондоозброєність згідно формули 1.11.

$$Ф_{в2018} = ((4815 + 4812) / 2) / 164 = 29,35 \text{ тис. грн./чол};$$

$$Ф_{в2019} = ((4812 + 3786) / 2) / 166 = 25,9 \text{ тис. грн./чол};$$

$$Ф_{в2020} = ((3786 + 3190) / 2) / 156 = 22,36 \text{ тис. грн./чол.}$$

Дані, що характеризують ефективність використання основних засобів Концерну «МТМ» наведено в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 - Показники, що характеризують ефективність використання основних засобів Концерну «МТМ» Дніпровського району за 2018 – 2020рр. у тис. грн.

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення			
				Абсолютне +,-		Відносне %	
				2019-2018	2020-2019	2019-2018	2020-2019
1	2	3	4	5	6	7	8
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн	4813,5	4299	3488	-514,5	-811	-10,69	-18,86
Фондовіддача	15,73	23,54	43,46	7,81	19,92	49,65	84,62
Фондомісткість	0,064	0,043	0,023	-0,021	-0,02	-32,81	-46,51
Фондоозброєність	29,35	25,9	22,36	-3,45	-3,54	-11,45	-13,67

Використання основних фондів визнається ефективним, якщо відносний приріст фізичного обсягу продукції або прибутку перевищує відносний приріст вартості основних засобів за аналізуючий період. У Концерні «Міські Теплові Мережі» фондовіддача у 2019 році порівняно з 2018 роком збільшилась на 7,81, а у 2020 році зросла на 19,92 у порівнянні з 2019 роком. Фондомісткість у 2019 році зменшилась на 0,021 порівняно з 2018 роком. У 2020 році відбулося зменшення цього коефіцієнту на 0,02. Фондоозброєність з кожним роком зменшується тому у 2020 році склала 22,36, тобто на 3,54 менше ніж у 2019 році.

Аналіз ефективності використання оборотних засобів Концерну «МТМ» Дніпровського району за період 2018–2020 рр.

Дані про оборотні засоби підприємства наведено у таблицю 2.9. Вихідними даними для заповнення таблиці є Форма №1 «Баланс» Концерну «МТМ» за 2018–2020 роки.

Таблиця 2.9. - Обсяг і склад оборотних засобів Концерну «Міські Теплові Мережі» Дніпровського району за 2018–2020 роках

Показники	2018р.	2019р.	2020р.	Відхилення			
				Абсолютне +, -		Відносне %	
				2019-2018	2020-2019	2019-2018	2020-2019
1	2	3	4	5	6	7	8
Виробничі запаси	548	172	131	-376	-41	-68,61	-23,84
Незавершене виробництво	8661	26509	15573	17848	-10936	206,07	-41,25
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:							
чиста реалізаційна вартість	3964	12292	23221	8328	10929	210,09	88,9
первісна вартість	3964	12292	23221	8328	10929	210,09	88,9
Інша поточна дебіторська заборгованість	2941	843	553	-2098	-290	-71,34	-34,4
Гроші та їх еквіваленти:							
в національній валюті	234	256	947	22	691	9,4	270
у т. ч. в касі	4	3	6	-1	3	-25	100
в іноземній валюті	1114	1312	654	198	-658	17,77	-50,15
Продовження таблиці 2.9							
1	2	3	4	5	6	7	8
Інші оборотні активи	80	0	801	-80	801	-100	0
Разом	17546	41387	41886	23841	499	135,88	1,21

Виходячи з даної таблиці 2.9 можна зробити висновок, що виробничі запаси у 2019 році порівняно з 2018 роком зменшилися на 376 тис. грн. У 2020 році вони зменшилися на 41 тис. грн., тобто 23,84%. Незавершене будівництво збільшилось у 2019 році порівняно з 2018 роком на 17848 тис. грн. А у 2020 році зменшилось на 10936 тис. грн., тобто на 40,25% порівняно з 2019 роком. З кожним роком збільшувалась дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги, а саме чиста реалізаційна вартість так у 2019 році вона на 8328 тис. грн. збільшилась у порівнянні з 2018 роком. У 2010 році збільшилось на 10929 тис. грн. у порівнянні з 2019 роком, що становить 8,89%. Зменшується інша дебіторська заборгованість тому у 2019 році порівняно з 2018 роком зменшилась на 2098 тис. грн., а вже у 2020 році склала 290 тис. грн., менше ніж у 2019 році. Гроші та їх еквіваленти, а саме в

національній валюті збільшилися у 2019 році на 22 тис. грн., тобто на 9,4%, а у 2020 році зросли на 691 тис. грн. у порівнянні з 2019 роком.

Розглянувши дані таблиці 2.9 в якій відображено обсяг і склад оборотних засобів Концерну «Міські Теплові Мережі» Дніпровського району за 2018–2020 роках. Виробничі запаси за період з 2018 по 2020 роки зменшується з 548 тис. грн. до 131 тис. грн. Незавершене виробництво у 2019 році має максимальну відмітку 26509 тис. грн., а у 2020 році зменшилась на 41,25% (10936 тис. грн.). Дебіторська заборгованість за аналізуючий період збільшується у 2018 році 3964 тис. грн., у 2019 році 12292 тис. грн., у 2020 році 23221 тис. грн. Показник «гроші» в національній валюті збільшується та складає 947 тис. грн. на 2020 рік, а в іноземній валюті зменшується – 654 тис. грн. відповідно.

За формулами 1.15, 2.10, 2.11, 2.12 були отримані данні та показники, які наведено у таблиці 2.10.

Рентабельність використання оборотних засобів згідно формули 1.15 складе:

$$R_{OC2018} = 24139 / (13375 + 17553 + 62 + 99) / 2 * 100 = 24139 / 15544,5 = 155\%;$$

$$R_{OC2019} = 44918 / (17553 + 41392 + 99 + 101) / 2 * 100 = 44918 / 29572 = 152\%;$$

$$R_{OC2020} = 38247 / (41392 + 49152 + 101 + 110) / 2 * 100 = 38247 / 45377,5 = 84\%.$$

Коефіцієнт обертання характеризує кількість оборотів за період, що аналізується. Розраховується за формулою:

$$K_{об} = P / C, \quad (2.10)$$

де P – обсяг реалізації продукції;

C – середня вартість оборотних коштів.

$$K_{об} = \text{стр.035 (Ф.№2)} / (\text{стр. 260} + \text{стр. 270 (Ф.№1 середнє)}) / 2$$

$$K_{об2018} = 75711 / (13375 + 17553 + 62 + 99) / 2 = 75711 / 15544,5 = 4,87 \text{ об.};$$

$$K_{об2019} = 101184 / (17553 + 41392 + 99 + 101) / 2 = 101184 / 29572 = 3,42 \text{ об.};$$

$$K_{об2020} = 151578 / (41392 + 49152 + 101 + 110) / 2 = 151578 / 45377,5 = 3,34 \text{ об.}$$

Тривалість обертання оборотних засобів. Показник розраховується за формулою:

$$T = T_k / K_{об}, \quad (2.11)$$

де T_k - календарна тривалість періоду

$$T_{2018} = 360 / 4,87 = 73,91 \text{ днів};$$

$$T_{2019} = 360 / 3,42 = 105,22 \text{ днів};$$

$$T_{2020} = 360 / 3,34 = 107,77 \text{ днів}.$$

Коефіцієнт закріплення оборотних засобів. Даний коефіцієнт обернений коефіцієнту обертання, він характеризує суму залишку оборотних засобів, використаних на 1 грн. виручки від реалізації.

$$K_z = 1 / K_{об} \quad (2.12)$$

$$K_z_{2018} = 1 / 4,87 = 0,21 \text{ грн./грн.};$$

$$K_z_{2019} = 1 / 3,42 = 0,29 \text{ грн./грн.};$$

$$K_z_{2020} = 1 / 3,34 = 0,3 \text{ грн./грн.}$$

Розраховані дані зведено у таблицю 2.10.

Таблиця 2.10 - Показники оцінки та ефективності використання оборотних засобів Концерну за 2018–2020 роки

Показники	2018р.	2019р.	2020р.	Абсолютне відхилення +,-		Відносне відхилення %	
				2019-2018	2020-2019	2019-2018	2020-2019
Рентабельність використання оборотних засобів, %	155	152	84	-3	-68	-1,94	-44,74
Коефіцієнт обертання, об.	4,87	3,42	3,34	-1,45	-0,08	-29,77	-2,34
Термін обертання, днів	73,91	105,22	107,77	31,31	2,55	42,36	2,42
Коефіцієнт	0,21	0,29	0,3	0,08	0,01	38,1	3,45

закріплення, грн./грн.							
---------------------------	--	--	--	--	--	--	--

З таблиці 2.10 видно, що рентабельність використання оборотних засобів підприємства є від'ємною, що пов'язано з збитковістю підприємства. Значне коливання показника пов'язано зі зменшенням суми прибутку та збільшенням суми оборотних засобів. Коефіцієнт обертання впродовж 2018–2020 років зменшується з кожним роком, тобто у 2019 році порівняно з 2018 роком він зменшився на 1,45, а вже у 2020 році на 0,08 зменшився у порівнянні з 2019 роком. Відповідно до коефіцієнта обертання термін обертання до 2020 року був меншим 1 року. Коефіцієнт закріплення у 2019 році відповідно до 2018 року збільшився на 0,08 грн, у 2020 році збільшилося на 0,01 грн., тобто становив 1 коп. демонструючи, що на 1 грн. доходу приходить від 1 коп. оборотних засобів.

Як видно з таблиці 2.10 коефіцієнт обертання з кожним аналізуючим роком зменшується, а саме у 2018 році склав 4,87 об., а у 2020 році 3,34 об., що на 1,53 об. менше. Також відчутно знижується і показник рентабельність використання оборотних засобів. У 2020 році склав 84%, що на 0,71% менше ніж за 2018 рік. Термін обертання збільшується як і коефіцієнт закріплення. Так у 2020 році термін обертання зріс аж до 107,77 днів, а коефіцієнт закріплення до 0,3 грн./грн. аналогічно.

Отже, за результатами оцінки діяльності Концерну «Міські Теплові Мережі» Дніпровського району спостерігається негативні тенденції у необоротних активах, а саме: залишкова вартість нематеріальних активів, залишкова та первісна вартість основних засобів протягом 2018-2020 років. Також є зміни в структурі основних засобів, тобто зменшення будинків та споруд, машин та обладнання, коефіцієнт оновлення, коефіцієнт вибуття, коефіцієнт приросту та інші коефіцієнти за аналізуючий період.

2.3 Дослідження показників ефективності використання трудових ресурсів

До трудових ресурсів ставиться та частина населення, що має необхідними фізичними даними, знаннями й навичками праці у відповідній галузі. Достатня забезпеченість підприємства потрібними трудовими ресурсами, їхнє раціональне використання, високий рівень продуктивності праці мають велике значення для збільшення обсягів продукції й підвищення ефективності виробництва.

Джерелами інформації для аналізу служать план по праці, статистична звітність “Звіт по праці”, дані табельного обліку й відділу кадрів.

Забезпеченість підприємства робочою чинністю визначається порівнянням фактичної кількості працівників по категоріях і професіям із плановою потребою таблиця 2.11.

Таблиця 2.11 - Аналіз забезпечення підприємства робочою силою

Категорія працівників	Кількість працівників, чол.			Відхилення			
	2018р.	2019 р.	2020 р.	Абсолютне, +,-		Відносне, %	
				2019-2018	2020-2019	2019-2018	2020-2019
Виробничі робітники	83	54	84	-29	30	-34,94	55,56
Допоміжні робітники	38	55	34	17	-21	44,74	-38,18
Керівники	16	22	16	6	-6	37,5	-27,27
Фахівці	26	35	24	9	-11	34,62	-31,43
Службовці	2	2	2	0	0	0	0
Усього працівників	165	168	160	3	-8	1,82	-4,76

За даними таблиці 2.11 видно, що забезпечення по робітниках становило у 2019 році на 3 чоловіка більше ніж у 2018 році, тобто на 1,82%.

А у 2020 році відбулося зниження працівників на 8 чоловік порівняно з 2019 роком. Виробничі робітники у 2019 році зменшилися на 29 чоловік, тобто на -34,94% у порівнянні з 2018 роком, а у 2020 році відбулося їх збільшення на 30 чоловік. У 2019 році допоміжні робітники збільшилися на 17 робітників і склали 44,74%, у порівнянні з 2018 роком. Та у 2020 році відбулося зменшення на 21 робітника, порівняно з 2019 роком. Службовці залишилися не змінними.

В таблиці 2.11 забезпечення підприємства робочою силою видно, що кількість виробничих робітників збільшилась у 2020 році та склала 84 чоловіка. Відчутно знизилися допоміжні керівники з 38 осіб у 2018 році до 34 особи у 2020 році. Також зменшилися фахівці на 11 робітників за 2019-2020 роки. Службовці залишилися не змінними.

У таблиці 2.12 наведений аналіз кваліфікаційного рівня робітників.

Таблиця 2.12 - Аналіз кваліфікаційного рівня робітників

Тарифний розряд	Кількість робітників, чіл.			Відхилення	
	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2019-2018	2020-2019
1	2	3	4	5	6
1	1	2	1	1	-1
2	4	4	4	0	0
3	5	6	4	1	-2
4	9	11	10	2	-1
5	22	24	23	2	-1
6	14	16	16	2	0
7	2	3	1	1	-2
Усього	57	66	59	9	-7

Виходячи з даних таблиці 2.12 можна зробити висновки, що найбільш питому вагу займає 5 розряд працівників, а саме у 2019 році порівняно з 2018 роком зріс на 2 робітника, а вже у 2020 році зменшився на 1 працівника порівняно з 2019 роком. Чисельність робітників у 2019 році збільшилась на 9 осіб порівняно з 2018 роком, а у 2020 році знизилась аж до 7 осіб порівняно з 2019 роком.

Для оцінки відповідності кваліфікації робітників складності виконуваних робіт порівнюють середні тарифні розряди робіт і працюючих, розрахованих по наступній формулі:

$$T_p = (\sum T_{pi} \cdot \chi_{pi}) / \sum \chi_{pi}, \quad (2.13)$$

де T_p - тарифний розряд;

χ_{pi} - чисельність працівників i -го тарифного розряду;

T_{pi} - i -й тарифний розряд.

$$T_{p. 2018p.} = (1 \cdot 1 + 2 \cdot 4 + 3 \cdot 5 + 4 \cdot 9 + 5 \cdot 22 + 6 \cdot 14 + 7 \cdot 2) / 57 = 4,7 \text{ розряд}$$

$$T_{p. 2019p.} = (1 \cdot 2 + 2 \cdot 4 + 3 \cdot 6 + 4 \cdot 11 + 5 \cdot 24 + 6 \cdot 16 + 7 \cdot 3) / 66 = 4,68 \text{ розряд}$$

$$T_{p. 2020p.} = (1 \cdot 1 + 2 \cdot 4 + 3 \cdot 4 + 4 \cdot 10 + 5 \cdot 23 + 6 \cdot 16 + 7 \cdot 1) / 59 = 4,73 \text{ розряд}$$

Адміністративно-управлінський персонал необхідно перевірити на відповідність фактичного рівня утворення кожного працівника займаної посади й вивчати питання, пов'язані з підбором кадрів, їхньою підготовкою й підвищенням кваліфікації. Кваліфікаційний рівень працівників багато в чому залежить від їхнього віку, стажу роботи, утворення й т.д. Оскільки зміни в складі робітників за віком, статусу роботи, утворенню відбуваються в результаті руху робочої чинності, то йому при аналізі приділяється значна увага.

Розраховують і аналізують рух робочої сили наступні показники:

- 1) коефіцієнт обороту по прийому робітників;
- 2) коефіцієнт обороту по вибуттю;
- 3) коефіцієнт стабільності або сталості кадрів;
- 4) коефіцієнт плинності кадрів.

Коефіцієнт обороту по прийому робітників ($K_{пр.}$) розраховується згідно формули (1.18).

$$K_{пр. 2018 p.} = 8 / 121 = 0,07$$

$$K_{пр. 2019 p.} = 2 / 132 = 0,02$$

$$K_{пр. 2020 p.} = 5 / 118 = 0,04$$

Коефіцієнт обороту по вибуттю ($K_{\text{в.}}$) розраховується згідно формули (1.19).

$$K_{\text{в. 2018 р.}} = 13 / 121 = 0,11$$

$$K_{\text{в. 2019 р.}} = 5 / 132 = 0,04$$

$$K_{\text{в. 2020 р.}} = 17 / 118 = 0,14$$

Коефіцієнт плинності кадрів ($K_{\text{т.}}$) розраховується згідно формули (1.20).

$$K_{\text{т. 2018 р.}} = 6 / 121 = 0,05$$

$$K_{\text{т. 2019 р.}} = 2 / 132 = 0,02$$

$$K_{\text{т. 2020 р.}} = 7 / 118 = 0,06$$

Коефіцієнт сталості складу персоналу підприємства ($K_{\text{п.с.}}$) розраховується згідно формули (1.21).

$$K_{\text{п.с. 2018 р.}} = 160 / 121 = 1,32$$

$$K_{\text{п.с. 2019 р.}} = 165 / 132 = 1,25$$

$$K_{\text{п.с. 2020 р.}} = 148 / 118 = 1,25$$

У таблиці 2.13 представлені основні показники руху робочої сили.

Таблиця 2.13 - Аналіз руху робочої чинності

Показник	2018 рік	2019	2020 рік
1	2	3	4
Середнє облікове число працівників, чіл.	164	166	156
Облікове число працівників на початок періоду	165	168	160
Прийнято всього, чіл.	8	2	5
Вибуло всього, чіл.	13	5	17
У т.ч.: по скороченню штатів	-	-	4
За власним бажанням	5	2	6
По перекладу	1	2	-
Догляд на пенсію	3	1	1
Догляд по інвалідності	1	-	-
У зв'язку зі смертю	2	-	1
За зроблені прогули	1	-	1
Облікове число працівників на кінець періоду	160	165	148
Середньоспискова чисельність працюючих	121	132	118

Коеф. обороту по прийому	0,07	0,02	0,04
Коеф. обороту по вибуттю	0,11	0,04	0,14
Коеф. сталості кадрів	1,32	1,25	1,25
Коеф. плинності кадрів	0,05	0,02	0,06

Аналізуючи дані таблиці 2.13 можна зробити висновки, що за 2019 рік коефіцієнт плинності знизився на 0,03 порівняно з 2018 роком, а вже у 2020 році зріс на 0,04. Середнє облікове число працівників збільшилося у 2019 році порівняно з 2018 роком на 2 чоловіка, а у 2020 році зменшилося на 10 чоловік. Все це вплинуло на коефіцієнт плинності у звітному періоді. Причому кількість звільнених по власному бажанню у 2019 році знизився порівняно з 2018 роком на 3 чоловіка, так і у 2020 році він зріс на 4 чоловіка, що перевищує кількість звільнених по скороченню штатів. На даному підприємстві коефіцієнт обороту по прийняттю зменшився. А коефіцієнт сталості кадрів у 2019 році порівняно з 2018 роком зменшився на 0,07, але незмінним залишився у 2020 році порівняно з 2019 роком. Коефіцієнт плинності у 2019 році в порівнянні з 2018 роком зменшився на 0,03, про у 2020 році зріс на 0,04 порівняно з 2019 роком. Основними причинами плинності є невідповідність освітнього рівня й змісту праці, незадоволеність розмірами заробітку, несприятливі умови й режим праці тощо.

Дані таблиці 2.13 можна зробити висновок, що коефіцієнт обороту по прийому знизився з 0,07 у 2018 році до 0,04 у 2020 році. Аналогічно і коефіцієнт сталості кадрів до 1,25 у 2020 році. Зріс коефіцієнт обороту по вибуттю на 0,03 за аналізуючий період. Також зростає плинність кадрів так у 2020 році збільшився на 0,04 порівняно з попереднім роком.

Фонд робочого часу (ФРЧ) залежить від чисельності робітників (ЧР), кількості відпрацьованих днів одним робітником у середньому за рік (Д) і середній тривалості робочого дня (П) [17]:

$$\text{ФРЧ} = \text{Чр} \cdot \text{Д} \cdot \text{П} \quad (2.14)$$

$$\text{ФРЧ}_{2018 \text{ р.}} = 164 \cdot 220 \cdot 8 = 288640 \text{ (годин)}$$

$$\text{ФРЧ}_{2019 \text{ р.}} = 166 \cdot 220 \cdot 8 = 292160 \text{ (годин)}$$

$$\text{ФРЧ}_{2020 \text{ р.}} = 156 \cdot 210 \cdot 8 = 262080 \text{ (годин)}$$

Повноту використання трудових ресурсів можна оцінити по кількості відпрацьованих днів і годин одним працівником за аналізований період часу, а також за ступенем використання фонду робочого часу. Такий аналіз проводиться по кожній категорії працівників, по кожному виробничому підрозділі й у цілому по підприємству таблиця 2.14.

Таблиця 2.14 - Використання трудових ресурсів підприємства

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення			
				Абсолютне, +, -		Відносне, %	
				2019-2018	2020-2019	2019-2018	2020-2019
Середньорічна чисельність робітників (Чр), чол.	164	166	156	2	-10	1,22	-6,02
Відпрацьовано одним робітником:							
Днів (Д)	220	220	210	0	-10	0	-4,55
Годин (Ч)	1727	1749	1638	22	-111	1,27	-6,35
Середня тривалість робочого дня, г. (П)	8	8	8	0	0	0	0
Фонд робочого часу, годин	288640	292160	262080	3520	-30080	1,22	-10,3

Розглянувши показники таблиці 2.14 можна зробити висновок, що фонд робочого часу у 2019 році збільшився на 3520 годин у порівнянні з 2018 роком, а у 2020 році зменшився на 30080 годин порівняно з 2019 роком, це все пов'язано з середньорічною чисельністю робітників. У 2019 році відпрацьовано одним робітником годин збільшилися на 1,27% порівняно з 2018 роком. У 2020 році відбулося їх зменшення на 6,35%, а саме на 111 годин. Середня тривалість робочого дня протягом аналізованого періоду залишилась не змінною.

Для виявлення причин цілоденних і внутрішніх втрат робочого часу зіставляють дані фактичного й планового балансу робочого часу таблиця 2.15.

Таблиця 2.15 - Аналіз використання фонду робочого часу

Показник	На одного робітника			Відхилення			
	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Абсолютне, +,-		Відносне, %	
				2019-2018	2020-2019	2019-2018	2020-2019
Календарна кількість днів	365	365	365	0	0	0	0
Кількість неробочих днів у т.ч. святкові	109	109	110	0	1	0	0,92
вихідні дні	9	9	9	0	0	0	0
додакові вихідні	52	51	51	-1	0	-1,92	0
	48	49	50	1	1	2,08	2,04
Номінальний фонд робочого часу, дні	257	262	255	5	-7	1,95	-2,67
Неявки на роботу, дні	37	42	45	5	3	13,51	7,14
У т.ч. чергові й додакові	16	30	30	14	0	87,5	0
відпустки							
Хвороби	9	5	9	-4	4	-44,44	80
Неявки з дозволу адміністрації	8	3	2	-5	-1	-62,5	-33,33
Простої	4	4	4	0	0	0	0
Явочний фонд робочої часу, дні	220	220	210	0	-10	0	-4,55
Тривалість робочої зміни, ч.	8	8	8	0	0	0	0
Бюджет робочого часу, ч.	1760	1784	1680	24	-104	1,36	-5,83
Святкові скорочені дні, ч.	9	9	9	0	0	0	0
Час для матерів, що годують, ч.	-	-	-	-	-	-	-

Виходячи з таблиці 2.15 можна зробити висновок, що кількість не робочих днів у 2019 році порівняно з 2018 роком залишився не змінним. У 2020 році збільшився на 0,92%, а саме на 1 день порівняно з 2019 роком. Додакові вихідні дні з кожним роком збільшуються на 1 день. Неявка на роботу також збільшується з кожним роком, так у 2019 році порівняно з 2018 роком зросли на 13,51%, а саме на 5 днів. У 2020 році зросли на 3 дня, тобто на 7,14%. Неявки з дозволу адміністрації зменшуються, так у 2020 році

порівняно з 2019 роком знизилися на 33,33%, тобто на 1 день. Тривалість робочої зміни залишилась не змінною на протязі аналізованого періоду. Бюджет робочого часу у 2019 році зріс на 1,36%, а саме на 24 години порівняно з 2018 роком. У 2020 році відбулося зниження на 5,83%, тобто на 104 години у порівнянні з 2019 роком.

Втрати робочого часу можуть бути викликані різними об'єктивними й суб'єктивними обставинами, не передбаченими планом: додатковими відпустками с дозволу адміністрації, захворюваннями робітників, прогулами через несправність устаткування, машин, механізмів, через відсутність роботи, сировини, матеріалів, електроенергії, палива й т.д. Кожний вид втрат аналізується докладніше, особливо ті, які залежать від підприємства. Зменшення втрат робочого часу із причин, що залежать від колективу, є резервом збільшення виробництва продукції, що не вимагає капітальних вкладень і допомагає швидко одержати віддачу.

У таблиці 2.16 наведено аналіз вікового складу робітників Концерну «МТМ» Дніпровського району.

Таблиця 2.16 - Віковий склад робітників Концерну «МТМ» Дніпровського району

Показники	2018р.		2019р.		2020р.		Відхилення 2020-2018
	чол.	%	чол.	%	чол.	%	
Працівників всього	164	100	166	100	156	100	-8
18-34	49	29,88	48	28,92	48	30,77	-1
35-54	39	23,78	42	25,3	40	25,64	1
55-59	53	32,32	59	35,54	62	39,74	3
За 60	23	14,02	17	10,24	6	3,85	-9

Дані таблиці 2.16 вказують на те, що максимальна кількість робітників (53 осіб) за 2018 рік та (62 осіб) за 2020 рік належить до вікового складу від 55-59 років.

Проаналізувавши таблицю 2.16 можемо сказати, що значне коливання у віці від 55 років до 59 років, а саме у 2018 році 53 чоловіка, а у

2020 році 62 людини, йде старіння персоналу. Та помітно знизився вік за 60 років, тобто на 9 чоловік з 2018 – 2020 роки, це вказує на те, що 9 чоловік було звільнено або відправлено на пенсію.

Далі визначається середній вік працівників по Концерну «МТМ» Дніпровського району за 2018 – 2020 роки визначається так.

$$B_{c.2018 \text{ р.}} = ((18+34)/2 \cdot 49 + (35+54)/2 \cdot 39 + (55+59)/2 \cdot 53 + (60+75)/2 \cdot 23) / 49+39+53+23 = 46 \text{ років;}$$

$$B_{c.2019 \text{ р.}} = ((18+34)/2 \cdot 48 + (35+54)/2 \cdot 42 + (55+59)/2 \cdot 59 + (60+75)/2 \cdot 17) / 48+42+59+17 = 45 \text{ років;}$$

$$B_{c.2020 \text{ р.}} = ((18+34)/2 \cdot 48 + (35+54)/2 \cdot 40 + (55+59)/2 \cdot 62 + (60+75)/2 \cdot 6) / 48+40+62+6 = 44 \text{ років.}$$

Таким чином, середній вік працівників у 2018 році, так і в 2020 році залишається відносно стабільним – 44 – 46 років. Отже, можна відмітити, що відбувається омолодження трудового колективу. Адже з кожним роком відбувається омолодження на 1 рік.

У таблиці 2.17 наведено аналіз статевого складу робітників Концерну «МТМ» Дніпровського району.

Таблиця 2.17 Статевий склад і структура робітників Концерну «МТМ» Дніпровського району

Статевий склад	2018р.		2019р.		2020р.		Відхилення 2020-2018рр.
	Кількість осіб, чол.	Питома вага, %	Кількість осіб, чол.	Питома вага, %	Кількість осіб, чол.	Питома вага, %	
Жінки	67	40,61	62	37,35	59	37,82	-8
Чоловіки	97	59,15	104	62,65	97	62,18	0
Всього	164	100	166	100	156	100	-8

За даними таблиці 2.17 можна побачити, що структура статевого складу працівників підприємства майже незмінна протягом всього дослідного періоду, а саме частка жінок у колективі має меншу питому вагу 40,61% у 2018 році, 37,35% у 2019 році та 37,82% у 2020 році. Простежується незначне зменшення загальної кількості жінок на 8 чоловік у порівнянні 2020

року з 2018 роком. Частка чоловіків має більшу питому вагу 59,15% у 2018 році, 62,65% у 2019 році та 62,18% у 2020 році. Для зростання продуктивності праці велике значення має забезпечення господарств кваліфікованими кадрами, здатними ефективно використовувати засоби виробництва, удосконалювати технології, впроваджуючи прогресивні форми організації і оплати праці на основі досягнень науково-технічного прогресу.

Розглянувши дані таблиці 2.17 бачимо, що чоловіки займають більш питому вагу на підприємстві ніж жінки. Так у 2018 році 97 чоловік це на 30 робітників більше ніж жінок за цей час. Та у 2020 році жінки займають лише 37,82% від усієї кількості робітників. Тому можемо зробити висновок, що Концерну більш потрібні чоловіки ніж жінки.

Рівень освіти працівників у Концерні «МТМ» Дніпровського району наведено у таблиці 2.18.

Таблиця 2.18 – Склад і структура чисельності працівників за рівнем освіти

Рівень освіти	2018р.		2019р.		2020р.		Відхилення	
	Робітників, чол.	Питома вага, %	Робітників, чол.	Питома вага, %	Робітників, чол.	Питома вага, %		
							2019-2018	2020-2019
Середня технічна	78	47,56	80	48,19	76	48,71	2	-4
Неповна і базова вища	40	24,39	40	24,1	34	21,8	0	-6
Повна вища	46	28,05	46	27,71	46	29,49	0	0
Всього	164	100	166	100	156	100	2	-10

Аналізуючи дані таблиці 2.18, можна відмітити, що спостерігається стабільне зменшення кількості робітників з середньою технічною освітою, а саме у 2020 році до 2019 року на 4 працівника. Робітників з неповною і

базовою вищою освітою за цей же період зменшилось на 6 робітників. Це свідчить про те, що робочий колектив підприємства вже має великий потенціал для зростання продуктивності праці.

Розглянувши дані видно незмінним залишилось лише повна вища освіта це 46 працівників. З середньою технічною у 2018 році працювало 78 робітників, а у 2020 році на 2 робітника менше. З неповною і базовою вищою освітою працювало у 2020 році 34 працівника, що на 6 робітників менше ніж у 2018 році.

Аналіз використання трудових ресурсів на підприємстві, рівня продуктивності праці необхідно розглядати в тісному зв'язку із оплатою праці. Із ростом продуктивності праці створюються реальні можливості для підвищення рівня його оплати. При цьому кошти на оплату праці потрібно використовувати таким чином, щоб темпи росту продуктивності праці випереджали темпи росту його оплати. Тільки при таких умовах створюються можливості для підвищення темпів розширеного відтворення.

У зв'язку з цим аналіз використання засобів на оплату праці на кожному підприємстві має велике значення. В процесі його потрібно здійснювати систематичний контроль за використанням фонду заробітної плати (оплати праці), виявляти можливості економії коштів за рахунок росту продуктивності праці та зниження трудомісткості продукції [3, с. 157].

Для характеристики ефективності використання трудових ресурсів слід розглянути зміну фонду оплати праці за досліджуваний період таблиця 2.19.

Таблиця 2.19 - Динаміка фонду оплати праці у Концерні «МТМ» Дніпровського району

Показники	2018р.	2019р.	2020р.	Відхилення			
				Абсолютне, +,-		Відносне, %	
				2019-2018	2020-2019	2019-2018	2020-2019
Чисельність робітників, чол.	165	168	160	3	-8	1,82	-4,76

Середньомісячна оплата праці, грн.	982,1	1329,4	1457,7	347,3	128,3	35,36	9,65
Фонд оплати праці, тис.грн	164,17	223,08	228,66	58,91	5,58	35,88	2,5

Аналізуючи отримані результати, можна зробити висновок, що середньорічна заробітна плата за досліджуваний період за 2018-2020 роки зросла. Так у 2019 році вона збільшилася на 347,3 грн. порівняно з 2018 роком, а у 2020 році зросла порівняно з 2019 роком на 128,3 грн., тобто на 9,65%. При цьому кількість робітників зменшилась, а фонд оплати праці збільшився. У 2019 році він становив 223,08 тис. грн., що на 58,91 тис. грн. більше ніж у 2018 році. А у 2020 році фонд оплати праці зріс на 2,5%, тобто на 5,58 тис. грн.

Продуктивність праці, як відомо, є головним показником оцінки ефективності використання трудових ресурсів. Ефективність продуктивності праці є вирішальним чинником у підвищенні ефективності виробництва. Суть ефективності продуктивності праці полягає в тому, що вона виражає співвідношення між кількістю виробленої продукції та затратами робочого часу на її виготовлення. Тому слід розглянути динаміку цього показника у Концерні «МТМ» Ленінського району таблиця 2.20.

Таблиця 2.20 - Динаміка продуктивності праці

Показники	2018р.	2019р.	2020р.	Відхилення			
				Абсолютне, +,-		Відносне, %	
				2019-2018	2020-2019	2019-2018	2020-2019
Чисельність робітників, чол.	165	168	160	3	-8	1,82	-4,76
Вироблено ВП, тис.грн	8672	26517	22845	17845	-3672	205,78	-13,85
Продуктивність праці, тис.грн/люд	52,88	159,7	146,44	106,12	-13,26	200,68	-8,3

Аналізуючи таблицю 2.20, можна зробити висновок про те, що у 2019 році продуктивність праці у Концерні «МТМ» Дніпровського району збільшується на 106,12 тис. грн./люд. порівняно з 2018 роком. У 2020 році відбувається зменшення порівняно з 2019 роком на 13,26 тис. грн./люд., що складає 8,3%.

Отже, за аналізований період Концерн «МТМ» Дніпровського району мав погіршені показники ефективності використання трудових ресурсів, а саме: зменшення виробничих робітників, збільшення плинності кадрів, зниження показника «фонд робочого часу».

2.4 Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства

На підприємстві використовують такі показники фінансових результатів:

- доходи від реалізації продукції;
- доходи від інших операцій;
- прибуток на одиницю продукції;
- прибуток від реалізації продукції;
- прибуток від операційної діяльності;
- прибуток від звичайної діяльності;
- прибуток від надзвичайних подій;
- оподаткований прибуток;
- чистий прибуток [2].

Структура доходів Концерну «МТМ» Дніпровського району наведено в таблиці 2.21.

Таблиця 2.21 – Аналіз структури доходів Концерну «МТМ» за 2018 – 2020 роки

Показик	2018 рік		2019 рік		2020 рік		Відхилення	
	сума, тис. грн.	пито- ма ва- га, %	сума, тис. грн.	пито- ма ва- га, %	сума, тис. грн.	пито- ма вага, %	2019- 2018	2020- 2019
Дохід (виручка) від реалізації продукції	88411	83,01	117836	77,69	171727	84,89	29425	53891
Операційні доходи	16951	15,92	32480	21,41	29258	14,46	15529	-3222
Дохід від участі в капіталі	0	0	0	0	91	0,04	0	91
Інші фінансові доходи	58	0,05	11	0,01	63	0,03	-47	52
Інші доходи від звичайної діяльності	1084	1,02	1355	0,89	1158	0,57	271	-197
Надзвичайні доходи	0	0	0	0	0	0	0	0
Усього доходів	106504	100	151682	100	202297	100	45178	50615

З таблиці 2.21 видно, що Концерн «МТМ» мав такий дохід, а саме: дохід (виручка) від реалізації продукції у 2019 році збільшився на 29425 тис. грн. порівняно з 2018 роком. У 2020 році зріс цей показник на 53891 тис. грн. Операційні доходи зросли у 2019 році на 15529 тис. грн., та вже у 2020 році зменшилися на 3222 тис. грн. у порівнянні з 2019 роком. Інші фінансові доходи у 2020 році збільшились на 5 тис. грн. порівняно з 2018 роком. Інші доходи від звичайної діяльності у 2020 році зменшились у порівнянні з 2019 роком на 197 тис. грн.

Структура витрат і відрахувань Концерну «Міські Теплові Мережі» Дніпровського району наведена у таблиці 2.22.

Таблиця 2.22 – Структура витрат і відрахувань за 2018 – 2020 роки

Показник	2018 рік	2019 рік	2020 рік	Відхилення
----------	----------	----------	----------	------------

	сума, тис. грн.	пито- ма ва- га, %	сума, тис. грн.	пито- ма ва- га, %	сума, тис. грн.	пито- ма ва- га, %	2019- 2018	2020- 2019
Податок на додану вартість	12700	11,93	16652	11,93	20149	9,77	3952	3497
Акцизний збір	0	0	0	0	0	0	0	0
Інші відрахування з доходу	0	0	0	0	0	0	0	0
Собівартість реалізованої продукції	51572	48,43	56266	40,3	113331	54,98	4694	57065
Адміністративні витрати	20378	19,14	26869	19,25	39446	19,14	6491	12577
Витрати на збут	690	0,65	675	0,48	1502	0,73	-15	827
Інші операційні витрати	16377	15,38	32118	23,01	28689	13,92	15741	-3429
Фінансові витрати	3573	3,36	2189	1,57	2235	1,08	-1384	46
Втрати від участі в капіталі	0	0	0	0	0	0	0	0
Інші втрати	1179	1,11	820	0,59	783	0,38	-359	-37
Податок на прибуток від звичайної діяльності	9	0,01	4023	2,88	0	0	4014	-4023
Усього витрат, відрахувань	106478	100	139612	100	206135	100	33134	66523

Як видно з таблиці 2.22 з-поміж витрат найбільшу питому вагу має собівартість реалізованої продукції, за 2018 рік 48,43%, 2019 рік – 40,3%, та 2020 рік – 54,98%. Значну частку становлять адміністративні витрати. Так у 2018 році вони дорівнювали 19,14%, а у 2019 році – 19,25%, тобто в абсолютний сумі збільшились на 6491 тис. грн., та вже у 2020 році 19,14%. Дані таблиці показують, що у 2018 році податок на додану вартість склав 11,93%, а у 2020 році 9,77%. Витрати на збут у 2019 році зменшились порівняно з 2018 роком на 15 тис. грн., у 2020 році збільшились на 827 тис.

грн. порівняно з минулим роком. Загалом витрати з кожним роком збільшуються. Так у 2020 році вони склали 206135 тис. грн., що на 99657 тис. грн. більше ніж у 2018 році.

Виходячи з наявних доходів і витрат прибуток Концерну «МТМ» має такий склад, показаний в таблиці 2.23.

Таблиця 2.23 – Прибуток Концерну «МТМ» Дніпровського району

№ п/п	Показник	2018	2019	2020	Відхилення	
					2019-2018	2020-2019
1.	Валовий прибуток	24139	44918	38247	20779	-6671
2.	Прибуток від оперативної діяльності	3645	17736	0	14091	-17736
3.	Прибуток від звичайної діяльності	35	16093	0	16058	-16093
4.	Усього прибутку до оподаткування (1 + 2 + 3)	27819	78747	38247	50928	-40500
5.	Податок на прибуток (21%)	5841,99	16536,87	8031,87	10694,88	-8505
6.	Усього прибутку від звичайної діяльності (4 – 5)	21977,01	62210,13	30215,13	40233,12	-31995
7.	Прибуток від надзвичайних подій	0	0	0	0	0
8.	Податки на прибуток від надзвичайної діяльності	0	0	0	0	0
9.	Чистий прибуток (6 – 7)	21977,01	62210,13	30215,13	40233,12	-31995

З даної таблиці 2.23 видно, що найбільшу абсолютну суму у 2019 році порівняно з 2018 роком має прибуток від реалізації продукції (валовий дохід) він збільшився на 20779 тис. грн. У 2020 році зменшився на 6671 тис. грн. Прибуток від операційної діяльності становив у 2019 році на 14091 тис. грн. більше ніж у минулому році. Та у 2020 році він зменшився на 17736 тис. грн.

у порівнянні з 2019 роком. Прибуток від звичайної діяльності зріс у 2019 році на 16058 тис. грн. з 2018 роком, а у 2020 році відбулося зниження цього показника на 16093 тис. грн. Усього прибуток від звичайної діяльності склав у 2019 році на 35649,6 тис. грн. більше ніж у 2018 році.

Прибуток від реалізації товарної продукції визначається як різниця між чистим доходом ($D_{\text{ч}}$) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої (C_p) продукції (товарів, робіт, послуг) [2].

$$P_p = D_{\text{ч}} - C_p \quad (2.19)$$

Аналіз виконання плану прибутку від реалізації продукції проводиться за даними форми №2 і за обліковими даними підприємств.

Вихідні дані для аналізу подано в таблиці 2.24.

Таблиця 2.24 – Аналіз прибутку від реалізації продукції Концерну «МТМ» Ленінського району за 2018 – 2020 роки

Показник	2018 рік	2019 рік	2020 рік	Відхилення	
				2019-2018	2020-2019
Чистий дохід	75711	101184	151578	25473	50394
Собівартість реалізованої продукції	51572	56266	113331	4694	57065
Прибуток	24136	44918	38247	20782	-6671

З таблиці 2.24 видно, що виручка від реалізації з кожним аналізованим роком збільшується. Так у 2019 році зріс на 25473 тис. грн. порівняно з 2018 роком. У 2020 році збільшення відбулось на 50394 тис. грн. у порівнянні з 2019 роком. Собівартість реалізованої продукції теж збільшується. Тому прибуток у 2019 році порівняно з 2018 роком зріс на 20782 тис. грн., а у 2020 році зменшився на 6671 тис. грн. у порівнянні з минулим роком.

Кожному підприємству необхідна інформації про рентабельність його діяльності. Основними показниками рентабельності промислового підприємства є рентабельність виробництва, що розраховується як відношення прибутку від реалізації продукції до всього авансованого капіталу суми всіх активів) [2].

На рівень рентабельності виробництва впливають такі фактори які подані в таблиці 2.25.

Таблиця 2.25 – Аналіз рентабельності виробництва продукції

№ п/п	Показник	2018 рік	2019 рік	2020 рік	Відхилення	
					2019- 2018	2020- 2019
1	2	3	4	5	6	7
1.	Валовий прибуток, тис. грн.	24139	44918	38247	20779	-6671
2.	Виручка від реалізація продукції	88411	117836	171727	29425	53891
3.	Середньорічна вартість ОФ	4813,5	4299	3488	-514,5	-811
4.	Середньорічні залишки матері- альних оборотних коштів	15464	29472,5	45272	14008,5	15799,5
5.	Середньорічна вартість виробничих фондів (3 + 4)	20277,5	33771,5	48760	13494	14988,5
6.	Фондомісткість продукції (3 / 2)	5,44	3,65	2,03	-1,8	-1,62
7.	Коефіцієнт закріплення оборотних коштів (4 / 2)	17,49	25,01	26,36	7,52	1,35
8.	Прибуток на 1 грн. реалізованої продукції (1 / 2)	27,3	38,12	22,27	10,82	-15,85
9.	Рівень рентабельності виробництва (1 / 5), %	119,04	133,01	78,44	13,96	-54,57

За даними таблиці 2.25, рівень рентабельності у 2019 році збільшився на 0,14% у порівнянні з минулим роком. А у 2020 році зменшився на 0,55% порівняно з 2019 роком.

Вплив факторів на зміну рентабельності розраховується методом ланцюгових підстановок за формулою 2.20 [2].

$$P_k = \frac{\Pi(v)}{\Sigma Ka} 100, \quad (2.20)$$

де P_k – рентабельність виробництва;

$\Pi(v)$ – прибуток від реалізації продукції;

ΣKa – сума всіх активів (сума основного й оборотного капіталів).

1) Вплив за рахунок зміни частки прибутку на 1 грн. реалізованої продукції:

$$P1_{2019} = (38,12 / (5,44 + 17,49)) \cdot 100 = 166,25\%;$$

$$P1_{2020} = (22,27 / (3,65 + 25,01)) \cdot 100 = 77,71\%$$

Тобто вплив цього фактора становить у 2019 році $166,25 - 119,04 = 47,2\%$; у 2020 році $77,71 - 133,01 = -55,29$. Отже, за рахунок збільшення частки прибутку на 1 грн. реалізованої продукції рівень рентабельності у 2009 році на 47,2 відсоткового пункту. У 2020 році зменшилось до 55,29%.

2) Вплив за рахунок зміни фондомісткості основних виробничих фондів:

$$P2_{2019} = (38,12 / (3,65 + 17,49)) \cdot 100 = 180,32\%;$$

$$P2_{2020} = (22,27 / (2,03 + 25,01)) \cdot 100 = 82,36\%.$$

Далі розрахунки порівнюються з попереднім результатом:

$$2019 \text{ рік} = 180,32 - 166,25 = 14,08\%;$$

$$2020 \text{ рік} = 82,36 - 77,71 = 4,65\%.$$

Отже, за рахунок збільшення фондомісткості виробництва рівень рентабельності збільшився у 2019 році на 14,08%, а у 2020 році на 4,65%.

3) Вплив зміни коефіцієнта закріплення матеріальних оборотних коштів, тобто зміни тривалості обороту оборотних коштів:

$$2019 \text{ рік} = 133,01 - 180,32 = -47,32\%;$$

$$2020 \text{ рік} = 78,44 - 82,36 = -3,92\%.$$

Видно, що за рахунок збільшення тривалості обороту оборотних коштів рівень рентабельності зменшився у 2019 році на 47,32%, у 2020 році на 3,92%.

Отже, загальний вплив факторів становить у 2019 році $= 47,2 + 14,08 - 47,32 = 13,96\%$, у 2020 році $= -55,29 + 4,65 - 3,92 = -54,56\%$.

Для складання фінансового плану на 2020 рік необхідно проаналізувати основні фінансові показники діяльності підприємства. Такі данні містить звіт про фінансові результати.

На основі звіту про фінансові результати проводиться аналіз фінансових показників. Результати аналізу представлені в таблиці 2.26.

Таблиця 2.26 – Основні фінансові показники діяльності Концерну «МТМ» Дніпровського району за 2018 – 2020 роки

№ п/п	Показник	2018	2019	2020	Відхилення			
					Абсолютне, +, -		Відносне, %	
					2019- 2018	2020- 2019	2019- 2018	2020- 2019
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	75711	101184	151578	25473	50394	33,65	49,8
2.	Собівартість реалізованої продукції (товарів, послуг)	51572	56266	113331	4694	57065	9,1	101,42
3.	Валовий прибуток	24139	44918	38247	20779	-6671	86,08	-14,85

	від реалізації (1-2)							
4.	Адміністративні витрати	20378	26869	39446	6491	12577	31,85	46,81
5.	Витрати на збут	690	675	1502	-15	827	-2,17	122,52
6.	Собівартість реалізованої продукції з урахуванням адміністративних витрат і витрат на збут (2+4+5)	72640	83810	154279	11170	70469	15,38	84,08
7.	Прибуток від реалізації (1-6)	3071	17374	-2701	14303	-20075	465,74	-115,55
8.	Інші операційні доходи	16951	32480	29258	15529	-3222	91,61	-9,92
9.	Прибуток від операційної діяльності (7+8)	20022	49854	26557	29832	-23297	149	-46,73
10.	Прибуток від участі в капіталі	0	0	91	0	91	0	0
11.	Інші фінансові доходи	58	11	63	-47	52	-81,03	472,73
12.	Прибуток від звичайної діяльності (9+10+11)	20080	49865	26711	29785	-23154	148,33	-46,43
13.	Податок на прибуток	4217	4023	561	-194	-3462	-4,6	-86,06
14.	Чистий прибуток (12-13)	20071	45842	26711	25771	-19131	128,4	-41,73

З таблиці 2.26 видно, що Концерн «МТМ» Ленінського району в 2020 році значно погіршило свої фінансові показники. Так до негативних явищ необхідно віднести наступні зміни: - зменшення валового прибутку у 2020 році порівняно з 2019 роком на 6671 тис. грн.; - збільшення адміністративних витрат, так у 2019 році вони збільшились на 31,85% порівняно з минулим роком, а вже у 2020 році збільшення відбулося на 12577 тис. грн.; -

збільшення витрат на збут, а саме у 2020 році на 827 тис. грн., тобто на 122,52% порівняно з 2019 роком. Це вплинуло на прибуток від реалізації продукції і тому у 2020 році він був негативним його зменшення відбулося на 20075 тис. грн. Внаслідок вказаних негативних явищ чистий збиток в діяльності Концерну «МТМ» Дніпровського району склав у 2020 році 26711 тис. грн., що перевищує показник минулого року на 19131 тис. грн. або на 41,73%. У звітному періоді на 1 грн. чистого доходу від реалізації продукції підприємство витрачало:

$$2018 \text{ р.} = (51572 + 20378 + 690) / 75711 = 0,96 \text{ грн.};$$

$$2019 \text{ р.} = (56266 + 26869 + 675) / 101184 = 0,83 \text{ грн.};$$

$$2020 \text{ р.} = (113331 + 39446 + 1502) / 151578 = 1,02 \text{ грн.}$$

Негативним є абсолютне та відносне (на 1 грн чистого доходу від реалізації продукції) збільшення адміністративних витрат та витрат на збут.

Причинами такого становища на підприємстві є необдумана політика управління фінансами та комунальними тарифами. Тарифи на теплопостачання практично не підвищувались з 2018 року, а собівартість внаслідок збільшення витрат (електроенергію, заробітну плату, амортизацію та ін.) зростає.

Аналіз витрат підприємства наведено в таблиці 2.27.

Таблиця 2.27 – Аналіз витрат Концерну «МТМ» Дніпровського району

Найменування показника	2018	2019	2020	Відхил. абс. (+;-)		Відхил. відн. %	
				2019- 2018	2020- 2019	2019- 2018	2020- 2019
Матеріальні затрати	2302	2028	571	-274	-1457	-11,9	-71,84
Витрати на оплату праці	31830	48167	43586	16337	-4581	51,33	-9,51
Відрахування на соціальні заходи	10473	14345	13947	3872	-398	36,97	-2,77
Амортизація	3025	3049	2670	24	-379	0,79	-12,43

Інші операційні витрати	27306	36856	66327	9550	29471	34,97	79,96
Разом	74936	104445	127101	29509	22656	39,38	21,69

З таблиці 2.27 видно, що У Концерні значно збільшились витрати по майже всіх показниках, загальне збільшення склало у 2019 році 39,38% порівняно з 2018 роком. Витрати на заробітну плату збільшились завдяки інфляції яка у 2019 році становила 112,3%, а у 2020 році – 109,1% згідно Мін. Фін. України. До збільшення відрахувань на соціальні заходи призвело збільшення самої заробітної плати. До збільшення амортизації у 2019 році привело старіння основних фондів.

З наведених даних таблиці 2.27 видно, що матеріальні затрати за аналізуючий період знизились до 571 тис. грн. у 2020 році. Зменшилась і амортизація з 3025 тис. грн. у 2018 році до 2670 тис. грн. у 2020 році. Витрати на оплату праці з кожним роком збільшуються і у 2020 році склали 43586 тис. грн. Також значно зросли інші операційні витрати у 2018 році становили 27306 тис. грн., а вже у 2020 році 66327 тис. грн., що на 39021 тис. грн. більше.

Таким чином з проведених розрахунків можна зробити висновок, що для покращення фінансових показників в 2020 році необхідно формувати тарифи на теплопостачання з урахуванням фінансової ситуації в країні.

Отже, Концерн «МТМ» Дніпровського району за 2018 – 2020 роки мав такі негативні показники ефективного використання основних засобів. Коефіцієнт оновлення зменшився у 2019 році становив 0,2, що на 0,23 менше ніж у 2018 році, у 2020 році зменшився на 0,1 порівняно з попереднім роком. Коефіцієнт зносу збільшується з кожним роком, так він у 2019 році збільшиться на 0,04 порівняно з 2018 роком, а у 2020 році зріс на 0,06. Коефіцієнт вибуття має тенденцію до зниження, так у 2019 році порівняно з 2018 роком зменшився на 0,08, а у 2020 році складав 0,09, що на 0,22 менше ніж у 2019 році. Коефіцієнт придатності основних засобів зменшується у 2019 році порівняно з 2018 роком на 0,04, а у 2020 році у порівнянні з 2019

роком зменшився аж на 0,06, що характеризує зменшення ступеня придатності основних засобів у виробництві. З кожним роком зменшується коефіцієнт реальної вартості основних засобів, тобто у 2019 році порівняно з 2018 роком він становив -0,04 та у 2020 році склав -0,03 у порівнянні з 2019 роком. Термін оновлення основних засобів відбувається дуже повільно.

У Концерні «Міські Теплові Мережі» фондовіддача у 2019 році порівняно з 2018 роком збільшилась на 7,81, а у 2020 році зросла на 19,92 у порівнянні з 2019 роком. Фондомісткість у 2019 році зменшилась на 0,021 порівняно з 2018 роком. У 2020 році відбулося зменшення цього коефіцієнту на 0,02. Фондоозброєність з кожним роком зменшується тому у 2020 році склала 22,36, тобто на 3,54 менше ніж у 2019 році.

Рентабельність використання оборотних засобів підприємства є від'ємною, що пов'язано з збитковістю підприємства. Значне коливання показника пов'язано зі зменшенням суми прибутку та збільшенням суми оборотних засобів. Коефіцієнт обертання впродовж 2018–2020 років зменшується з кожним роком, тобто у 2019 році порівняно з 2018 роком він зменшився на 1,45, а вже у 2020 році на 0,08 зменшився у порівнянні з 2019 роком. Відповідно до коефіцієнта обертання термін обертання до 2020 року був меншим 1 року. Коефіцієнт закріплення у 2019 році відповідно до 2018 року збільшився на 0,08 грн, у 2020 році збільшилося на 0,01 грн., тобто становив 1 коп. демонструючи, що на 1 грн. доходу приходить від 1 коп. оборотних засобів.

Висновки до другого розділу

Метою діяльності товариства є забезпечення потреб народного господарства та населення області, яку воно обслуговує тепловою енергетикою та її розвиток, здійснення виробничо-господарської, комерційної діяльності в порядку та на умовах, які визначені чинним

законодавством України, шляхом використання майна товариством з метою отримання прибутку.

Одним із найважливіших факторів збільшення обсягу споживання тепло енергетики на філіалі Концерну «Міські Теплові Мережі» є забезпеченість їх основними засобами в необхідній кількості та асортименті і повніше й ефективніше використання їх.

3 ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ КОНЦЕРНУ «МІСЬКІ ТЕПЛОВІ МЕРЕЖІ» ЛЕНІНСЬКОГО РАЙОНУ

3.1 Напрями підвищення основних показників господарської діяльності підприємств

Вибір конкретних напрямків дій підприємства для підтримки і зміцнення його фінансових позицій слід почати з огляду найбільш типових заходів.

Так, насамперед, починають з розробки довгострокової фінансової політики, основними завданнями якої вважають максимізацію в довготерміновому періоді прибутку підприємства, оптимізацію структури капіталу, забезпечення його фінансову стабільність у довгостроковій перспективі, досягнення прозорості підприємства для зовнішніх і внутрішніх користувачів і, як наслідок, забезпечення його інвестиційної привабливості, створення ефективного механізму фінансового управління підприємства та залучення довгострокових фінансових коштів.

Надалі довгострокова стратегія реалізується в розробці цілого комплексу короткострокових заходів, спрямованих на оздоровлення і підтримку поточного благополучного фінансового стану підприємства.

Серед таких заходів, які зачіпають питання організації маркетингу, виробництва, кадрів і фінансів на підприємстві слід назвати наступні:

- перегляд виробничої програми, матеріально-технічного постачання виробництва, основ організації праці на підприємстві;
- підвищення коефіцієнта використання виробничих потужностей, облік виробничого і трудового потенціалу, економія на масштабі виробництва (зниження частки постійних витрат, підвищення раціональності використання виробничого процесу);
- проведення капітального ремонту за окремими видами основних фондів, їх модернізація і придбання додаткових одиниць основних фондів;
- впровадження прогресивних норм використання матеріалів, застосування ресурсозберігаючих технологій, використання вторинної сировини, організація дієвого обліку та контролю за використанням ресурсів, вивчення і впровадження передового досвіду економії, матеріального і морального стимулювання працівників за економії і зниження невиробничих витрат;
- підвищення ефективності використання трудових і фінансових ресурсів, зниження непродуктивних витрат.
- налагодження роботи фінансової служби, посилення контролю за грошовими потоками, дотримання раціональних пропорцій між дебіторської і кредиторської заборгованості, використання результатів аналізу фінансового стану у поточному і перспективне планування діяльності підприємства
- посилення роботи маркетингової служби, у тому числі з контролювання ціноутворення, вивчення ринків збуту, розширення номенклатури, підвищення грошової складової в структурі виручки, підвищення доходу від невиробничої діяльності, використання вільних площ та обладнання (оренда).

Перелік конкретних заходів для Концерну «МТМ» Дніпровського району буде залежати від результатів проведеного аналізу фінансового стану

в динаміці 2018 – 2020 років. Так, можна зробити наступні основні висновки про його фінансовий стан і запропонувати шляхи вирішення наявних проблем, а також запропонувати варіанти оптимізації його фінансових показників.

До найбільш істотних короткострокових завдань для Концерну «Міські Теплові Мережі» Дніпровського району в цій сфері слід віднести такі заходи погашення заборгованості:

- за рахунок дотацій з місцевого бюджету;
- за рахунок збільшення тарифів теплопостачання;
- впровадження нових послуг та отримання додаткового доходу;
- погашення дебіторської заборгованості Концерну «МТМ» і забезпечення стійких вхідних грошових потоків по основній діяльності підприємства.

Розглянемо кожний з можливих варіантів та проаналізуємо їх:

1) Відповідно до ст. 143 Конституції України, право управління комунальним майном належить органам місцевого самоврядування. Отримання дотацій з місцевих бюджетів та джерел, а також відчуження комунального майна є виключно компетенцією місцевої ради. На цій підставі виконком міської ради та «МТМ» м. Запоріжжя, яке є власністю міської територіальної громади не можуть отримати дотації до прийняття відповідного рішення міською радою. На засіданні сесії міської ради розглядалося питання про надання згоди на виділення коштів підприємству для покриття збитків, але кошти в міському бюджеті на прогнозний рік не було передбачено.

2) Другим можливим варіантом покриття можливих збитків є збільшення тарифів на теплопостачання.

Діяльність Концерну «Міські Теплові Мережі» м. Запоріжжя наведена на забезпечення послугами теплопостачання та підігрів води усіх споживачів міста. Основним споживачем послуг є населення, яке використовує 81 % від обсягу наданих послуг.

Діючі тарифи на послуги водопостачання та водовідведення, які введені з 01.10.19 р., були затверджені рішенням виконавчого комітету Запорізької міської ради від 16.09.2020 р. № 484 «Про тариф на виробництво, транспортування та збут послуг з теплопостачання та підігрів води». Тарифи на користування послугами теплопостачання та підігрів води наведені у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 - Тарифи на теплопостачання та підігрів води (грн. куб. м. з ПДВ)

Категорія споживачів	Послуги за теплопостачання, м ² /грн.	Послуги за підігрів води, м ³ /грн.
Населення:	4,51	10,23
абонентська плата	1,02	-
Відомчий фонд, Гкал/год.	13252,94 грн.	189,94 грн.
Бюджетні установи, Гкал/год.	863,94 грн.	-
Госпрозрахункові організації, Гкал/год.	925 грн.	-

Фінансовий план пропонується розрахувати на підставі діючих тарифних ставок, щодо вартості послуг з урахуванням 90 % оплати населенням нарахованої вартості наданих послуг, та 100 відсоткової оплати нарахованої вартості послуг, наданих госпрозрахунковим та бюджетним організаціям, а також враховано збільшення надходження коштів погашення боргів у сумі 23774 тис. грн. на рівні щомісячної динаміки сплати заборгованості минулих періодів, що дозволяє вважати план реалістичним в умовах фінансової нестабільності макроекономічних показників. Однак, в

умовах погіршення становища в соціально-економічній сфері країни, та приймаючи до уваги не визначеність дій щодо відключення боржників - фізичних осіб від постачання послуг, заплановані оптимістичні очікування досить високого рівня сплати за надані послуги в прогнозованому році будуть погіршуватись, що негативно вплине на платоспроможність підприємства.

Розрахунок доходів та витрат підприємства наведено в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 - План доходів та витрат підприємства на прогнозний рік

№ п / п	Показники	Оди ниц я вимі ру	У діюч их на 01.10 .10 (з ПДВ)	Прогн озний рік	Відхи лення
1	2	3	4	5	6
	Доходи				
1.	Основна діяльність підприємства :	тис. грн.	1267 24	11557 4,81	- 11149, 19
1. 1	населення	тис. грн.	1114 91,86	10034 2,67	- 11149, 19
1. 2	бюджетні установи	тис. грн.	863,9 4	863,94	0
1. 3	госпрозрахункові споживачі	тис. грн.	925,3 2	925,32	0
1. 4	відомчий фонд	тис. грн.	1344 2,88	13442, 88	0

2.	Цільові призначення, всього:	тис. грн.	5064	4497	-567
2. 1	пільги	тис. грн.	4757	4337	-420
2. 2	субсидії	тис. грн.	307	160	-147
2. 3	дотація на різницю в тарифах	тис. грн.	0	0	0
2. 4	внески в статутні фонди	тис. грн.	0	0	0
3.	Надходженн я з бюджету за виконані роботи, надані послуги, всього	тис. грн.	0	5000	5000
3. 1	субвенції (державні, місцеві)	тис. грн.	0	5000	5000
3. 2	поточні роботи та послуги	тис. грн.	0	0	0
3. 4	капітальні роботи	тис. грн.	0	0	0
3. 5	товари (енергоносії)	тис. грн.	0	0	0
4.	Додаткова діяльність, всього:	тис. грн.	5027 6	50276	0
4. 1	видача технічних умов	тис. грн.	1877	1877	0
4.	реалізація	тис.	474	0	0

2	оборотних та необоротних активів	грн.			
4. 3	надходження від оренди	тис. грн.	409	409	0
4. 4	транспортні послуги	тис. грн.	0	0	0
4. 5	інше	тис. грн.	4799 0	47990	0
5.	Разом	тис. грн.	1820 64	17534 7,81	- 6716,1 9
Витрати					
1.	Витрати на оплату праці	тис. грн.	4358 6	43586	0
2.	Відрахуванн я на соціальні заходи	тис. грн.	1470 5	13234, 5	- 1470,5
3.	Податки, збори:	тис. грн.	2229 7	20067, 3	- 2229,7
3. 1	збір за геологорозві дувальні роботи	тис. грн.	-	0	0
3. 2	збір за спец. використанн я водних ресурсів	тис. грн.	456	1239	783
3. 3	збір за забруднення навколишньо го середовища	тис. грн.	1399	1776	377
3. 4	комунальний податок	тис. грн.	16	15	-1

3. 5	податок на землю	тис. грн.	251	182	-69
3. 6	транспортни й податок	тис. грн.	26	36	10
3. 7	ПДВ	тис. грн.	2014 9	18134, 1	- 2014,9
3. 8	податок на прибуток	тис. грн.	1191	0	0
4.	Матеріали:	тис. грн.	1375	1173	-202
4. 1	хімреагенти, хлор	тис. грн.	91	105	14
4. 2	Основні матеріали (кисень, свинець, пісок, щебінь)	тис. грн.	432	360	-72
4. 3	сантехматері али	тис. грн.	576	480	-96
4. 4	Інші матеріали (люки, електрооблад нання)	тис. грн.	276	228	-48
5.	Паливо:	тис. грн.	2820	2305	-515
5. 1	ПММ (паливно- мастильні материали)	тис. грн.	2767	2261	-506
5. 2	газ	тис. грн.	53	44	-9
6.	Електроенер гія	тис. грн.	2039 6	28189	7793
7.	Запасні частини	тис. грн.	904	875	-29

8.	Амортизація, капітальні вкладення	тис. грн.	1639	3917	2278
9.	Розрахунки з підрядними підприємства ми	тис. грн.	7283	6554,7	-728,3
9. 1	відшкодуван ня витрат за підкачку води	тис. грн.	3762	4542	780
9. 2	послуги з поточного ремонту ОЗ	тис. грн.	2097	1703	-394
9. 3	інше	тис. грн.	791	769	-22
9. 4	відшкодуван ня витрат	тис. грн.	26	6	-20
9. 5	опалення	тис. грн.	527	538	11
9. 6	по контролю за вимірю- вальними приладами	тис. грн.	80	67	-13
1 0.	Послуги банку	тис. грн.	105	91	-14
1 1.	Асоціація ЖКГ	тис. грн.	0	0	0
1 2.	Послуги зв'язку	тис. грн.	120	118	-2
1 2. 1	міські	тис. грн.	60	60	0
1 2. 2	мобільні	тис. грн.	60	58	-2
1	Оренда	тис.	0	0	0

3.	техніки	грн.			
1 4.	Канцтовари, матеріальне забесп. обчислюваль ної техніки	тис. грн.	104	84	-20
1 5.	Інші:	тис. грн.	7241	6892,8	-348,2
1 5. 1	послуги охорони	тис. грн.	871	1200	329
1 5. 2	Відрахуванн я ощадкасам за збір платежів	тис. грн.	1102	1179	77
1 5. 3	Інші послуги	тис. грн.	1311	1860	549
1 5. 4	Вивезення твердих відходів	тис. грн.	30	48	18
1 5. 5	Охорона праці	тис. грн.	335	335	0
1 5. 6	Інші послуги (ДАІ, підготовка кадрів, мед. огляд)	тис. грн.	222	183	-39
1 5. 7	Проїзні білети	тис. грн.	53	37	-16
1 5. 8	Витрати на службові відрядження	тис. грн.	2666	799,8	- 1866,2
1 5.	Витрати аудиту, юридичні та	тис. грн.	651	525	-126

9	інші послуги				
1 5. 1 0	Фінансові витрати, % за послугу	тис. грн.	0	86	86
1 5. 1 1	Погашення кредиторськ ої заборгованос ті	тис. грн.	0	640	640
1 6.	Погашення кредитної лінії	тис. грн.	0	400	400
1 7.	Разом	тис. грн.	1225 75	12708 7,3	4512,3
1 8.	Прибуток(+), збиток(-)	тис. грн.	5948 9	48260, 51	- 11228, 49

З таблиці 3.2 видно, що фінансовий план було суттєво скориговано відносно показників діючих цін на кінець 2020 року.

Таким чином, в зв'язку з важкою соціально-економічною ситуацією та внаслідок економічної кризи планується зменшення надходжень: від населення на 11149,19 тис. грн. Внаслідок зменшення грошових надходжень було скориговано цільові призначення в результаті чого пільги знизились на 420 тис. грн., а субсидії на 147 тис. грн.

Коригування дохідної частини фінансового плану на можливе зростання тарифу на послуги не проводилось з огляду на те, що процес такого перегляду є досить тривалим та політизованим, і в достатній мірі більш залежить від політичної волі органів місцевого самоврядування ніж від економічного обґрунтування витрат діяльності підприємства, в таких умовах прийняте за доцільне прогнозування фінансових надходжень на рівні діючої тарифної політики.

Структура доходів підприємства наведено на рисунку 3.1.

Рисунок 3.1 – Структура запланованих доходів Концерну «МТМ»
Дніпровського району на прогнозний рік

Таким чином, згідно з вищезазначеними умовами, за планом підприємство одержить від впровадження основної діяльності доходів в сумі 115574,81 тис. грн. Крім того, очікується отримання надходжень по цільовим призначенням щодо наданих пільг і субсидій населенню у сумі 4497,0 тис. грн. Також заплановано отримання кредитних коштів на поповнення обігових коштів у четвертому кварталі 2020 року задля нівелювання навантаження на бюджет, яке може виникнути у зв'язку з погашенням кредитної лінії.

При формуванні фінансового плану підприємства на прогнозний рік, надходження з державного та міського бюджетів, на фінансування діючих програм розвитку, та на покриття різниці в тарифах не розглядалися, тому що ці питання відносяться до компетенції власника, а саме органів місцевого самоврядування, і тому інформація щодо спрямування бюджетних коштів на зазначені цілі відсутня.

Згідно статистичної звітності за 4кв. 2020 року ф. № 1-с (теплопостачання, підігрів води) собівартість послуг теплопостачання становить 5,53 грн. за 1 куб. м., на послуги підігрів води – 10,23 грн. за 1 куб. м, окупність тарифів для населення на послуги теплопостачання складає 86,82%.

З таблиці 3.2 видно, що витрати на оплату праці та соціальні заходи планується залишити на рівні цін 2020 року, однак з коригуванням на рівень очікуваний інфляції. Відповідно до заробітної плати відрахування також залишаться незмінними.

Показники фінансового плану використання коштів побудовано з врахуванням інфляційних очікувань, що призведе до росту рівня цін на послуги і матеріали, які використовуються в процесі виробничої діяльності підприємства.

Так, показники використання коштів сформовано згідно структури витрат по формі, наданої підприємству.

Економічно обґрунтовані витрати операційної діяльності складають 127087,3 тис. грн., що дозволяє підприємству забезпечити надійну роботу в межах технологічних режимів, проводити своєчасні розрахунки з постачальниками запасів та послуг, персоналом підприємства, сплату податків, а також проводити капітальне оновлення та в достатній мірі поточні ремонти виробничих засобів, збільшені витрати по іншим статтям виробництва, які залежать від зміни доходів, мінімальної заробітної плати, тарифів на енергоносії і інфляцію, до якої відносяться відрахування ошадкасам і фінансовим установам, опалювання, охорона об'єктів та інші.

Але, з урахуванням запланованих надходжень коштів такий бюджет є дефіцитним у розмірі 3,3 млн. грн..

Приймаючи до уваги, що провести зовнішні запозичення у такий сумі не можливо, нами проведено коригування фінансового плану до рівня бездефіцитного з підтвердженням обов'язкових платежів, таких як оплата праці (43586 тис. грн.) та внесків до соціальних фондів та пенсійного фонду

(13234,5 тис. грн.), оплата вартості електроенергії (28189,0 тис. грн.), сплату податків (20267,3 тис. грн.), оплата вартості основних та допоміжних матеріалів, запчастин, палива, відшкодування витрат за підкачування води. Коригування витрат проведено за рахунок зменшення витрат на капітальні вкладення та поточні ремонти, відповідно в сумі 2097 тис. грн., серед яких передбачалось погашення простроченої кредиторської заборгованості минулих періодів, витрати на страхування та інше.

Таким чином, на підприємстві знову є можливим фінансування тільки аварійно-відновлювальних робіт без значного капітального переоснащення, а інвестиційна складова тарифа направлена на покриття поточних потреб діяльності.

Структура витрат наведено на рисунку 3.2.

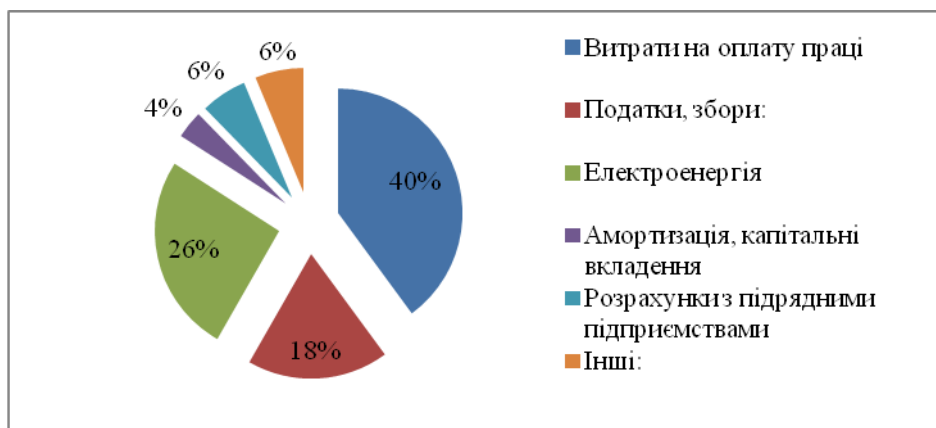

Рисунок 3.2 – Структура запланованих витрат Концерну «МТМ» Дніпровського району на прогнозний рік

Всього згідно скорегованого фінансового плану використання коштів заплановане у сумі 127087,3 тис. грн., у структурі витрат основну частку займає такі витрати на :

- електроенергію 26 %;
- фонд оплати праці та відрахування 40 %;
- податки 18 %;

- розрахунки з підрядними підприємствами за надані послуги 6 %;
- амортизація, капітальні вкладення 4 %;
- інше 6 %.

Відхилення показників скорегованого фінансового плану від показників, включених до діючих тарифів, пояснюється тим, що дохідна частина побудована на стовідсотковій сплаті населенням отриманих послуг по діючим тарифам, що на сьогодні не є можливим, крім того, в тарифній складовій не враховано (згідно методики розрахунку) збільшення ставок податків на прогнозний рік, що призведе до додаткових витрат, достатнього об'єму та вартості електроенергії додатково у сумі 7793,0 тис. грн., зростання вартості на послуги з підкачування води, опалення та інші складові витрат, основні із котрих наведено у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 – Тарифні ставки на послуги у результаті зростання витрат на прогнозний рік

Показники	У тепер. ціну		Ріст, %	Сума, тис. грн.	У тепер. ціну		Ріст, %	Сума, тис. грн.
	показники	од. грн			показники	од. грн.		
витрати (тис.грн)		1,85	100%	29417		2,10	114	32913
по статтям								
Електропост	16624	0,53	100%	8879	16836	0,64	120	10800
Відшкодув. витрат за підкачку		3135	100%	3135		21		3785
Хлор	23,25	2866	100%	67	23,25	3388	118	79
Збір на геолого розвід. роботи	0	0	0	0	0	0	0	0
Збір на спецвудо-користування	7329	62,25	100%	456	7901	89,58	144	708
Опалення	710	297,9	100%	233	710	406,4	138	730
Охорона об'єкта				715			139,9	1000

В таблиці 3.3 помітно, що фінансовий стан підприємства без своєчасного перегляду тарифів при умові відсутності дотації з міського бюджету буде погіршуватися. Подальше застосування збиткових тарифів

приведе до порушення технологічних режимів, перебоїв теплопостачання, підігрів води, відключень подачі електроенергії, за відсутності коштів на поточне утримання, втратить надійність.

Згідно з розрахованим фінансовим планом, в прогнозованому році планується всіма доходами покрити витрати. Однак фінансовий план було розраховано у випадку 100 % погашення заборгованості за послуги населенням міста. Як показує практика, рівень розрахунків складає в середньому 85 %, тим більше внаслідок економічної кризи цей рівень може знизитись. 15 % складають неплатники та невідшкодовані місцевим бюджетом субсидії. Тобто на практиці виконання фінансового плану є сумнівним, однак коригувати його витрати на суму зменшення далі не є можливим, оскільки існує загроза повної зупинки теплопостачання міста.

Як вже зазначалось вище близько 544 тис. жителів міста, за винятком жителів автономного теплопостачання житла, користується послугами Концерну «МТМ». Сьогодні в населення міста немає альтернативи теплопостачання. 47 промислових підприємств міста мають власні джерела теплопостачання. Загальний обсяг реалізації послуг тепло-постачання 30660 тис. м³, підігрів води 31410 тис. м³, у тому числі населення 26700 та 22710 тис. м³, комунально-побутові установи 3660 та 4800 тис. м³, промисловість 300 та 3900 тис. м³ відповідно.

Основною проблемою підвищення тарифів теплопостачання є за політизованість процесу, особливих умовах сьогодення. Однак все ж розрахуємо можливість підвищення тарифів.

Сума від'ємного сальдо надходжень фінансового плану на прогнозний рік може скласти:

$$47175 \text{ тис. грн.} - 85 \% = 7076, 25 \text{ тис. грн.}$$

Обсяги теплопостачання та підігрів води 30660 та 31410 тис. грн. відповідно.

$$C_{з.т.} = C_{в.}/(V_{п.}+V_{в.}), \quad (3.1)$$

де С.з.т. – сума збільшення тарифів тис. грн.

Св – від’ємне сальдо доходів по фінансовому плану на прогнозний рік тис. грн;

Вп – обсяги теплопостачання тис. м³;

Вв – обсяги підігріву води тис. м³.

Розрахуємо показник по запропонованій формулі:

$$\text{С.з.т} = 7076 / (30660 + 31410) = 7556 / 62070 = 0,115 \text{ тис. грн / куб.}$$

Тобто для бездефіцитного фінансового плану прогнозованого року необхідно збільшення тарифів на теплопостачання та підігріву води на 12 коп. на кожний кубічний метр. Сума є досить незначною, однак рішення про збільшення тарифів знаходиться поза компетенцією керівництва підприємства.

Однак як зазначалось вище, економічно обґрунтовані витрати операційної діяльності складають 127087,3 тис. грн., що дозволяє підприємству забезпечити надійну роботу в межах технологічних режимів, проводити своєчасні розрахунки з постачальниками запасів та послуг, персоналом підприємства, сплату податків, а також проводити капітальне оновлення та в достатній мірі поточні ремонти виробничих засобів. Але, з урахуванням планованих надходжень коштів такий бюджет є дефіцитним у розмірі 3,3 млн. грн., тому фінансовий план було скориговано за рахунок зменшення сум поточного ремонту та капітального будівництва.

Далі за запропонованою вище формулою розраховується сума збільшення тарифів при забезпеченні надійної роботи в межах технологічних режимів.

$$\text{С.з.т.} = (7076 + 3300) / 62070 = 0,167 \text{ тис.грн. / куб, або на 17 коп. / куб.}$$

Суму збільшення на одного мешканця міста:

$$62070 * 0,167 / 544 = 19,06 \text{ грн. на рік на одного мешканця, або 1,59 грн. на місяць.}$$

де 62070 – обсяг в тис. м³ теплопостачання та підігрів води разом;

0,167 – сума збільшення тарифів на 1 тис. м³ для забезпечення надійної роботи в межах технологічних режимів.

544 – кількість населення міста тис. осіб.

Розрахована сума носить середній характер, кожний споживач буде платити відповідно до спожитої кількості води.

3) Третім можливим шляхом виходу з ситуації може стати запровадження додаткових послуг підприємством.

Такими послугами можуть стати очистка стічних ям, чистка каналізації на приватній території, усунення засмічення тощо.

Очистка стічних ям, відкачка води з порожнин, чистка колодязів та інші пов'язані з цим послуги в місті Запоріжжя повністю належать приватним структурам. Однак ринок таких послуг є досить розвиненим. Так за даними відділу статистики в Запоріжжі знаходиться біля 40 тис. колодязів та стічних ям. Переважна більшість яких знаходиться в населених пунктах та в приватному секторі самого Запоріжжя.

За даними проведеного маркетингового дослідження середня вартість відкачки стічної ями або колодязя становить 170 грн. Окрім того за подібною послугою споживач звертається в середньому 2 рази на рік. Тобто є можливість визначити грошову ємність даного ринку. Розрахунок проводиться за формулою:

$$E_p = K_{я.к} \cdot K_{с.} \cdot C_{с.}, \quad (3.2)$$

де E_p - грошова ємність ринку;

$K_{я.к}$ – кількість ям та колодязів;

$K_{с.}$ – кількість споживання послуги на рік на одну яму або колодязь;

$C_{с.}$ – середня ціна за послугу;

Ємність ринку складе:

$$E_p = 40000 \cdot 2 \cdot 170 = 13600000 \text{ або } 13,6 \text{ млн. грн/рік.}$$

Як видно з розрахунків, ємність ринку досить висока. Задачу, яку потрібно поставити перед підприємством на прогнозовані роки, це заволодіння 10% ринку. Враховуючи значну конкуренцію приватних структур, та їх можливість гнучкого зниження ціни та тарифів, підприємству важко буде виконати поставлену задачу, проте не неможливо.

Однак є і позитивні сторони організації такого виду послуг. По-перше підприємству не потрібно проводити додаткових витрат на обладнання та устаткування, оскільки воно вже є на балансі Концерну «МТМ». По-друге не потрібно додатково залучати кадри, витрачатись на заробітну плату, навчання та підвищення кваліфікації. По-третє не потрібно нікому платити за очистку відкачаних стоків, оскільки ця функція належить самому Концерну.

Окрім зазначених плюсів вказана діяльність має покращити екологічну обстановку у місті та його межах. Більшість приватних структур відкачуючи стічну яму не витрачають кошти та час на їх очистку, зливаючи стоки в поле або в річку. Таким чином, основним завдання підприємства на наступні 10 років має стати 70 % заволодіння ринку.

При заволодінні 10 % ринку, підприємство додатково може отримати біля 1,2 млн. грн. доходу. При заволодінні 70 % ринку підприємство додатково отримає більше 9 млн. грн.

Однак при розрахунку доходів, необхідно враховувати витрати. Калькуляція щодо витрат на даний вид послуг розраховано в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 – Витрати на відкачку води

№ п/п	Найменування робіт та витрат	Одиниця виміру, %	Одиниця виміру	слюсар АВР IV мережа, з/п	використання		Всього
					помпи	спец 5т. автомашин	
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Витрати ПММ (пробіг 10км.)		літр		1,98	2,60	4,58
	Ціна за 1 літр		Грн.		4,21	3,96	8,17
	Сума		-		8,34	10,30	18,63
2.	Оплата праці		грн.	10,01		9,60	19,60

Продовження таблиці 3.4							
1	2	3	4	5	6	7	8
	Норма часу		люд/год	1,24	0,3	1,24	2,78
	Розряд			4		до 5 тн.	
	Вартість		грн./люд/г од	8,07		7,74	15,81
3.	Збори в фонд	37,77	грн.	3,78		3,62	7,40
4.	Загально виробничі витрати	123,2		12,33		11,82	24,15
5.	Адміністративн і витрати	36,5	-	3,65		3,50	7,16
	Всього		-	29,77	8,34	27,02	76,95

З розрахунків видно, що собівартість послуги складає 76,95 грн. Тобто при розрахунку прибутку в 20 %, підприємство може встановити вартість послуги на рівні.

Тарифи на послуги за відкачку води представлено в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Тарифи на послуги за відкачку води

№п/п	Найменування робіт та витрат	Одиниця виміру	слюсар АВР IV мережа, з/п	використання		Всього
				помпи	спец 5т. автомашин	
1.	Собівартість		29,77	8,34	27,02	76,95
2.	Прибуток	20%	6,09	1,71	5,53	15,74
3.	Ціна без ПДВ		35,86	10,04	32,55	92,69
4.	ПДВ	20%	7,17	2,01	6,51	18,54
5.	Ціна з ПДВ		43,04	12,05	39,05	111,23

З таблиці 3.5 видно, що підприємство може установити ціну значно нижче ринкової і нарівні конкурувати з приватними структурами. Отже підприємство може дозволити собі встановити ціну на рівні 160 грн., і знижувати у разі зміни цінової політики конкурентів до розрахованого рівня.

Окрім зазначеної послуги на підприємстві додатково можна запропонувати наступні послуги (таблиця 3.6).

Таблиця 3.6 - Додаткові послуги, які можливо запровадити на підприємстві

№ п/п	Назва послуги	Одиниця виміру	Ціна послуги
1	Прочистка дворової каналізаційної мережі	1 п.м.	79,19
2	Відкатка води із водомірного колодязя (ями)	заказ	160
3	Відкатка води із водомірного колодязя закриття вентилля	заказ	170
4	Відкатка води із водомірного з закриттям засувів	заказ	273,02
5	Обстеження відомчої каналізації	Заказ	133,75
6	Заправка автоцистерни технічною водою	1 маш	36
7	Ксерокопіювання	1 шт.	0,50
8	Відновлення втрачених документів (актів, платіжок)	1 док.	12,25

З таблиці 3.6 видно, що дані послуги мають будуть мати широкий попит у населення. Однак більшість з даних послуг виконується неофіційно, тобто приватними особами за готівковий розрахунок на місці. Майже у всіх випадках, ці приватні особи не мають ніяких дозвільних документів, не сплачують податки, а відповідно і не несуть відповідальності за проведену роботу. Приватними особами є люди без роботи, які виконують послуги з меншою кваліфікацією та з порушенням техніки безпеки.

Для широкого розповсюдження даних послуг безпосередньо від підприємства необхідно проводити роз'яснювальну роботу з абонентами, розмістити стенди з інформацією на підприємстві.

Запровадження додаткових послуг значно покращить фінансове становище підприємства, скоротить суму непокритого збитку, а у разі вдалого управління зі сторони керівництва може дати суттєві прибутки.

4) Наступна проблема, яка потребує вирішення є не тільки на підприємствах, а і у державі в цілому. Це проблема неплатників за теплопостачання. Як свідчать наведені вище данні, недоплата за спожиті послуги по місту складає від 10 % до 15 %. Складність полягає в тому, що в багатоповерховому будинку неможливо було відключити одну, дві або три квартири від водопостачання. Технічні умови дозволяли від'єднувати будинок в цілому, а не поквартирно.

Боротись з боржниками можливо наступними способами:

- розпочинати комплекс юридичних дій, щодо стягнення боргів з неплатників;
- використовувати нову технологію “Спрут” для відключення окремих квартир в багатоповерховому будинку.

1) Юридичні дії.

Відповідно до чинного законодавства України (Цивільний кодекс) строк позовної давності складає 3 роки. Саме цим строком керуються підприємства при занесенні суми дебіторської заборгованості до резерву сумнівних боргів. Тобто якщо підприємства або фізичні особи, не сплачують борг протягом трьох років, і проти них не розпочато судових процесів по стягненню цих боргів, то фактично вони мають право не платити внаслідок виходу строку давності.

Як показує фінансова звітність підприємства, резерв сумнівних боргів на початок 2020 року складав 23773 тис. грн., на кінець року він зменшився до 19 тис. грн. Однак зменшення боргів відбулось не за рахунок їх погашення, а за рахунок списання, внаслідок того, що підприємство втратило всі надії по їх одержанню.

Штатний юрист займається лише великими боргами, на дрібні в нього не вистачає часу. Для цього необхідно запровадити ще одну юридичну посаду, яка і буде розпочинати судові процеси проти дрібних боржників. При запровадженні заробітної плати 2300 грн., додаткові витрати складуть 27,6 тис. на рік, що значно менше списаної суми сумнівних боргів.

2) Відключення боржників.

Новий метод боротьби з боржниками за теплопостачання, вирішили запровадити фахівці більшості комунальних підприємств України. З початку 2010 року комунальники, використовуючи нове полтавське спецобладнання “Спрут”, почали відключати від теплопостачання квартири, у яких сума боргу за використану воду становить понад 500 гривень.

Нова технологія “Спрут” дозволяє відключати одну або одразу декілька квартир у багатоповерхових будинках не заходячи безпосередньо до помешкання боржників.

Однак з новою технологією є невеликі ускладнення. Оскільки полтавські колеги погоджуються надати нашим комунальникам спецобладнання лише у тимчасове користування. А для того, щоб повністю зберегти технологію його виготовлення у таємниці, як це робиться і досі, поставили вимогу, що процедуру відключення квартир боржників будуть проводити власноруч.

Собівартість відключення від теплопостачання за цією технологією наведено в таблиці 3.7.

Таблиця 3.7 - Собівартість відключення та підключення з використанням технології “Спрут”

№ п/п	Найменування робіт та витрат	Посада	Норма часу (люд/год)	Вартість 1 год (в грн)	Вартість всього (грн.)
1	2	3	4	5	6
1.	Виїзд на місце відключення	інженер СОРП	0,67	8,28	5,52
	та підключення	слюсар АВР 4роз.	1,33	8,07	10,76
	до послуг водовідведення	водій автомобіля	0,67	7,74	5,16
2.	Обстеження на місці умов відключення та	інженер СОРП	0,33	8,28	2,76
	підключення абонента до послуг	слюсар АВР 4роз.	0,67	8,07	5,38
	водовідведення, переговори з абонентом	водій автомобіля	0,33	7,74	2,58
3.	Відключення та підключення до мереж	інженер СОРП	0,67	8,28	5,52
	(відкриття колодязя, забиття дер. чопа d 90-20	слюсар АВР 4 роз.	1,33	8,07	10,76
	очистка, вибивання чопа, підключення)	водій автомобіля	0,67	7,74	5,16
4.	Складання акта про відключення та	інженер СОРП	0,40	8,28	3,31
	підключенню абонента до послуг	слюсар АВР 4роз.	0,80	8,07	6,46
		водій автомобіля	0,40	7,74	3,10

Продовження таблиці 3.7					
1	2	3	4	5	6
	Всього		8,27		66,47
5.	Збори в соціальні фонди	37,77%			25,10
6.	Адміністративні витрати	36,5%			24,26
7.	Витрати на збут	52,4%			34,83
8.	Витрати бензина				29,70
	Всього				180,36

Таким чином, за кожний виїзд на місце відключення підприємство повинно сплачувати Полтавським колегам 180,36 грн. Тобто застосування такої технології несе з собою додаткові витрати. На нашу думку необхідно вирішити ці розрахунки на загальнодержавному рівні, оскільки обидві установи мають комунальну форму власності. Всі витрати, що буде сплачено Полтавському теплопостачанню необхідно віднести на боржників.

Такий метод боротьби з боржниками, хоча й не традиційний, все ж, як показав досвід більшості теплових мереж України (Полтавським, Рівненським, Тернопільським, Львівським, Донецьким, Дніпропетровським та ін.), є досить дієвим. Тим більше, що за декілька днів до того, як планується проводити відключення на дверях під'їздів тих будинків де проживають боржники, будуть вивішуватися відповідні повідомлення після чого, працівники проводитимуть особисте їх попередження. Це матиме своєрідний психологічний вплив. Якщо вже і це не дасть бажаного результату, тоді доведеться застосовувати нову технологію.

Саме відключення, матиме тимчасовий характер, а тому теплопостачання у квартири боржників буде відновлено одразу після того, як вони повністю розрахуються з боргами або укладуть відповідну угоду про їх погашення по рівномірних частинах. Щоправда, окрім цього, боржникам за відновлення теплопостачання у їхні квартири доведеться додатково викласти біля двохсот гривень.

На сьогоднішній день, борг населення перед Концерном «МТМ» Дніпровського району за спожиту воду становить понад 15 мільйонів

гривень. Саме ця заборгованість постійно стає тією причиною, яка заважає нормально виконувати функції теплопостачання.

3.2 Економічна оцінка запропонованих заходів

В залежності від змісту запропонованих заходів, спрямованих на поліпшення фінансово-господарського стану підприємства, можливі різні кінцеві результати від їх впровадження:

- зростання продуктивності праці, обсягів виробництва і прибутку внаслідок повнішого завантаження виробничих потужностей;
- збільшення обсягів реалізації і прибутку внаслідок прискоренні обертання оборотних коштів, кращого їх використання;
- збільшення випуску традиційної продукції і прибутку внаслідок розширення виробничих потужностей, додаткових капітальних вкладень, залучення позикових коштів;
- збільшення прибутку від впровадження заходів, спрямованих на зниження собівартості продукції;
- збільшення прибутку внаслідок зростання випуску вже освоєно конкурентоспроможної продукції;
- збільшення прибутку шляхом освоєння виробництва нових конкурентоспроможних виробів;
- покращення результатів діяльності внаслідок поліпшення структури власних і позичених коштів, підвищення ліквідності, більш раціонального використання коштів і т. ін.

Відповідно до цього застосовуються різні показники для розрахунків і фінансово-економічної оцінки очікуваних результатів: валовий дохід, валовий прибуток, балансовий прибуток, чистий прибуток, чистий дохід тощо.

Сенс ефективного здійснення господарських процесів полягає в одержанні максимальної віддачі від вкладених у ту чи іншу сферу діяльності засобів, тобто отримання максимум доходу при мінімумі витрат.

На основі запропонованих вище напрямків удосконалення фінансової діяльності підприємства, розробляється система заходів для практичної реалізації, яка наведена у таблиця 3.8.

Таблиця 3.8 – Оцінка ефективності прийнятих рішень

№ п/п	Запропонований захід	Опис ефекту від запропонованих заходів	Результат
1.	Дотації з місцевого бюджету	Можливість покрити дебіторську заборгованість	Зменшення дебіторської заборгованості у розмірі 5000 тис. грн.
2.	Збільшення тарифів	Можливість зменшення дебіторської заборгованості	зростання прибутку складає на 10368,64 тис. грн.
3.	Запровадження нових послуг	Поповнення оборотних коштів	загальна економічна ефективність становить - 1,45
4.	Повний та своєчасний розрахунок населення за споживчі послуги	Тривалість обороту дебіторської заборгованості – зменшується, коефіцієнт абсолютної ліквідності збільшується	зростання економічності підприємства

Проведемо розрахунки з економічного обґрунтування запропонованих до реалізації заходів.

1) Дотації з місцевого бюджету у розмірі 5000 тис. грн., тобто кредиторська заборгованість зменшиться на 5000 тис. грн., а саме 23221 тис. грн. – 5000 тис. грн. = 18773 тис. грн. Запропонований захід є ефективним, але органи місцевого самоврядування не включили такі витрати до бюджету.

2) Збільшення тарифів теплопостачання з 5,53 грн. до 5,65 грн., або ж на 0,17 грн., тобто до 5,70 грн. Та підігрів води з 10,23 грн. до 10,35 грн., або ж на 0,17 грн, тобто до 10,40 грн. Зростання не значне, але дає свій прибуток, але це якщо будуть сплачувати всі споживачі теплопостачання та підігріву води. Захід є не реалістичним, тому що Концерн «МТМ» має дебіторську заборгованість у розмірі 23773 тис. грн., а це означає, що не всі споживачі вчасно та взагалі сплачують за надані послуги Концерну «МТМ».

3) Запровадження нових послуг. Внаслідок впровадження вищевказаних заходів у Концерну «МТМ» виникає економія. Економічна ефективність визначається як співвідношення результатів і витрат (формула 3.3):

$$E = \frac{P}{I}, \quad (3.3)$$

де P – результати, тобто додаткові вигоди, що отримує підприємство в результаті реалізації пропозицій;

I – витрати (інвестиції, додаткові вкладення коштів) на реалізацію на підприємстві заходів, що пропонуються (які принесли вище вказані результати).

$E = 111,23 / 76,95 = 1,45$ – це загальна економічна ефективність по пропозиції.

4) захід покращення управління фінансовою діяльністю підприємства визначено удосконалення управління кредиторською заборгованістю.

Управління кредиторською заборгованістю означає застосування

підприємством найбільш прийнятних для нього форм, термінів, а також обсягів розрахунків з споживачами. Управління кредиторською заборгованістю зводиться до того, щоб кредиторська заборгованість, знижуючи дефіцит оборотних засобів, не зменшувала фінансову стійкість підприємства.

Управління кредиторською заборгованістю припускає вибірковий підхід до споживачів. Відповідним чином необхідно побудувати і розрахунки з ними.

Найбільш важливим моментом є створення структури даних, в якій буде консолідуватися інформація про всі фінансові проведення, і яка дозволила б знати не тільки поточну заборгованість, але й аналізувати історію заборгованості та отримувати прогноз руху коштів.

Керівництву підприємства та фінансовим менеджерам необхідно своєчасно отримувати інформацію за поточною заборгованістю, на різні дати, а також відслідковувати статус заборгованості у різних розрізах по підприємству. Для оптимізації запланованих платежів та надходжень коштів, необхідно чітко бачити план надходжень та витрат за вже укладеними договорами.

Для цього потрібно створити алгоритми, які дозволяють в прийнятні терміни отримувати інформацію про заборгованість за минулі періоди; підготувати аналітичні звіти, які необхідні для аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості; забезпечувати доступність актуальних даних.

Така аналітична система на основі даних у будь-який момент часу дозволить отримувати актуальну інформацію про:

- заборгованість на будь-який період часу по споживачам;
- майбутнім надходженням (списанням) коштів;
- строкам заборгованості.

Забезпечення фінансової стійкості підприємства залежить від того, наскільки менеджменту вдасться визначити ефективну стратегію відносно залучення та використання позикового капіталу.

Дебіторська і кредиторська заборгованість є природними складовими бухгалтерського балансу підприємства. Вони виникають в результаті того, що не збігаються дати появи обов'язків з датою платежів по ним. На фінансовий стан підприємства впливають як розміри балансових залишків дебіторської і кредиторської заборгованості, так і тривалість оборотності кожної з них.

Балансові залишки дебіторської і кредиторської заборгованості можуть слугувати лише відправною точкою для дослідження питання про вплив розрахунків з дебіторами і кредиторами на фінансовий стан. Якщо дебіторська заборгованість більше кредиторської, це є можливим фактором забезпечення високого рівня коефіцієнта загальної ліквідності.

Одночасно це може свідчити про більш швидку оборотність кредиторської заборгованості порівняно з оборотністю дебіторської заборгованості. У такому випадку упродовж певного періода борги дебіторів перетворюються на грошові кошти за більш тривалі часові інтервали, ніж інтервали, коли підприємству необхідні грошові кошти для своєчасної сплати боргів кредиторам. Відповідно виникає недостача грошових коштів в обороті, який супроводжується необхідністю залучення додаткових джерел фінансування. Останні можуть приймати форму або простроченої кредиторської заборгованості, або банківських кредитів.

Управління рухом кредиторської заборгованості – це встановлення таких договірних взаємовідносин з постачальниками, які ставлять строки та розміри платежів підприємства останнім в залежність від надходження грошових коштів від покупців.

Виходячи з прогнозних звітних даних Концерн «МТМ» Ленінського району, визначимо показники, які характеризують рух дебіторської та кредиторської заборгованості в таблиці 3.9.

До них віднесені виручка від реалізації продукції, витрати на продану продукцію, середні балансові показники дебіторської та кредиторської

заборгованості, зміни балансових залишків товарно-матеріальних запасів за період, що аналізується.

При розрахунку прогнозних даних щодо руху дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємств ми виходили із поступового збільшення даних показників підприємства на 10%.

Одноденна виручка від реалізації послуг у прогнозному році складає 1064573,7 тис.грн.: $360 = 2957,2$ тис.грн.

Таблиця 3.9 - Прогнозні дані відображення руху дебіторської і кредиторської заборгованості Концерну «МТМ» Дніпровського району на прогнозні роки

Показники	2023 рік	2024 рік	2025 рік
Прогнозна виручка від реалізації послуг	1064573,7	1171031,1	1288134,2
Прогнозні витрати	677749,8	745524,8	820077,3
Прогнозний середній балансовий залишок дебіторської заборгованості	82908,2	91199	100319
Прогнозний середній балансовий залишок кредиторської заборгованості	97840,7	107624,8	118387,3
Прогнозна зміна залишків запасів (+,-)	64020,4	70422,5	77464,7
Прогнозна одноденна виручка від реалізації продукції	2957,2	3252,9	3578,2
Прогнозні одноденні витрати на реалізовану продукцію з урахуванням зміни залишків запасів	2060,5	2266,5	2493,2

Середня оборотність дебіторської заборгованості розраховується як

відношення середнього балансового залишку дебіторської заборгованості до одноденної виручки від реалізації продукції та складає 28 днів.

Одноденні витрати на продану продукцію з врахуванням зміни залишків запасів складають у прогнозованому році $(677749,8 + 64020,4) : 360 = 2060,5$ тис. грн.

Середня оборотність кредиторської заборгованості, яка відображує умови розрахунків з постачальниками, розрахунків з оплати праці та розрахунків з бюджетом, розраховується як відношення середнього балансового залишку кредиторської заборгованості до одноденних витрат на реалізовану продукцію з урахуванням зміни залишків запасів та складає 47 днів.

Розраховані середні показники оборотності були визначені як сукупний результат усіх договірних умов розрахунків з покупцями та постачальниками, а також термінів виплат по фонду оплати праці та бюджету.

Ці показники можуть використовуватися для оцінки впливу на фінансовий стан підприємства умов розрахунків з покупцями та постачальниками.

Прогнозний рух дебіторської та кредиторської заборгованості Концерну «МТМ» представлено в таблиці 3.10.

Таблиця 3.10 - Прогнозний рух дебіторської та кредиторської заборгованості Концерну «МТМ» Ленінського району (1-й варіант)

Квартал	Надходження платежів дебіторів		Платежі кредиторам		Вільні кошти (+), недосконала кошти в обороті
	День платежу	Сума за квартал, тис.грн.	День платежу	Сума за квартал, тис. грн.	

					ti (-)
1 KB. 2023 p.	28,56,8 4	19132 ,65	47	1397 7,24	+5155 ,41
2 KB. 2023 p.	112,140 ,168	19132 ,65	94,1 41	2795 4,5	- 3666, 44
3 KB. 2023 p.	196,224 ,252	19132 ,65	188, 235	2795 4,5	- 12488 ,29
4 KB. 2023 p.	280,308 ,336, 364	25510 ,2	282, 329	2795 4,5	- 14932 ,59
1 KB. 2024 p.	28,56,8 4	21045 , 9	47	1537 5	- 9261, 69
2 KB. 2024 p.	112,140 ,168	21045 , 9	94,1 41	3075 0	- 18965 ,79
3 KB. 2024 p.	196,224 ,252	21045 , 9	188, 235	3075 0	- 28669 ,89
4 KB. 2024 p.	280,308 ,336, 364	28061 ,2	282, 329	3075 0	- 31358 ,69
1 KB. 2025 p.	28,56,8 4	23150 ,55	47	1691 2,47	- 25120 ,61
2 KB. 2025 p.	112,140 ,168	23150 ,55	94,1 41	3382 4,94	- 35795
3 KB. 2025 p.	196,224 ,252	23150 ,55	188, 235	3382 4,94	- 46469 ,39
4 KB. 2025 p.	280,308 ,336, 364	30867 ,4	282, 329	3382 4,94	- 49426 ,93

Якщо умови розрахунків не будуть порушуватися, то у прогнозованому 2023 році кожні 28 днів підприємство буде отримувати грошові кошти від споживачів в сумі, яка дорівнює 6377,55 тис. грн., а кожні 47 днів буде сплачувати кредиторську заборгованість у розмірі 13977,24 тис. грн., що складе 19132,65 тис. грн. та 27954,5 тис. грн. відповідно щоквартально. Причому у деяких кварталах кількість виплат буде різною: від 1 до 4 разів.

Якщо такі ж умови будуть зберігатися і в наступних кварталах, то можна прослідкувати рух платежів дебіторів та кредиторам та стан грошових коштів на кожен квартал платежів дебіторів та платежів кредиторам.

При цьому можна оцінити, достачу коштів в обороті або вільні кошти в обороті, величину цих коштів, упродовж якого терміну вони мають місце, визначити залишки дебіторської та кредиторської заборгованості на кінець періоду, оцінити в цілому вплив умов розрахунків на фінансовий стан підприємства, фактори, які формують характер цього впливу.

Оцінка усіх перерахованих факторів дозволить прийняти рішення про зміну умов розрахунків з покупцями та постачальниками у межах можливостей, які має підприємство.

За результатами розрахунків видно, що взаємовідносини підприємства з дебіторами та кредиторами, які відповідають умовам розрахунків з ними, є негативними для підприємства: в обороті постійно присутня недостача коштів, сума якої постійно зростає. Однак недостача коштів не є рівномірною: в окремі квартали сума недостачі знижується, а потім збільшується.

Тільки у 1 кварталі 2023 прогнозованого року підприємство може використовувати вільні кошти у розмірі 5155,41 тис. грн. У цих умовах підприємство не в змозі погасити прострочену кредиторську заборгованість, навіть якщо дебітори не повернуть свої прострочені борги.

Розглянемо стан балансових залишків дебіторської та кредиторської заборгованості та їх вплив на рівень коефіцієнта загальної ліквідності. Порівняємо ці дані на 2 дати - 1 квартал 2023 прогнозованого року і 1 квартал

2025 прогнозного року.

Крім 1 кварталу 2023 р. недостача коштів в обороті має постійний характер. На кінець 1 кварталу 2023 р. рівень коефіцієнта загальної ліквідності буде вище, ніж на кінець 1 кварталу 2025 р., оскільки кредиторська заборгованість буде нижче, а дебіторська – вище, ніж за 1 квартал 2025 р.

У 1 кварталі 2023 р. погашена уся кредиторська заборгованість, на кінець цього кварталу підприємство володіє вільними коштами у сумі 5155,41 тис. грн. Ця сума в подальшому знизиться, оскільки настане строк розрахунків з кредиторами. І хоча до наступної дати платежів кредиторам припускається надходження дебіторської заборгованості, у підприємства в подальшому буде тільки недостача грошових коштів через перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською заборгованістю.

Не дивлячись на те, що дебітори будуть дотримуватися договірних термінів платежів підприємство не буде мати вільні кошти для своєчасних розрахунків з кредиторами та використання в обороті. Більш швидка оборотність дебіторської заборгованості порівняно з кредиторською заборгованістю не забезпечила наявності вільних коштів в обороті.

Таким чином, формується прострочена кредиторська заборгованість. Ліквідувати її за допомогою навіть регулярно отриманих платежів дебіторів в даних умовах неможливо, тому підприємству необхідно буде залучати короткострокові кредити.

Однак, на основі с прогнозованої вище ситуації не можна робити висновок, що перевищення платежів кредиторам над одержаннями від дебіторів завжди призводить до недостачі коштів в обороті, яка постійно має місце. Наявність вільних коштів в обороті або недостача коштів для розрахунків з кредиторами визначається поєднанням оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості та величини кожного платежу дебіторів та кредиторам.

Для цього необхідно збільшити суми платежів дебіторам за рахунок збільшення виручки від реалізації продукції для усунення недостачі коштів в обороті. Якщо підвищити вартість продаж на 20%, а кількість днів оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості не змінювати, то можна отримати результати, надані в таблиці 3.11.

Збільшення продажів на 20% призведе до збільшення суми кожного платежу дебіторів у 2013 році до 7653,06 тис. грн. замість 6377,55 тис. грн., у 2024 році ця сума складе 8418,36 тис. грн., у 2025 році – 9260,22 тис. грн.

Таблиця 3.11 - Прогнозний рух дебіторської та кредиторської заборгованості Концерну «МТМ» Дніпровського району (2-й варіант)

Квартал	Надходження платежів дебіторів		Платежі кредиторам		Вільні кошти (+), недостача коштів в обороті (-)
	День платежу	Сума за квартал, тис.грн.	День платежу	Сума за квартал, тис. грн.	
1 кв.2023 р.	28,56,84	22959,18	47	13977,24	+8981,94
2 кв.2023 р.	112,140,168	22959,18	94,141	27954,5	+3986,62
3 кв.2023 р.	196,224,252	22959,18	188,235	27954,5	-1008,7
4 кв.2023 р.	280,308,336,	30612	282,3	2795	+1649,0

3 р.	364	,24	29	4,5	4
1 кв.202 4 р.	28,56,8 4	25255 ,08	47	1537 5	+11 529, 12
2 кв.202 4 р.	112,14 0,168	25255 ,08	94,14 1	3075 0	+60 34,2
3 кв.202 4 р.	196,22 4,252	25255 ,08	188,2 35	3075 0	+53 9,28
4 кв.202 4 р.	280,30 8,336, 364	33673 ,44	282,3 29	3075 0	+34 62,7 2
1 кв.202 5 р.	28,56,8 4	27780 ,66	47	1691 2,47	+14 330, 91
2 кв.202 5 р.	112,14 0,168	27780 ,66	94,14 1	3382 4,94	+82 86,6 3
3 кв.202 5 р.	196,22 4,252	27780 ,66	188,2 35	3382 4,94	+22 42,3 5
4 кв.202 5 р.	280,30 8,336, 364	37040 ,88	282,3 29	3382 4,94	+54 58,2 9

За результатами даних таблиці 3.11 видно, що збільшення вартості продаж практично призвело до відсутності недостачі коштів в обороті (тільки у 3-му кварталі 2023 р. недостача коштів склала 1008,7 тис. грн., що не буде мати особливого впливу на розглянуту ситуацію).

Взаємовідносини підприємства з дебіторами і кредиторами, які відповідають умовам розрахунків з ними, за таким варіантом будуть позитивними для підприємства: в обороті завжди будуть вільні кошти, сума яких може збільшуватися у різних кварталах.

Однак зростання вільних коштів не є рівномірним: за окремі квартали

їх сума знижується, а потім знов збільшується. На протязі трьох років підприємство може використовувати в обороті вільні кошти від 539,28 тис. грн. до 14330,91 тис. грн. У цих умовах підприємство здатне погасити прострочену кредиторську заборгованість.

При збільшенні продаж на 20% та збереженні усіх інших умов розрахунків з дебіторами і кредиторами значно зміниться наявність вільних коштів або недостача коштів в обороті. Недостача коштів буде усунена практично в усіх розглянутих майбутніх періодах. Необхідність у залученні додаткових джерел фінансування значно зменшиться, хоча і не буде знята повністю.

Таким чином, четвертий захід покращення управління фінансовою діяльністю підприємства визначено удосконалення управління кредиторською заборгованістю. Прогнозування кредиторської заборгованості, спрямоване перш за все на розробку фінансової стратегії підприємства – системи довгострокових цілей фінансової діяльності підприємства і найефективнішого шляху їх досягнення, забезпечить розробку альтернативних фінансових показників і параметрів, використання яких дозволить досліджуваному підприємству визначити один з варіантів розвитку фінансової діяльності підприємства.

В результаті запропонованих заходів і розроблених прогнозних рухів дебіторської і кредиторської заборгованості підприємство зможе ефективно проводити кредитну політику; приймати рішення про доцільність роботи з споживачами, виявляти зони та усувати причини неефективного управління кредиторською заборгованістю. Узгодження управління дебіторської і кредиторської заборгованості дозволить значно підвищити фінансову стійкість Концерну «МТМ» Дніпровського району і тому підвищить ефективність управління фінансовою діяльністю підприємства взагалі.

Висновки до третього розділу

В роботі запропоновані такі шляхи боротьби з боржниками:

- розпочинати комплекс юридичних дій, щодо стягнення боргів з неплатників;
- використовувати нову технологію “Спрут” для відключення окремих квартир в багатоповерховому будинку.

В результаті запропонованих заходів і розроблених прогнозних рухів дебіторської і кредиторської заборгованості підприємство зможе ефективно проводити кредитну політику; приймати рішення про доцільність роботи з споживачами, виявляти зони та усувати причини неефективного управління кредиторською заборгованістю. Узгодження управління дебіторської і кредиторської заборгованості дозволить значно підвищити фінансову стійкість Концерну «МТМ» Дніпровського району і тому підвищить ефективність управління фінансовою діяльністю підприємства взагалі.

ВИСНОВКИ

У даній дипломній роботі були розглянуті такі питання, як поняття економічний аналіз, завдання аналізу, методи економічного аналізу господарської діяльності, кількісні та якісні показники підприємства.

Економічний аналіз господарської діяльності як наука становить систему спеціальних знань, пов'язаних із дослідженням тенденцій господарського розвитку, з науковим обґрунтуванням планів, управлінських рішень, із контролем за виконанням їх, із визначенням ступеня впливу факторів і підприємницьких ризиків, із оцінюванням досягнутих результатів, із пошуком, виміром і обґрунтуванням обсягу господарських резервів підвищення ефективності виробництва та розробкою заходів для використання їх.

Особливостями методу економічного аналізу є:

- системний підхід до аналізу економічних явищ і процесів, який полягає у комплексному вивченні різноманітних зв'язків і факторів, що впливають на результати діяльності підприємства;
- використання для аналізу системи показників, які всебічно та глибоко характеризують господарську діяльність підприємства;
- вивчення економічних явищ у динаміці, розвитку, русі; встановлення взаємного зв'язку між показниками господарської діяльності та кількісне визначення впливу окремих факторів;
- єдність аналізу і синтезу як двох сторін пізнання явищ і процесів.

Проведення економічного аналізу господарських явищ і процесів вимагають досконалого володіння аналітичним методом і його прийомами. До прийомів економічного аналізу відносять: якісні (абстрактно-логічні) прийоми дослідження, до них відносять: аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, порівняння, евристичні прийоми. Та кількісні прийоми дослідження: описові, аналітичні прийоми.

Кількісними показниками діяльності підприємства є показники обсягу тих або інших процесів, наприклад кількість заготовлених (придбаних) виробничих запасів (сировини, матеріалів, палива тощо), виробленої та реалізованої готової продукції в цілому та за окремими її видами тощо. Цей показник дає змогу раціонально вирішувати господарські завдання в процесі діяльності. Якісні показники характеризують економічну ефективність здійснення того або іншого процесу. Такими показниками є прибуток і рентабельність.

Аналіз в дипломній роботі було проведено на прикладі Концерну «МТМ» Дніпровського району м. Запоріжжя, яке являє собою комплекс інженерних споруджень, що забезпечують гарячою водою населення, організації, комунально-побутові і промислові підприємства міста, а також надає послуги обігрівання будинків. Концерн «МТМ» обслуговує 160 чоловіків інженерно-технічної спеціальності та службовці управління. Майно підприємства складають основні фонди й оборотні кошти, а також інші цінності, вартість яких відбивається в балансі підприємства. Джерелом фінансових ресурсів керування є прибуток (дохід), одержаний від реалізації послуг, амортизаційні відрахування й інші надходження. Основний дохід підприємства - виторг від реалізації послуг теплопостачання і підігріву води споживачам міста. Займаючи монопольне положення на ринку цих послуг у місті реалізується основний обсяг послуг. Рівень прибутковості Концерну «МТМ» лімітується потребою в послугах. Сьогодні у населення міста немає альтернативи теплопостачання, 47 промислових підприємств міста мають власні джерела теплопостачання.

Проведений аналіз показав, що підприємство на протязі трьох років значно збільшило суму балансу з 35467 тис. грн. до 63855 тис. грн. тобто за три роки валюта балансу збільшилась на 28388 тис. грн. Загальне збільшення валюти можна віднести до позитивного показника в діяльності підприємства.

На протязі 2018 – 2020 років на підприємстві сума статутного капіталу залишилась не змінною. Негативним показником в діяльності підприємства є

наявність суми непокритого збитку. В 2018 році непокритий збиток становив 4835 тис. грн., в 2020 році він збільшився до 13892 тис. грн., тобто на 9057 тис. грн.

Проаналізувавши показники ефективного використання основних засобів можна зробити висновок, що в цілому основні засоби в 2020 році мали негативний технічний стан. Коефіцієнт оновлення зменшився на 0,33 за аналізований період. Коефіцієнт зносу збільшується з кожним роком. Коефіцієнт вибуття має тенденцію до зниження, у 2018 році склав 0,39, що на 0,30 більше ніж у 2020 році. Коефіцієнт придатності основних засобів зменшується у 2018 році становив 0,53 в 2020 році 0,43, що на 0,10 менше, це характеризує зменшення ступеня придатності основних засобів у виробництві. З кожним роком зменшується коефіцієнт реальної вартості основних засобів. Оновлення основних засобів відбувається дуже повільно, про що свідчить коефіцієнт терміну оновлення 10,46 у 2020 році.

Використання основних фондів визнається ефективним, якщо відносний приріст фізичного обсягу продукції або прибутку перевищує відносний приріст вартості основних засобів за аналізуючий період. У Концерні «Міські Теплові Мережі» фондівіддача збільшується за 2018 – 2020 роки. Фондомісткість з кожним роком зменшується. Фондоозброєність також з кожним роком зменшується: у 2020 році склала 22,36, тобто на 3,54 менше ніж у 2019 році.

Рентабельність використання оборотних засобів підприємства є від'ємною, що пов'язано зі збитковістю підприємства. Значне коливання показника пов'язано зі зменшенням суми прибутку та збільшенням суми оборотних засобів. Коефіцієнт обертання впродовж 2018–2020 років зменшується з кожним роком. Відповідно до коефіцієнта обертання термін обертання до 2020 року був меншим 1 року. Коефіцієнт закріплення у 2019 році відповідно до 2018 року збільшився на 0,08 грн, у 2020 році збільшилося на 0,01 грн., тобто становив 1 коп. демонструючи, що на 1 грн. доходу приходить від 1 коп. оборотних засобів.

За аналізований період Концерн «МТМ» Дніпровського району мав не дуже високі показники ефективності використання трудових ресурсів, а саме: відбулося зменшення кількості виробничих робітників; збільшення плинності кадрів, зниження показника «фонд робочого часу».

Проведені розрахунки фінансового плану дають право стверджувати, що в зв'язку з важкою соціально-економічною ситуацією та внаслідок економічної кризи планується зменшення надходжень: від населення; від бюджетних установ; від інших споживачів.

Фінансовий план було розраховано у випадку 100 % погашення заборгованості за послуги населенням міста. Як показує практика, рівень розрахунків складає в середньому 85 %, тим більше внаслідок економічної кризи цей рівень може знизитись. 15 % складають неплатники та невідшкодовані місцевим бюджетом субсидії. Отже, існують декілька варіантів виходу із ситуації що склалась: за рахунок дотацій з місцевого бюджету; за рахунок збільшення тарифів тепло постачання; шляхом запровадження нових послуг та отримання додаткового доходу; внаслідок повного та своєчасного розрахунку населення за спожиті послуги.

На підставі запропонованих варіантів найбільш ефективним є повне та своєчасне розрахування населення за споживчі послуги. Недоплата за спожиті послуги по місту складає від 10 % до 15 %. Складність полягає в тому, що в багатоповерховому будинку неможливо було відключити одну, дві або три квартири від водопостачання. Технічні умови дозволяли від'єднувати будинок в цілому, а не по кожній квартирі.

В роботі запропоновані такі шляхи боротьби з боржниками:

- розпочинати комплекс юридичних дій, щодо стягнення боргів з неплатників;
- використовувати нову технологію “Спрут” для відключення окремих квартир в багатоповерховому будинку.

Такий метод боротьби з боржниками, хоча й не традиційний, все ж, як показав досвід більшості теплових мереж України (Полтавським,

Рівненським, Тернопільським, Львівським, Донецьким, Дніпропетровським та ін.), є досить дієвим. Тим більше, що за декілька днів до того, як планується проводити відключення на дверях під'їздів тих будинків де проживають боржники, будуть вивішуватися відповідні повідомлення після чого, працівники проводитимуть особисте їх попередження. Це матиме своєрідний психологічний вплив. Якщо вже і це не дасть бажаного результату, тоді доведеться застосовувати нову технологію.

Саме відключення, матиме тимчасовий характер, а тому теплопостачання у квартири боржників буде відновлено одразу після того, як вони повністю розрахуються з боргами або укладуть відповідну угоду про їх погашення по рівномірних частинах. Щоправда, окрім цього, боржникам за відновлення теплопостачання у їхні квартири доведеться додатково викласти біля двохсот гривень.

В результаті запропонованих заходів і розроблених прогнозних рухів дебіторської і кредиторської заборгованості підприємство зможе ефективно проводити кредитну політику; приймати рішення про доцільність роботи з споживачами, виявляти зони та усувати причини неефективного управління кредиторською заборгованістю. Узгодження управління дебіторської і кредиторської заборгованості дозволить значно підвищити фінансову стійкість Концерну «МТМ» Дніпровського району і тому підвищить ефективність управління фінансовою діяльністю підприємства взагалі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств / Коробов М. Я. – К. : «Знання», 2009. – 294 с.
2. Чумаченко М. Г. Економічний аналіз / Чумаченко М. Г., Болух М. А., Бурчевський В. З.; перероб. і доп. – Київ : КНЕУ, 2008. – 556 с.
3. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства / Савицька Г. В. – К. : «Знання», 2007. – 668 с.
4. Загородній А. Г. Економічний аналіз / Загородній А. Г., Кіндрацька Г. І., Білик М. С.; перероб. і доп. – Львів : «Магнолія 2006», 2008. – 440 с.
5. Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій. Затверджена наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 27 червня 1997 р. № 81.
6. <http://vsau.vin.ua/b04213/literat/view/getfile/583149001295787042.pdf>.
7. <http://www.paragononstate.com/organizacztya-virobnictva/176-virobnicha-structura-pdprimstva.html>.
8. Гринчуцький В. І. Економіка підприємства / Гринчуцький В. І., Карапетян Е. Т., Погріщук Б. В. ; - Київ : Центр учбової літератури, 2014. – 304 с.
9. Гриньова В. М. Організація виробництва : підруч. / Гриньова В. М., Салун М. М. – Київ : Знання, 2009. – 582 с.
10. Іванілов О. С. Економіка підприємства / О. С. Іванілов. - К. : Центр учбової літератури, 2009. - 728 с.
11. Мочерний С. В. Економічна теорія : підруч. / Мочерний С. В., Довбенко М. В. — Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. — 856 с.
12. Аграрна економіка / [Семенда Д. К., Здоровцов О. І., Кошик П. С., Шкільний О. О. та ін.]. – Умань, 2005. – 318 с.
13. <http://profmeter.com.ua/communication/learning/course/course3/lesson335/>.

14. Варій М. Й. Загальна психологія / Варій М. Й. – К. : «Центр учбової літератури», 2015. – 968 с.
15. Васильков В. Г. Організація виробництва : [навч. посібник] / Васильков В. Г. — К. : КНЕУ, 2013. — 524 с.
16. Дудла І.О. **Товарознавчі аспекти маркетингу** : [навч. посібник] / Дудла І. О. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 224 с.
17. Грабовецький Б. Є. Економічний аналіз : [навч. посібник] / Грабовецький Б. Є. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.
18. Тарасюк Г. М. Планування діяльності підприємства : навч. посіб. / Г. М. Тарасюк, Л. І. Шваб – К. : «Каравела», 2011. – 432 с.
19. Економіка підприємництва: підручник / за загальною редакцією д.е.н., проф.. Л.В.Фролової- Одеса.: Бондаренко М.О., 2020. - 708с.
20. Попович П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання [підруч.] / Попович П. Я. – Тернопіль : Економічна думка, 2011. – 365 с.
21. Шегда А. В. Економіка підприємства / Шегда А. В., Литвиненко Т. М., Нахаба М. П. – К. : Знання-Прес, 2002. – 335 с.
22. Про оплату праці : за станом на 24. 03. 1995 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 1996. – 207 с. – (Нормативний документ Мін. Фін. України.).
23. Економічний аналіз и діагностика стану сучасного підприємства / [Костенко Т.Д., Підгора Є.О., Рижиков В.С., Панков В.А., Герасимов А.А., Ровенська В.В.]. – К. : Центр учбової літератури, 2007 — 400 с.
24. http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B1%D1%83%D1%82%D0%BE%D0%BA.
25. <http://fingal.com.ua/content/view/1347/39/1/1/>.
26. Бутинець Ф. Ф. Економічний аналіз : [навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів спеціальності 7,050106 «Облік і аудит»] / Бутинець Ф. Ф. – Житомир: ПП «Рута», 2013 – 680 с.

27. Мних Є. В. Економічний аналіз : [підручник] / - К. : Знання, 2014. – 630 с.
28. Серединська В. М. Економічний аналіз / Серединська В. М., Загородна О. М, Федорович Р. В. – Тернопіль : Видавництво Астон, 2010. – 624 с.
29. <http://fingal.com.ua/content/view/1345/39/1/4/#15796>.
30. Крамаренко Г. О. Фінансовий менеджмент. 2-ге вид.: Підручник / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. – Київ : Центр учбової літератури, 2009. – 520 с.
31. Остапова Г. М. Управление потенциалом предприятия. Конспект лекций для студентов ЗГИА специальностей 7.050107 и 8.050107 «Экономика предприятия» / Сост.: Г. М. Остапова, Р. В. Севастьянов – Запорожье : ЗГИА, 2006. – 212 с.
32. Криштопа І. І. Контроль за ефективністю використання нематеріальних активів / І. І. Криштопа // Держава та регіони. Серія: Економіка і підприємництво. – 2008. - № 2. – С. 110-113.
33. Єфіменко Н. А. Теоретичні засади відтворення якості основного капіталу підприємств / Н. А. Єфіменко // Актуальні проблеми економіки. – 2010 - № 5 (107) – С. 74-84.
34. Іващенко О. В. Економіка та організація інноваційної діяльності: навчально-методичний посібник для студентів ЗДІА напряму підготовки 6.030504 «Економіка підприємства» денної та заочної форм навчання / О. В. Іващенко – Запоріжжя, ЗДІА, 2011. – 116 с.
35. Проскура К. П. Вплив амортизації на фінансування вітчизняних підприємств / К. П. Проскура, Г. О. Зінов'єв, О. М. Капустян // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №6 (108). – С. 144-150.
36. Фурсов О. І. Формування організаційно-економічного механізму управління основними засобами в умовах реструктуризації підприємств / О. І. Фурсов // Держава та регіони. – 2010. - № 1 – С. 198-205.

37. Жарінова А. Г. Обґрунтування і вибір критеріїв ефективності системи управління інтелектуальними активами в Україні / А. Г. Жарікова // Актуальні проблеми економіки. – 2011 – № 12 (126) – С. 91-101.
38. Крайник О. П. Фінансовий менеджмент. Навчальний посібник / О. П. Крайник, З. В. Клепикова. – Львів : Державний університет «Львівська політехніка». Київ «Дакор», 2000. – 260 с.
39. Липова О. Ю., Економічний ефект амортизації / О. Ю. Липова // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 11 – С. 39-45.
40. Безкровна Г. Д. Проблеми відтворення основних фондів на сучасному етапі розвитку економіки України / Г. Д. Безкровна // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – № 8 (99). – С. 53-56.
41. Крейдич І. М. Регулювання інвестиційної діяльності проведенням гнучкої амортизаційної політики / І. М. Крейдич // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 11 – С. 2-4.
42. Кузьменко Л. В. Фінансовий менеджмент : Навчальний посібник / Л. В. Кузьменко, В. В. Кузьмін, В. М. Шаповалова – Херсон : Олді-плюс, 2009. – 256 с.
43. Фарафонова Н. В. Формування фонду відтворення основних засобів суб'єктів господарювання в ринкових умовах / Н. В. Фараіонова // Економіка та держава. – 2011 - № 9. – С. 24-27.
44. Гридчина М. В. Финансовый менеджмент : Курс лекций./ М. В. Гридчина – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : МАУП, 2002. – 160 с.
45. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента: Учеб. пособие./ И. Т. Балабанов – 2-е изд., доп. и перераб. – М. : Финансы и статистика, 1999. – 512 с.
46. Фінансовий менеджмент : Навчальний посібник: / За ред. проф. Г. Г. Кірейцева. – Київ : ЦУЛ, 2002. – 496 с.
47. Кіндрацька Г. І. Економічний аналіз : теорія і практика : Підручник / За ред. проф. А. Г. Загороднього. – Вид. 2-ге перероб. і доп. – Львів : «Магнолія 2006», 2007. – 440 с.

48. Дєєва Н. М. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник. / Н. М. Дєєва, О. І. Дедіков. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 328 с.
49. Економічний аналіз й діагностика стану сучасного підприємства / видання 2-ге перероблене та доповнене. Навчальний посібник / [Т. Д. Костенко, Є. О. Підгора, В. С. Рижиков та ін.]. – К. : Центр учбової літератури, 2007 – 400 с.
50. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : Навч. посібн. / Г. В. Савицька. – К. : Знання, 2007. – 668 с.
51. Подольська В. О. Фінансовий аналіз : Навч. посібник / В. О. Подольська, О. В. Яріш – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с.
52. Гура Н. О. Ефективність формування та використання необоротних активів / Н. О. Гура, О. С. Кірей // Економіка та держава. – 2010 - № 1 – С. 30-32.
53. Тарасюк Г. М. Планування діяльності підприємства : Навч. посібник / Г. М. Тарасюк, Л. І. Шваб – 3-е вид. - К. : Каравела, 2008. - 312 с.

